

Työ- ja toimintakyvyn arviointikäytännöt ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiossä

Yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittäminen
tapausesimerkin kautta

Anne Höglund

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2015

Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) Höglund, Anne	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 16.04.2015
	Sivumäärä 80	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Työ – ja toimintakyvyn arviointikäytännöt ICF – viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä Yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittäminen tapausesimerkin kautta		
Koulutusohjelma Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Aila Pikkarainen		
Toimeksiantaja(t) Tornion työvoimalasäätiö		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön aiheena oli yksilövalmentajien työ- ja toimintakyvyn arviointikäytäntöjen nykytilan kartoitus ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä, mahdollista ICF – luokituksen käyttöönottoa ajatellen. Tavoitteena oli selvittää ICF – viitekehyksen hyödynnettävyys asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa Työvoimalasäätiön pääpalveluissa sekä kartoittaa, miten ICF voitaisiin ottaa käyttöön organisaatiossa.</p> <p>Tutkimuksen aineisto kerättiin fokusryhmäkeskustelun avulla, jossa yksilövalmentajat tekivät suunnitellulle tapausesimerkille alkuarvion nykyisiä arviointimenetelmiä hyödyntäen sekä keskustelivat mahdollisista kehittämistarpeista ja – ideoista liittyen nykyisiin arviointimenetelmiin ja ICF: n käyttöönottoon.</p> <p>Tulokset muodostuivat ICF – viitekehyksen kautta tehdyn yksilövalmentajien käymän arviointikeskustelun analyysin avulla, hyödyntäen heidän näkemyksiään nykyisiin arviointimenetelmiin ja ICF: n käyttöönottoon liittyvistä haasteista, tarpeista ja kehittämismahdollisuuksista. Arviointimenetelmistä löytyi paljon yhtenevyyksiä ICF – viitekehyksen kanssa ja niitä voidaan kehittää ICF – viitekehyksen avulla. Tulokset tarjoavat välineitä tasalaatuisempaan ja laajempaan toimintakyvyn arviointiin, verkostotyöhön sekä tehokkaampaan kuntoutuksen suunnitteluun, - seurantaan ja - vaikuttavuuden arviointiin. Kaikkea, kuten yksilövalmentajien tekemässä arvioinnissa tärkeään asemaan nousseita työhön liittyviä taitoja ei kuitenkaan voitu luokitella ICF: n avulla.</p> <p>Kootun teorian tiedon ja tutkimustulosten kautta muodostuneiden johtopäätösten perusteella laadittiin suositukset ICF – luokituksen käyttöönottoa varten. Käyttöönotto vaatii kuitenkin vielä tarkempaa suunnittelua organisaation sisällä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ICF, Kuntoutus, Yksilövalmennus, Työvalmennus, Työpaja, Työkyky, Toimintakyky, Arviointimenetelmä, Tapaustudkimus, Fokusryhmä		
Muut tiedot		

Author(s) Höglund, Anne	Type of publication Bachelor's thesis	Date 16.04.2015
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 80	Permission for web publication: x
Title of publication Practices related to the assessment of work and functional ability at the Tornion työvoimalasäätiö from the ICF – framework perspective Development of individual trainers' assessment practices by using a case example		
Degree programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Tutor(s) Pikkarainen, Aila		
Assigned by Tornion työvoimalasäätiö		
Abstract <p>The topic of the thesis was to describe individual work trainers' present practices related to the assessment of work and functional ability from the ICF – framework perspective at Tornion työvoimalasäätiö (Tornio Work Force Foundation). The aim was to examine the usability of the ICF – classification in the assessment of the clients' work and functional ability in the foundation's main services as well as to study how the organization could incorporate ICF into its operations.</p> <p>The data was collected by using a focus group discussion where the individual trainers made a start assessment on a designed case by using their present assessment practices. They also discussed the possible development needs and ideas related to the present assessment practices and ICF introduction.</p> <p>The findings of the study were based on an analysis of the discussion in which the trainers expressed their ideas about the challenges, needs and development possibilities concerning the present assessment practices and the ICF introduction. The present practices had a great deal in common with the ICF – framework, and they could be developed with the help of the framework. The results provide tools for more extensive assessment work that would also be of a more uniform quality. In addition, the results also contribute to networking and more effective rehabilitation planning, follow-up and impact evaluations. However, everything could not be classified with the ICF, for example, the important work skills assessments conducted by the individual trainers.</p> <p>By using the collected theoretical knowledge and the findings, recommendations could be given for the introduction of the ICF. However, the introduction still requires more specific planning within the organization.</p>		
Keywords/tags (subjects) ICF, Rehabilitation, Individual Training, Job Training, Workshop, Ability to work, Ability of function, Assessment practice, Case study, Focus group		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Työttömän terveys ja toimintakyky	6
2.1.1	Työ – ja toimintakyky käsitteinä	6
2.1.2	Työttömyyden vaikutukset terveyteen ja toimintakykyyn.....	7
2.2	Työllistämispalvelut.....	9
2.3	Tornion työvoimalasäätiö ja valmennuspalvelut.....	9
2.4	Yksilövalmennus ja nykyiset arviointikäytänteet.....	15
2.5	ICF – viitekehys ja sen nykyinen käyttö.....	18
2.5.1	ICF – viitekehys	18
2.5.2	ICF – viitekehysten nykyinen käyttö.....	20
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
4	TUTKIMUKSEEN VALMISTAUTUMINEN	25
5	AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI	26
5.1	Fokusryhmäkeskustelu.....	27
5.2	Tutkimuksen metodologia	28
5.2.1	Laadullinen tutkimus	28
5.2.2	Tapaustutkimus	29
5.3	Tapauksen valinta ja fokusryhmään valmistautuminen	30
5.3.1	Asiakasesimerkki tapaustutkimusta varten.....	32
5.4	Fokusryhmäkeskustelun runko	32
5.5	Aineiston käsittely ja analyysi	35
6	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37

6.1	Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien nykyiset arviointikäytännöt asiakastapauksen arvioinnissa	37
6.1.1	Arviointiprosessin eteneminen.....	37
6.1.2	Yksilövalmentajien näkemyksiä ja toimintatapoja toimintakyvyn arvioinnissa 40	
6.1.3	Puutteet ja vahvuudet nykyisissä arviointimenetelmissä	41
6.2	Arviointikäytännöt ICF – viitekehyksen näkökulmasta	42
6.2.1	Yhtenevät ICF – luokitukset tapausesikerkin arvioinnissa.....	42
6.2.2	Arviointimenetelmänä käytettävien otsikointien sisältö ICF – luokituksen näkökulmasta.....	43
6.2.3	Arviointimenetelmien kehittäminen ICF – viitekehyksen näkökulmasta.....	44
6.3	Suositukset Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittämiseksi ICF – viitekehyksen näkökulmasta	56
6.3.1	Otsikot ja kirjaaminen.....	56
6.3.2	Tasoarviointi	57
6.3.3	Kuntoutuksen suunnittelu, seuranta ja tavoitteen asettelu	58
6.3.4	Toimintakyvyn mittaaminen.....	59
6.3.5	Käyttöönotto.....	60
7	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISET KYSYMYKSET	62
8	POHDINTA.....	64
	LÄHTEET	70
	LIITTEET	76
	Liite 1. Tutkimuslupahakemus	76
	Liite 2. Sopimus opinnäytetyöstä.....	78

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Asiakasesimerkin arviointi	43
TAULUKKO 2. Otsikoiden ICF - koodit	44
TAULUKKO 3. Otsikoiden arvioitu sisältö.....	46
TAULUKKO 4. Tasoarvio	50
TAULUKKO 5. Tarkenteiden tasot (WHO 2004, 22)	51
TAULUKKO 6. Interventioesimerkki	51

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on työ- ja toimintakyvyn arviointikäytäntöjen nykytilan kartoitus ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä. Tarkoituksena on analysoida tutkimusta varten luodun tapausesimerkin kautta yksilövalmentajien nykyisiä arviointikäytäntöjä ICF – viitekehyksen avulla sekä tuoda esiin kehittämistarpeita mahdollista ICF – luokituksen käyttöönottoa ajatellen. Toimeksiantajana opinnäytetyölle on Tornion työvoimalasäätiö. Säätiön edustajana toimii Toiminnanjohtaja Samuel Juntunen.

Toimin myös itse yksilövalmentajana kyseisessä organisaatiossa ja olemme käyneet yksilövalmentajien sekä johtoryhmän keskuudessa keskustelua ICF – viitekehyksen hyödyistä. Keskusteluissa on tullut esiin, että yksilövalmentajat toivovat ICF – viitekehyksen tarjoavan laajempaa näkemystä asiakkaan työ- ja toimintakyvystä kuntoutuksen - ja työllistymisen suunnittelun tueksi. Lisäksi oletetaan, että yhtenäisemmät tutkittuun viitekehykseen perustuvat arviointikäytännöt voisivat turvata palvelujen laatua. Näkemyksiä ICF – viitekehyksen hyödynnettävyydestä työvoimalasäätiön valmennuspalveluissa ei yksilövalmentajilla opinnäytetyön alkuvaiheessa ole juurikaan esittää. Arvioisin tämän johtuvan siitä, että ICF: n käytöstä liittyen sosiaaliseen – ja ammatilliseen kuntoutukseen, työpajaympäristöön, kuntouttavaan työtoimintaan, työhönvalmennukseen tai työkyvyn arviointiin vaikuttaisi olemassa olevan tiedon pohjalta olevan suhteellisen vähän kokemusta verrattuna esimerkiksi terveydenhuollossa tehtävään toimintakyvyn arviointiin. Opinnäytetyön avulla pyritään kokoamaan tarvittavaa tietoa ICF – viitekehyksen hyödynnettävyyteen ja käyttöönottoon liittyen sekä löytämään uusia Työvoimalasäätiön toimintaan soveltuvia ratkaisuja.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa esittelen Tornion työvoimalasäätiön toimintaa ja kerron organisaation tyypillisestä asiakkaasta sekä asiakkaan kuntoutustarpeeseen liittyvistä tekijöistä, kuten työttömän terveydestä ja toimintakyvystä. Lisäksi tuon tietoa yksilövalmennuksesta ja siihen liittyvistä nykyisistä toimintakyvynarviointikäytännöistä organisaatiossa. Käsittelem myös ICF – viitekehyksen sisältöä ja käyttöä sekä sen mahdollisia hyötyjä ja haasteita organisaation näkökulmasta.

Metodologiana tutkimuksessa on kvalitatiivinen eli laadullinen tapaustutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmänä käytetään fokusryhmäkeskustelua kuvitteelliseen taupesimerkkiin pohjautuen. Fokusryhmäkeskustelussa Työvoimalasäätiön yksilövalmentajat tekevät annetulle asiakasesimerkille alkuarvion nykyisiä arviointimenetelmiä hyödyntäen sekä keskustelevat mahdollisista kehittämistarpeista ja –ideoista liittyen nykyisiin arviointimenetelmiin ja ICF – viitekehyksen käyttöönottoon. Kehittämiseen liittyvän ideoinnin tueksi avaan keskustelutilaisuuden aikana yksilövalmentajille ICF – luokituksen sisältöä ja käyttömahdollisuuksia Power Point – esityksen avulla. Analysoin keskustelun ICF – luokituksen kautta, minkä avulla selvitän, mitä yhtenevyyksiä yksilövalmentajien tekemässä arvioinnissa on ICF – luokitukseen nähden.

Tutkimuksessa käytetyn fokusryhmäkeskustelun kautta tulee esiin yksilövalmentajien nykyisiin arviointimenetelmiin liittyviä puutteita ja vahvuuksia sekä käytännöllisiä kehittämisideoita. Työ – ja toimintakyvyn arvioinnin lisäksi keskustelusta tulee ilmi muitakin kehittämistarpeita, joihin ICF - viitekehystä voisi hyödyntää, kuten kuntoutuksen suunnittelu ja siihen liittyvä tavoitteiden asettelu sekä kuntoutuksen tuloksien ja vaikuttavuuden arviointi. Opinnäytetyö keskittyy pääasiassa toimintakyvyn arvioinnin kehittämiseen ICF – viitekehyksen avulla, mutta myös edellä mainittuihin seikkoihin on pyritty löytämään ratkaisuja.

Opinnäytetyö tarjoaa näkemyksiä ICF – viitekehyksen hyödynnettävyydestä Tornion työvoimalasäätiössä. Näkemykseni mukaan koottua tietoa voidaan joiltain osin hyödyntää myös muissa, vastaavia kuntoutuspalveluita tarjoavissa organisaatioissa. Tutkimuksen tulokset ja niiden pohjalta laaditut suositukset antavat materiaalia yksilövalmennuksessa käytettävien arviointimenetelmien kehittämiseen sekä ICF – luokituksen mahdolliseen käyttöönottoon kyseisessä organisaatiossa. Luulenpa, että yksittäisetkin kuntoutuksen ohjaustyötä ja yksilövalmennustyötä tekevät henkilöt voivat opinnäytetyön kautta saada uusia näkökulmia, vinkkejä ja työkaluja omaan työhönsä.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Työttömän terveys ja toimintakyky

Käsittelen tässä kappaleessa työttömyyden vaikutuksia henkilön terveyteen ja toimintakykyyn, koska tutkimuksen kohteena olevaan Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien tekemään asiakkaan toimintakyvyn arviointiin liittyvä asiakasryhmä koostuu pääasiassa työttömistä. Suurin osa asiakkaista on pitkäaikaistyöttömiä, eli Kaukiais (2013) mukaan yli 12 kuukautta työttömänä olleita henkilöitä (Kaukiainen 2013). Useimmiten asiakkaiden työ – ja/tai toimintakyky on työttömyyden myötä laskenut tai työllistymismahdollisuudet ovat muusta syystä heikentyneet. Lisäksi asiakasryhmään kuuluu henkilöitä, jotka ovat pois työelämästä esimerkiksi sairauden tai vamman aiheuttaman työkyvyttömyyden tai työkyvyttömyyden uhan vuoksi.

2.1.1 Työ – ja toimintakyky käsitteinä

THL (2011) määrittelee toimintakykyä muun muassa kyvyksi tai mahdollisuudeksi selviytyä jokapäiväisestä elämästä kulloisessakin elämäntilanteessa sekä omalle elämälle asetetuista tavoitteista ja toiveista. Toimintakyky pitää sisällään henkilön kyvyt, taidot ja tavoitteet, lääketieteellisen terveydentilan sekä hänen elinympäristönsä, jotka toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Toimintakykyä voidaan arvioida henkilön fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen suoriutumisen suhteen huomioiden ympäristötekijät, kuten esteettömyys, käytössä oleva teknologia ja toisen henkilön apu sekä asenteet. THL:n mukaan toimintakykyä voidaan arvioida myös voimavarojen näkökulmasta, joita ovat esimerkiksi elämänhallinta, myönteinen asenne elämään, terveelliset elämäntavat, arvokkuuden kokemus, hengellisyys, rakkaus, tulevaisuuteen suuntautuminen, toimintakykyisyys, turvallisuus ja terveys. Voimavaroja ovat myös sosiaaliset suhteet, saadut palvelut ja yhteistyösuhteet, mielekäs tekeminen, toimiva ympäristö sekä taloudellinen turvallisuus. Haastattelu ja havainnointi ovat tärkeitä työvälineitä toimintakyvyn arvioinnissa, mutta arvioinnissa voidaan käyttää monenlaisia testejä ja mittareita, itsearviointilomakkeita sekä ympäristön arviointimittareita. (THL. 2011.)

Työkyvyllä puolestaan tarkoitetaan Työ – ja elinkeinoministeriön raportin (2011) mukaan ihmisen kykyä tehdä työtä, suhteuttamalla ihmisen toimintakyky työn vaatimukseen. Työkykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa henkilön toimintakyky, osaaminen, koulutus pohja, ikä, työhistoria ja työ. Lääketieteellisen mallin mukaan työ- ja toimintakyky on terveyttä eli sairauden puuttumista, kun taas niin sanotussa työkyvyn tasapainomallisessa työkyky määritellään yksilöllisten työnteon edellytysten ja työn vaatimusten väliseksi suhteeksi. Työkyvyn systeemisessä mallissa puolestaan työkyky nähdään työntekijän, työn ja työyhteisön vuorovaikutussuhteena, jolloin työkykyyn vaikuttavana tekijänä pidetään myös työn ja työyhteisön rakenteita. Työkykyyn liittyvän arvioinnin tulisi olla moniammatillista ja työikäisen kohdalla työkykyä tulisi arvioida kaikissa terveystarkastuksissa, jotta kuntoutukseen liittyvät tarpeet havaitaan riittävän ajoissa. Työkyvyn arvioinnin tavoitteena on työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien säilyttäminen tai parantaminen, minkä vuoksi kuntoutus ja jäljellä olevaa toimintakykyä korostava työkyvyn arviointi on ensisijaista. (Työ – ja elinkeinoministeriön raportti 2011,9 – 10.)

2.1.2 Työttömyyden vaikutukset terveyteen ja toimintakykyyn

Kerätären (2010) mukaan työttömät voivat fyysisesti ja psyykkisesti huonommin kuin työlliset. Työttömät kokevat itsensä usein myös arvottomiksi ja heidän kyyninen epäluottamus toisiin ihmisiin on kasvanut. Työttömyys johtaa heikkoon terveyteen ja päinvastoin uudeleen työnsaanti parantaa terveyttä. Pitkäaikaistyöttömillä on Kerätären mukaan runsaasti hoitamattomia mielenterveysongelmia ja noin 80 %:lla Työvoiman palvelukeskuksen asiakkaista kuntoutuksen tai hoidon tarve. Työkykyä ensisijaisesti heikentäviä sairauksia ovat mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, tuki – ja liikuntaelinsairaudet sekä hermostolliset sairaudet. Todetuista mielenterveyden häiriöistä eniten esiintyy mielialahäiriöitä, kehitysvammaisuutta tai heikkolahjaisuutta sekä päihderiippuvuutta. Pitkäaikaistyöttömien toimintakykyä heikentävät sairaudet, etenkin mielenterveyden häiriöt jäävät usein tunnistamatta sekä terveydenhuollossa että sosiaalitoimessa ja työvoimahallinnossa. Syyksi Kerätär määrittelee etenkin terveystarpeissa vaadittavan asiakkaan aktiivisuuden ja hyvän toimintakyvyn, mikä yleensä puuttuu sairaudesta johtuvan passivoitumisen ja vetäytymisen seurauksena. Kerätären mukaan työttömien työkykyä ja palveluntarvetta tulisi arvioida

da asiakkaan toimintakyvystä lähtien, mikä ei nykyisten terveystarkastusten pohjalta ole mahdollista toteuttaa. Työkykyyn liittyvien ongelmien tunnistaminen tapahtuu parhaiten työssä tai koulussa ja työkyvyn arviointiin tarvitaan työn tarjoamisen lisäksi vahvaa ohjaus - ja kuntoutusosaamista. (Kerätär 2010.)

Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä (2005, 20) teoksen mukaan työttömyys on uhkana toimintakyvylle. Työttömyys rajoittaa hyvinvoinnin elementtejä, kuten aineellisia ja sosiaalisia voimavaroja sekä työn kautta tulevaa arvostusta ja ihmiselle luonteenomaista halua valita tekemisensä, minkä vuoksi työttömyys voi olla monelle stressitilanne. Lisäksi työttömyyteen voi liittyä koettua tilapäisyyden tunnetta, passiivista odottamista, tylsistymistä ja eristäytymistä sekä arkirytmien sekoittumista. Työttömänä henkilö saattaa myös lakata uskomasta omiin mahdollisuuksiin saada työtä, jolloin uskomuksesta saattaa muodostua itseään toteuttava ennuste. Työelämästä syrjäytyminen on useiden kasaantuneiden ja pitkittyneiden vaikutusketjujen summa ja ilmenee monenlaisina aineellisina, toiminnallisina ja henkisinä vaikeuksina elämässä, joiden seurauksena oman elämän hallinta on heikentynyt. Syrjäytymisen kehästä ulospääsy ei yleensä onnistu enää omin voimin, eivätkä ongelmat ole enää ratkaistavissa pelkästään työllistymisen avulla, vaan tarvitaan erityistä tukea ratkaisujen löytämiseksi. (Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä 2005, 20 - 21.)

Myös työ – ja elinkeinoministeriön raportin (2011) mukaan työttömät voivat huonommin ja ovat sairaampia kuin työlliset, mistä on useiden tieteellisten tutkimusten perustella runsaasti näyttöä. Paitsi että työttömyys vaikuttaa haitallisesti ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin, vaikeuttaa huono terveys työllistymistä, minkä seurauksena heikomman terveyden ja työkyvyn omaavat valikoituvat muita useammin työttömiksi. Työttömän heikompi terveys näkyy myös elinajanodotteen erona työikäisten työttömien ja työllisten välillä. Työttömällä miehellä elinajanodote on lähes kuusi vuotta ja naisilla lähes kaksi vuotta lyhyempi kuin työllisellä. (Työ – ja elinkeinoministeriön raportti 2011, 7.)

2.2 Työllistämispalvelut

Työllistämispalveluiden avulla pyritään auttamaan ihmistä pääsemään lähemmäksi omia tavoitteitaan ja avoimia työmarkkinoita. Palveluiden kirjo on hyvin laaja ja palveluja tarjoavat monet erityyppiset tahot paikkakunnasta riippuen. Näitä tahoja ovat muun muassa erilaiset työllistämisyksiköt, monipalvelukeskukset ja työpajat, joiden palveluja voivat tuottaa kunnat, kuntayhtymät, säätiöt, järjestöt tai yksityiset yritykset. Työllistämispalveluita ovat muun muassa työhönvalmennus, työharjoittelu, palkkatuettu työ, kuntouttava työtoiminta ja erilaiset valmentavat ja ohjaavat koulutukset sekä muu ohjaus ja valmennus erilaista tukea tarvitseville. Tarjolla on myös työkyvyn arviointia ja terveyspalveluja. Useat yksiköt tuottavat lisäksi työhönvalmennuspalveluja Kelalle. (Työllistämispalveluiden kehittäminen 2014.)

Työllistämispalvelut kuuluvat sosiaalisen työllistämisen toimialaan, jolla tarkoitetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistämiseen tai heidän työllistymismahdollisuuksien ja toimintakyvyn parantamiseen tai ylläpitämiseen liittyviä palveluita. Tällaisia sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluvia yrityksiä ovat esimerkiksi tuotannolliset työllistämiskeskukset ja työpajat, joiden tavoitteena on nimenomaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen. Työpajat tarjoavat asiakkailleen mahdollisuuden saada tukea työ- ja yksilövalmennuksen keinoin. Sosiaalista työllistämistä voidaan pitää prosessina, jonka tavoitteena on yksilön elämän kokonaisvaltainen tukeminen sekä työelämään kiinnittäminen. (Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä 2005, 12 - 13.)

2.3 Tornion työvoimalasäätiö ja valmennuspalvelut

Tornion Työvoimalasäätiö on vuonna 2006 Tornion kaupungin toimesta perustettu sosiaalista työllistämistä sekä ammatillista - ja sosiaalista kuntoutusta järjestävä ja kehittävä organisaatio. Toiminnan tavoitteena on yksilön elämän kokonaisvaltainen tukeminen ja työelämään kiinnittäminen tarjoamalla asiakaslähtöisesti räätälöityjä valmennus-, kuntoutus-

ja tukipalveluja. Organisaation arvoja ovat yhdenvertaisuus, yksilöllisyys, esteettömyys ja verkostoituminen. Valmennus tapahtuu sekä työvoimalasäätiön työpajoilla että ulkopuolissa työpaikoissa. (Säätiön esittely 2014.) Työvoimalasäätiön tuottamia palveluja ovat kuntouttava työtoiminta, Kelan MT-työhönvalmennus, työeläkekuntoutus, nuorisovalmennus, starttivalmennus, kehitysvammaisten työtoiminta, työtoiminta sosiaalisin perustein, pajaopiskelu sekä tuki- ja asiantuntijapalvelut säätiön ulkopuolella, kuten yrityksissä ja oppilaitoksissa. Lisäksi Työvoimalasäätiö tarjoaa vastavalmistuneille nuorille työhönvalmennusta Duunix – projektin avulla. (ARVI - toiminnanohjausjärjestelmä 2014.)

Työvoimalasäätiön tyypillinen asiakas on noin 36-vuotias pitkään työttömänä ollut mies (ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2014), jolla on mielenterveyteen ja käyttäytymishäiriöihin, tuki- ja liikuntaelinsairauksiin sekä hermostollisiin sairauksiin liittyviä toimintakyvyn rajoitteita (Kerätär 2014). Oman työkokemukseni mukaan isolla osalla asiakkaista on myös päihteiden käyttöön, sosiaaliseen syrjäytymiseen sekä oppimiseen liittyviä toimintakyvyn rajoitteita. Lisäksi kokemukseni mukaan toiminta- ja työkykyyn voivat vaikuttaa ympäristötekijät, kuten esimerkiksi avioero, oikeuskiistat, toimeentuloon liittyvät vaikeudet, asunnottomuus, ystäväpiiri, kouluttamattomuus tai työn päättyminen. Usein asiakas siirtyy toimintakykynsä ja voimavarojensa mukaan palvelusta toiseen säätiön sisällä, ikään kuin kuntoutuspolkuna, jonka päämääränä on työelämään sijoittuminen. Palvelusta riippuen kuntoutuksen rahoittaja eli palvelun ostaja muuttuu asiakkaalle kulloinkin tarpeenmukaisesta palvelusta riippuen.

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on kuntoutujan arkielämää tukevaa, työ- ja toimintakykyä parantavaa tai ylläpitävää, työelämään suuntaavaa kuntoutumista yksilö- ja työvalmennuksen avulla. Palvelu on tarkoitettu nuorille ja pitkäaikaistyöttömille henkilöille ja pohjautuu laikiin kuntouttavasta työtoiminnasta (L 2.3.2001/189). Palvelun sisältö perustuu työvoimatoimen, sosiaalitoimen ja asiakkaan yhdessä laatimaan aktivointisuunnitelmaan. Toiminta tapahtuu Työvoimalasäätiön työpajoilla ja pitää sisällään sekä yksilöllistä että ryhmävalmennusta, joiden avulla kuntoutujaa autetaan tunnistamaan oma työ- ja toimintakyky sekä niitä rajoittavat tekijät. Lisäksi kuntoutuja saa tarvitsemaansa palveluohjausta sekä

arjen hallintaan, työelämävalmiuksiin ja ammatilliseen osaamiseen liittyvää tukea ja ohjausta. Jokaiselle kuntoutujalle laaditaan valmennussuunnitelma yhteistyössä asiakkaan, yksilövalmentajan, työvalmentajan ja muun asiakkaan tarpeen mukaisen moniammatillisen tiimin kanssa. Yksilöllisten tavoitteiden mukaista edistymistä seurataan päivittäin, minkä lisäksi kuntoutusprosessin etenemistä arvioidaan vaikuttavuuden näkökulmasta säännöllisin väliajoin. Jokaiselle kuntoutujalle laaditaan tavoitehakuisesti muuhun, kuin työttömyyteen johtava jatkosuunnitelma ja ohjataan soveltuvaan jatkotoimenpiteeseen. (ARVI - toiminnanohjausjärjestelmä. 2013.)

MT – työhönvalmennus

MT- työhönvalmennus on Kelan järjestämää ammatillista kuntoutusta henkilön työ - tai ansiokyvyn tukemiseksi, parantamiseksi tai työkyvyttömyyden estämiseksi. Palvelu on tarkoitettu työikäisille henkilöille, joilla psyykinen sairaus heikentää työ – tai opiskelukykyä ja vaikeuttaa työllistymistä. Työkykyyn voi vaikuttaa myös jokin muu sairaus tai vamma sekä asiakkaan kokonaistilanne. MT - työhönvalmennuksen avulla tuetaan kuntoutujaa yksilöllisesti pysymään, palaamaan tai sijoittumaan työelämään tarjoamalla pitkäkestoista tukea ja ohjausta työn tekemiseen ja työelämään siirtymiseen, huomioiden sekä työntekijän että työpaikan ja työnantajan tarpeet. Tavoitteena on, että kuntoutuja löytäisi itselleen soveltuvan palkkatyön. (Kelan avo - ja laitosmuotoisen kuntoutuksen standardi 2015, 2 – 3.)

Nuorisovalmennus

Nuorisovalmennus on tarkoitettu alle 29 -vuotiaille nuorille, joiden kohdalla pyritään tukemaan nuorisolain (L 27.1.2006/72, 1. luku)1 §: n mukaisten tavoitteiden toteutumista (Ostopalvelusopimus 2013). Kyseisiä tavoitteita ovat kasvun ja itsenäistymisen tukeminen, aktiivisen kansalaisuuden edistäminen, sosiaalinen vahvistaminen sekä kasvu – ja elinolojen parantaminen (L 27.1.2006/72, 1. luku 1 §). Palvelu on tarkoitettu myös nuorille, joiden koulunkäynti on keskeytynyt tai jotka eivät ole päässeet haluamaansa koulutukseen ja tarvitsevat tukea opintojen jatkamiseen tai sinne hakeutumiseen tai ammatillisen suuntautumisen löytämiseen ja vahvistamiseen. Palvelun sisältö suunnitellaan yhteistyössä

lähettävän tahon kanssa ja tavoitteiden toteutumisesta vastaavat yksilövalmentajat ja työvalmentajat. (Ostopalvelusopimus 2013.) Nuorisovalmennusta voidaan järjestää myös lastensuojelulain 7. luvun 34 – 37 §: n avohuollon ja 12. luvun 75 – 77 §:n mukaisen jälkihuollon toteuttamiseksi. Asiakkaat ohjautuvat palveluun kunnan sosiaalitoimen tai –kouluviraston kautta. (Ostopalvelusopimus 2012 & L 13.4.2007/417).

Pajaopiskelu

Pajaopiskelun avulla on mahdollista tehdä ammattitutkintojen sisältöjä vastaavia opintoja työssäoppimisen menetelmin työpajaympäristössä, jotka oppilaitos tunnustaa. Pajaopiskelija voi suorittaa opintosuunnitelman mukaisia opintoja päätoimisesti ollessaan oppilaitoksen kirjoilla opiskelijana. Pajaopintoja voi suorittaa myös ilman, että on oppilaitoksen kirjoilla, jolloin opiskelun ei tarvitse olla päätoimista. Tällöin asiakas ohjautuu pajalle johonkin muuhun palveluun, minkä perusteella asiakkaan ensisijainen palveluntarve määrittyy ja hän voi tehdä opintosuorituksia kyseisen palvelun aikana. Perusteena pajaopiskelun toteuttamiselle on pääsääntöisesti henkilön tarve erityiselle ja yksilölliselle ohjaukselle tai tarve erityiselle oppimisympäristölle opintojen suorittamiseksi. (ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2013.)

Starttivalmennus

Starttivalmennus on syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville alle 29 -vuotiaille nuorille tarkoitettua valmennusta. Kohderyhmän nuoret tarvitsevat vahvaa kokonaisvaltaista tukea elämäntilanteensa selvittämiseen ja tulevaisuuden suunnitelmien rakentamiseen eikä heillä ole valmiuksia selvittää itsenäisesti arjessa. Useimmiten palvelujärjestelmä ei ole kyennyt vastaamaan heidän kokonaisvaltaiseen tuen tarpeeseen. Starttivalmennus on pitkäjänteinen prosessi, mikä vahvistaa nuoren elämänhallintaa ja omien voimavarojen tunnistamista sekä valmiuksia työpajalle, koulutukseen tai työelämään. Valmennus räätälöidään nuoren tarpeiden mukaan ja valmennusvälineinä toimivat yksilövalmennus sekä pien- ja vertaisryhmätoiminnot. Ominaista valmennukselle on toiminnallisuus ja yhteisöllisyys. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2015.)

Sosper - palvelu

Sosper – palvelulla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain (17.9.1982/710, § 27) Tarkoittamaa työtoimintaa, jonka tavoitteena on estää henkilön syrjäytymistä, ylläpitää ja parantaa henkilön elämänhallintaa sekä tarjota mahdollisuus yhteisöllisyyteen ja vertaistukeen. Työtoiminnan lisäksi palveluun kuuluu ryhmävalmennusta ja virkistystoimintaa. Asiakkaat ohjautuvat palveluun Tornion kaupungin hyvinvointipalveluiden työtoiminnan järjestämisestä tekemällä asiakaspäätöksellä. Työvoimalasäätiön tarjoamat työtehtävät suunnitellaan yksilöllisesti ja palvelussa laaditaan palvelusuunnitelma yhteistyössä asiakkaan ja hyvinvointipalveluiden kanssa. (Ostopalvelusopimus 2015.)

Asiantuntija- ja tukipalvelut

Asiantuntijapalvelu on tarkemmin määrittelemätöntä sopimuksellista toimintaa Tornion työvoimalasäätiön ja Tornion kaupungin sosiaalitoimen välillä, jota tilaaja voi hankkia Työvoimalasäätiöltä tarpeen mukaan. Asiantuntijapalveluna voidaan tarjota Työvoimalasäätiön asiantuntijuuden piiriin kuuluvia palveluita, kuten kuntoutus -, valmennus -, koulutus – ja työllistämistoimenpiteisiin liittyviä palveluita sekä säätiön sisällä että avoimilla työmarkkinoilla tai koulutuksissa. Tavoitteena on tukea asiakasta sijoittumaan työmarkkinoille tai koulutukseen. (ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2013.) Tuki – ja Treenipalvelut ovat Sosper – palveluun ja kehitysvammaisten työtoimintaan liitettäviä palveluita, joiden avulla pyritään tukemaan asiakasta työllistymään työmarkkinoille avotyöhön tai tuettuun työhön sekä sen jälkeen sijoittumaan avoimille työmarkkinoille. Myös kuntouttavaan työtoimintaan Työvoimalasäätiön ulkopuolella voidaan hankkia yksilövalmentajan tukea. (Ostopalvelusopimus 2015 & ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2013).

Työeläkekuntoutus

Työeläkekuntoutus on työeläkevakuuttajien järjestämää ja kustantamaa ammatillista kuntoutusta, mikä on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät enää terveydentilansa vuoksi voi jatkaa entisessä työssään. Tavoitteena on ehkäistä työkyvyttömyyttä ja parantaa työn tekemisen mahdollisuuksia, jotta työntekijä tai yrittäjä pystyy sairaudesta, viasta tai vammasta huolimatta jatkamaan työelämässä. (TELA 2015.) Työvoimalasäätiössä palvelu pitää sisäl-

lään alkuhaastattelun, työhönpaluuuunnitelman laatimisen, työkokeilun järjestämisen sekä työ – ja toimintakyvyn arvioinnin (Työeläkekuntoutus 2015.)

Työkokeilu

Työkokeilu on työpaikalla järjestettävä TE – toimiston työmarkkinapoliittinen toimenpide, jolla tuetaan henkilön paluuta takaisin työmarkkinoille pitkittyneen työttömyyden tai muun syyn vuoksi, kuten perhevapaan jälkeen. Työkokeilua voidaan järjestää myös ammatinvalinta – tai uravaihtoehtojen sekä yrittäjäksi soveltuvuuden selvittämiseksi. Työkokeilusta tehdään aina sopimus, mutta työkokeilija ei ole työsuhteessa työkokeilun järjestäjään tai TE – toimistoon, vaan työkokeilun ajalta maksetaan työttömyysetuutta ja kulukorvausta. (ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2013.)

Duunix – projekti

Hankkeen kohderyhmään kuuluvat alle 29 -vuotiaat nuoret ja alle 30 -vuotiaat vastavalmistuneet nuoret aikuiset, joilla on edellytykset työllistyä avoimille työmarkkinoille suoraan tai työvoimapolitiittisten palveluiden kautta. Asiakkaat ohjautuvat palveluun TE – toimiston kautta. Ensisijaisena tavoitteena on etsiä asiakkaalle väylä avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen mahdollisimman nopeasti. Palvelussa kartoitetaan asiakkaan työelämävalmiudet ja jos asiakas ei kartoituksen perusteella ole vielä työllistymisvaiheessa, ohjataan hänet palveluihin, jotka edistävät hänen työllistymistilannettaan. (ARVI - toiminnanohjausjärjestelmä 2015.)

Kehitysvammaisten työtoiminta

Työvoimalasäätiön palveluihin kuuluu myös kehitysvammaisten työtoiminta, mikä on kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (L 23.6.1977/519) perusteella järjestettävää työtoimintaa työvoimalasäätiön työpajoilla ja työpaikoissa säätiön ulkopuolella (ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä & L 23.6.1977/519). Olen rajannut kyseisen palvelun opinnäytetyöni ulkopuolelle, koska palveluun ei sisälly yksilövalmennusta, minkä vuoksi en käsittele palvelun sisältöä tarkemmin.

2.4 Yksilövalmennus ja nykyiset arviointikäytänteet

Tässä luvussa kuvaan yksilövalmennusta sekä siihen liittyviä nykyisiä arviointikäytäntöjä ja pohdin arviointikäytäntöjen kehittämistarpeita. Yksilövalmennuksella tarkoitetaan työvalmennusta tukevaa toimintaa, jolla edistetään asiakkaan arjen hallintaa, arkisia taitoja ja toimintakykyä kokonaisvaltaisesti. Työvalmennuksella puolestaan tarkoitetaan asiakkaan tarpeiden ja valmiuksien mukaan suunniteltua, tavoitteellista, työn avulla tapahtuvaa valmennusta ja yksilön työkyvyn edistämistä. Yksilövalmennus keskittyy asiakkaan tilanteen arviointiin ja seurantaan sekä suunnitteluun asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden. Yksilövalmentaja vastaa myös palveluohjauksesta eli ohjaa asiakasta käyttämään tarvitsemiin palveluihin ja huolehtii palveluiden oikeasta kohdentumisesta sekä järkevästä ketjuuntumisesta ja jäsentymisestä tavoitteellisiksi kokonaisuuksiksi. Yksilövalmentajan työhön sisältyy usein myös ryhmävalmennusta, jolla tarkoitetaan vertaisryhmissä tapahtuvaa, toiminnallisin menetelmin toteutettavaa arki-, työelämä- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen liittyvää valmennusta. (Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä 2005, 12 – 15, 31.)

Työkokemukseni mukaan edellä mainittujen työn sisältöjen lisäksi Työvoimalasäätiössä yksilövalmentajan työ pitää sisällään aktiivista yhteistyötä työnantajien kanssa asiakkaille soveltuvien ulkopuolisten työ- ja harjoittelupaikkojen löytämiseksi, valmennuspalvelujen esittelyä ja markkinointia, palveluihin liittyvän materiaalin suunnittelua sekä tarvittaessa palvelujen sisällön kehittämistä asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Tärkeä osa yksilövalmentajan työtä on myös verkostotyö ja sen koordinointi asiakkaan kuntoutukseen liittyvien eri tahojen kanssa.

Työpajoilla ja valmennusprosesseissa tehdään aina työ- ja toimintakyvyn arviointia, jonka tulisi olla avointa, suunnitelmallista ja tavoitteellista, jolloin arvioinnilla on myönteisiä vaikutuksia asiakkaalle, työ- ja yksilövalmentajille sekä sidosryhmille eli viranomaisille, jotka ohjaavat asiakasta palveluihin. Tärkeimpiä työ- ja toimintakyvyn arviointiin liittyviä tiedonkeruumenetelmiä ovat yksilövalmentajan tekemät haastattelut, havainnointi työpajassa ja arjessa, asiakkaan itsearviointi sekä asiakirjojen ja lähettäjälähteiden hyödyntäminen. Hy-

vän työ- ja toimintakyvyn arvioinnin avulla asiakasta osataan ohjata häntä parhaiten palveluiden piiriin ja asiakas saa tilaisuuden arvioida ja tutkia omaa elämäntilannettaan, käyttäytymistään ja tavoitteitaan rakentavassa keskustelussa. Hyvällä arvioinnilla voidaan tukea asiakasta ratkaisujen teossa ja edistää hänen myönteistä minä – kuvaansa. Lisäksi arvioinnin avulla voidaan arvioida työpajan vaikutuksia asiakkaan työllistymiseen ja elämäntilannettaan sekä kohdentaa työpajan resursseja paremmin. Arviointivälineitä valittaessa on huomioitava, että asiakkaat ovat hyvin erilaisia ja valmennushenkilöstö koostuu vahvuuksiltaan hyvin erilaisista ihmisistä, minkä lisäksi niiden tulee olla pajan arkeen soveltuvia. Työpajalta voidaan myös tilata asiakkaita koskevia lausuntoja, palautteita ja raportteja, joiden laatimisessa työ- ja toimintakyvyn arviointi on apuna. (Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä 2005, 42 – 50.)

Organisaatiossa alustavasti käytyjen keskustelujen perusteella Työvoimalasäätiön yksilövalmentajat arvioivat asiakkaan kokonaistilannetta pääasiassa haastattelemalla ja havainnoimalla asiakkaan toimintaa työpajalla tai työpaikassa sekä ryhmätilanteissa. Haastattelun tukena voidaan käyttää ARVI - toiminnanohjausjärjestelmän sisältämiä strukturoidussa järjestyksessä eteneviä, toimintakyvyn eri osa-alueita sisältäviä otsikointeja sekä arviointilomaketta, jonka avulla asiakas arvioi itse omaa elämäntilannettaan. Mitään yhtenäistä yksilövalmentajien käyttöön tarkoitettua arviointilomaketta ei tällä hetkellä ole käytössä. Lisäksi asiakas voi arvioida ja seurata kuntoutumistaan ARVI – toiminnanohjausjärjestelmän sisältämän treenikirjan avulla. (ARVI - toiminnanohjausjärjestelmä 2014.)

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä on kansainvälisessä sertifiointissa luotettavaksi ja toimivaksi todettu järjestelmä, mikä täyttää myös Kelan vaatimukset. Järjestelmä tarjoaa kuntoutujalle treenipäiväkirjan sekä välineet tavoitteen asetteluun, itsearviointiin ja palautteen antoon. Työvalmentajalle se tarjoaa valmennuskirjan sekä välineet suoriutumisen ja prosessin arviointiin, tavoitteen asetteluun sekä lausuntojen ja raporttien laatimiseen. Yksilövalmentajalla on käytössään asiakkaan tiedot, valmennuskirja, sopimus- ja suunnitelmapohjat, välineitä työ- ja toimintakyvyn ja suoriutumisen arviointiin sekä lausuntojen ja raporttien laatimiseen, testejä ja osaamiskartoituksia sekä palveluketjun hallinta. Hallinto voi seurata käyttöastetta ja hallita eri asiakasryhmiä sekä saa käyttöönsä laskutukseen

ja palveluntuottamiseen liittyvät raporttikoosteet, sopimukset, todistukset ja reaaliaikaiset palvelutiedot. Tilaaja voi seurata asiakkaansa palveluketjun ja prosessin etenemistä sekä varmistaa tuottajan palvelujen laatua. (Monta pientä syytä = yksi iso syy valita ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2011.) ARVI - toiminnanohjausjärjestelmää koskevilta internet – sivuilta (Mts.) tai järjestelmän käyttöönottoon liittyvästä Valtek – pro oppimateriaaleista (2009) ei kuitenkaan löydy tietoa siitä, mihin tutkimustietoon tai viitekehukseen järjestelmän sisältämät valmennukseen ja toimintakyvyn arviointiin käytettävät työvälineet pohjautuvat (Monta pientä syytä = yksi iso syy valita ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä 2011 & Valtek – pro oppimateriaali osat 1. ja 2. & Työ ja yksilövalmennuksen hallinta 2009).

Työni kautta kyseisessä organisaatiossa kertyneen tiedon mukaan joidenkin palvelujen osalla käytetään palvelun tilaajan, kuten Kelan määrittämiä toimintakyky mittareita, joita ovat BDI – 21 (Toimia 2014), Työkykykysymykset (Kela 2014), Audit – lomake (Toimia 2011) sekä WHOQOL-BREF (Toimia 2015). Yksilövalmentajat voivat käyttää myös muita hyödylliseksi katsomiaan työ- ja toimintakyvyn arviointiin soveltuvia mittareita, kuten Imba ja Melba. Tietoa Imbasta ja Melbasta löytyy esimerkiksi Savoset Luotsipalveluiden internetsivuilta (Savoset 2012). Lisäksi yksilövalmentajat keräävät tietoa asiakkaan toimintakyvystä saatavilla olevista asiakirjoista, verkostopalavereissa käydyistä keskusteluista sekä työnantajien ja työyhteisöjen antamasta asiakkaan työssä selviytymiseen liittyvästä palautteesta. Myös työvalmentajat arvioivat ja seuraavat asiakkaan selviytymistä päivittäisistä työtehtävistä sekä heidän työelämään siirtymiseen liittyviä valmiuksiaan ARVI – toiminnanohjausjärjestelmän sisältämän valmennuskirjan avulla. Yksilövalmentajat voivat hyödyntää työvalmentajien tekemää arviota asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa sekä kuntoutumiseen ja työllistymiseen liittyvässä suunnittelussa ja yksilövalmennukseen liittyvissä lausunnoissa.

Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä (2005, 44) teoksessa kyseenalaistetaan työpajoilla tehtävän työ – ja toimintakyvyn arvioinnin luotettavuutta, koska soveltuvia työ – ja toimintakyvyn mittaamiseen tarkoitettuja työvälineitä ei ole varsinaisesti tutkittu. Arvioinnin luotettavuutta, moniulotteisuutta ja moniammatillisuutta voidaan kuitenkin lisätä työvalmentajien osaamista kehittämällä sekä sillä, että arviota on tekemässä useampi pajan

henkilö jo rutiinitasolla. Työpajoilla tehtävät arvioinnit asiakkaan työ- ja toimintakyvystä voivat auttaa lääkäriä tekemään tai vahvistamaan diagnooseja. Viranomaiset tarvitsevat palveluntuottajilta entistä enemmän tietoa entistä laajemmasta asiakasryhmästä, minkä seurauksena toiminnallisessa ympäristössä tapahtuvien työ - ja toimintakykyä arvioivien palvelutuotteiden kysyntä tulee lisääntymään. Toiminnallisilta arvioilta tullaan kuitenkin jatkossa odottamaan ammatillisuutta, luotettavuutta ja vaikuttavuutta, jolloin arviointien tulee linkittyä yhtenäisiin arviointi – ja luokittelujärjestelmiin, joista merkittävimäksi mainitaan ICF – luokitus. (Mts. 2005, 44 – 45, 62 - 63.)

2.5 ICF – viitekehys ja sen nykyinen käyttö

2.5.1 ICF – viitekehys

ICF – luokitus on WHO:n vuonna 2001 hyväksymä kansainvälinen Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus. ICF – luokituksella voidaan kuvata väestön toimintaedellytyksiä, mikä nostaa esiin väestön arkipäivässä selviämisen ja sitä edistävät toimenpiteet, joihin liittyvät haasteet ovat keskeisiä yhteiskunnan kaikilla toimialoilla. ICF – luokitus yhdenmukaistaa väestön toimintaedellytysten kuvauksessa käytettyä terminologiaa ja arviointikäytäntöjä sekä kansallisesti että kansainvälisesti ja täydentää jo olemassa olevaa arviointimenetelmien runsasta kirjoa. ICF - luokitus mahdollistaa yhteisten käsitteiden käytön eri hallinnon alojen asiantuntijoiden ja asiakkaan välillä toimintaedellytysten ja – rajoitteiden selvittelyssä. Sosiaali- ja terveystieteiden sekä sosiaalivakuutussektorin lisäksi ICF – luokitusta voidaan käyttää esimerkiksi palvelujen järjestämisessä, tavaratuotannossa sekä asuin-, työ- ja elinympäristön suunnittelussa. ICF – luokitus ilmestyi vuonna 2001, jolloin sen käännöstyön aloitti noin kolmekymmentä maata, mukaan luettuna Suomi. Käännöstyön päätyttyä WHO panostaa monikansallisten ICF – kuvauskohteiden mittausmenetelmien kehittämiseen. (WHO 2004, saatesanat.)

ICF - luokitus kuvaa henkilön toimintarajoitteet moniulotteisena, vuorovaikutuksellisena ja dynaamisena tilana, joka koostuu terveydentilan sekä yksilön ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. ICF avaa toimintakyvyn käsitettä laajasti ja auttaa löytämään yhtenäisen

kielen eri ammattiryhmien kesken. ICF antaa asiakastyöhön tieteellisen perustan toiminnallisen terveydentilan tutkimiselle ja tarvittavan rakenteen sen kuvaamiseksi. Lisäksi se mahdollistaa toimintakyvyn rakenteisen kuvaamisen sähköisissä tietojärjestelmissä ja mahdollistaa tietojen vertaamisen. (ICF-luokitus 2014) ICF määrittelee myös terveyteen liittyviä osatekijöitä, kuten työ ja koulutus sekä suoritukset ja osallistuminen. (WHO 2004, 3 – 10.) Kyseiset tekijät ovat olennainen osa Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien tekemää toimintakyvynarviointia ja tärkeitä huomioida asiakkaan tilanteen kartoittamiseksi työllistymis-/kuntoutussuunnitelmaa varten.

Toisaalta, vaikka ICF – luokitus tarjoaa selkeän ja laajan näkemyksen ihmisen terveydestä ja toimintakyvystä sekä terveyteen liittyvistä hyvinvoinnin osatekijöistä, kuten liikenne, koulutus tai sosiaalinen kanssakäyminen, ei se kata esimerkiksi yhteiskunnallistaloudellisia tekijöitä, kuten rotu, sukupuoli tai uskonto, jotka saattavat estää henkilöä suorittamasta jotain tehtävää sen hetkessä ympäristössään (WHO 2004, 7). Leinonen (2012) puolestaan pitää ICF – luokitusta käytössä hieman karkeana (Leinonen 2012), mistä olen hänen kanssaan samaa mieltä, sillä pelkästään arvioimalla millä tasolla jokin toimintakykyyn liittyvä tekijä on, ei saada tietoa siitä, miten se näyttäytyy käytännön tasolla henkilön arjessa tai työssä, jolloin saatu tieto ei ole suoraan hyödynnettävissä asiakkaan kuntoutuksen -, työllistymisen – tai työ- ja arkiympäristön suunnittelussa.

Järvikoski & Karjalainen (2008) kritisoivat ICF – luokituksen käytön perustumista pääasiassa asiantuntijan arvioon asiakkaan toimintakyvystä, jolloin subjektiivinen näkemys eli asiakkaan oma arvio ja kokemus tilanteestaan jäävät huomiotta. He pohtivat myös asiakkaan autonomian ja osallistumismahdollisuuksien toteutumista ICF- luokitukseen pohjautuvassa kuntoutumisprosessin suunnittelussa, mitä heidän mukaan voidaan pitää keskeisenä kysymyksenä kuntoutusprosessin etenemisen kannalta. (Järvikoski & Karjalainen 2008, 84) Myös Matinvesi (2010) arvostelee ICF – luokitusta subjektiivisen näkemyksen, eli hänen mukaansa kokemuksellisuuden puuttumisesta, minkä lisäksi hän pitää ongelmallisena sitä, että ICF – luokitus sivuuttaa asiakkaan omat toiveet, odotukset ja suunnitelmat. Puutteeksi ICF – luokituksessa hän näkee myös sen, ettei sen avulla voida erotella toimintakykyyn liittyviä ajallisia vaiheita pysyvistä toimintakykyyn liittyvistä tekijöistä. Lisäksi Matinvesi

kyseenalaistaa ICF: n käyttökelpoisuutta määrittelemässään asiakkaan kuntoutusprosessiin liittyvissä ongelmissa ja pohtii, saadaanko ICF: n avulla kuntoutusaloitteet tehdyksi, kuntoutustoimenpiteistä muodostumaan kokonaisuus ja kuntoutusprosessit etenemään katkeamatta. (2010, 42 – 43, 72 – 73, 82.)

2.5.2 ICF – viitekehysten nykyinen käyttö

ICF – luokitus koostuu kahdesta osasta, joiden sisältämät aihealueet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Terveystilaan liittyvät ruumiin/kehon toimintojen tai – rakenteiden vajavuudet voivat heikentää toimintakykyä ja päinvastoin toimintarajoitteet voivat heikentää lääketieteellistä terveystilaa. ICF – luokituksen ensimmäinen osa käsittelee toimintakykyä ja toimintarajoitteita ja sisältää osa-alueet; ruumiin/kehon toiminnot ja - rakenteet sekä suoritukset ja osallistuminen. Toinen osa käsittelee kontekstuaalisia tekijöitä ja sisältää osa-alueet; ympäristötekijät ja yksilötekijät. Osa-alueet koostuvat aihealueista, jotka pitävät sisällään luokitusyksikköinä toimivia kuvauskohteita. Osa-alueita voidaan kuvata sekä myönteisellä että kielteisellä tavalla, yhden tai useamman kuvauskohdekoodin avulla, joihin voidaan liittää tarkenteita eli koodinumeroita, joilla määritellään toimintakyvyn tai toimintarajoitteen aste tai merkitys kuvauskohteen osalta. Tarkenteella voidaan myös kertoa, missä määrin ympäristötekijät toimivat edistävänä tai rajoittavana tekijänä. (WHO 2004, 7 – 17.)

Ruumiin/kehon rakenteisiin ja toimintoihin luetaan anatomisten osien ja elinjärjestelmien fysiologisten toimintojen lisäksi myös psykologiset toiminnot ja vajavuuksiksi nimitetään näihin liittyviä ongelmia tai puutoksia. Osallistumisella tarkoitetaan osallisuutta erilaisiin elämäntilanteisiin ja suorituksella yksilön suorittamaa tehtävää tai toimea. Ympäristötekijöillä tarkoitetaan yksilön ulkopuolisia tekijöitä eli fyysistä ja sosiaalista ympäristöä sekä asenneympäristöä, jossa ihminen elää. Yksilötekijöillä puolestaan tarkoitetaan terveydentilaan kuulumattomia taustatekijöitä, kuten sukupuoli, ikä, rotu, elämäntavat, kasvatus, kokemukset tai käyttäytymismallit ja luonteenpiirteet. Yksilötekijöitä ei luokitella ICF – luokituksessa, mutta ne saattavat vaikuttaa erilaisten interventioiden lopputulokseen. ICF

– luokitusta voidaan käyttää tarpeen mukaan joko laajempaan neliportaisena luokituksena tai karkeampana kaksiportaisena luokituksena. (WHO 2004, 7 – 17.)

Toimintakyvyn arvioinnin apuna voidaan käyttää myös Toimia - tietokannasta löytyviä ICF - luokitukseen pohjautuvia toimintakykymittareita. Lisäksi on kehitetty ICF - ydinlistoja, joihin on valittu tiettyihin terveydentiloihin tai tilanteisiin soveltuvia kuvauskohteita, jolloin toimintakyvyn kuvaaminen ICF: n avulla helpottuu käytännön työssä. Yleisesti relevantimmista ICF - kuvauskohteista käytännön työtä varten on saatavilla tarkistuslista, jonka avulla käyttäjä voi tunnistaa ja arvioida henkilön toimintakykyprofiilin yksinkertaisesti ja aikaa säästäen. (ICF – tarkistuslista ja – ydinlistat. 2014.)

ICF – luokitusta voidaan käyttää tilastointivälineenä esimerkiksi väestötutkimuksissa ja hallinnollisissa tietojärjestelmissä sekä tutkimusvälineenä mitattaessa toiminnan tuloksellisuutta, elämänlaatua tai ympäristötekijöitä. Kliinisen työn välineenä ICF – luokitusta voidaan käyttää kuntoutuksen tarpeen arvioinnissa, lääketieteellisen terveydentilan ongelmien ja niihin liittyvien toimenpiteiden yhteensovittamisessa, työkyvyn arvioinnissa sekä kuntoutuksen ja terveydenhuollon toiminnan tuloksellisuuden arvioinnissa. Lisäksi ICF voi toimia koulutusvälineenä opetusohjelmien laatimisessa ja sosiaalipolitiikan välineenä suunniteltaessa sosiaaliturvaa tai laadittaessa korvausjärjestelmiä ja toimintaohjelmia sekä apuna yhteiskunnallisten toimenpiteiden toteuttamisessa. ICF – luokitusta käytetään myös vakuutuslalla, sosiaaliturva-alalla, työvoimahallinnossa, opetuslalla, taloustieteessä, sosiaalipolitiikan ja lainsäädännön kehitystyössä sekä elinympäristön suunnittelussa. Lisäksi sitä voidaan käyttää kansainvälisten ihmisoikeusohjeiden ja kansallisten lakien täytäntöönpanossa. (WHO 2004, 5 – 6.)

Kajaanin Kumppaniksi ry:ssä hyödynnetään ICF – viitekehystä Tornion työvoimalasäätiön toimintaa vastaavassa toiminnassa. Kyseinen organisaatio on ottanut pitkäaikaistyöttömien Polku-projektin myötä käyttöönsä VAT - järjestelmän, mikä on käytännön sovellus ICF – luokituksesta. VAT on otettu käyttöön myös Kemijärvellä, pitkäaikaistyöttömien kuntoutuksessa. (Nousiainen 2014.) Lisäksi ICF - luokitusta ollaan ottamassa käyttöön Pohjois-Suomen alueen yliopistollisen sairaalan OYS: n kuntoutuspoliklinikalla (Kallinen 2014) ja

Lapin keskussairaalan kuntoutuspoliklinikalla (Kerätär 2014) sekä toukokuussa 2014 suorittamani työharjoittelujakson perusteella myös Länsipohjan keskussairaalan kuntoutus-tutkimuspoliklinikalla. Kyseisen sairaanhoitopiirin alueen SOTE – työryhmässä toimivan Neuvosen (2015) mukaan suunnitelmassa on ottaa käyttöön ICF -pohjainen lähestymistapa koko Länsi - pohjan SOTE – alueella (Neuvonen 2015). Myös Kela on sitoutunut ICF: n käyttöön (Huusko 2014), mikä näkyy esimerkiksi Kelan ammatillisena kuntoutuksena järjestetävän MT-työhönvalmennuksen standardissa (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi vuodelle 2015). Mainitsemani tahot ovat Tornion työvoimalasäätiön yhteistyökumppaneita. Lisäksi Työvoimalasäätiön asiakkaiden kuntoutukseen liittyy usein tutkimuksia ja kuntoutuksen suunnittelua edellä mainitsemieni tahojen toimesta.

ICF -pohjainen VAT - järjestelmä

VAT on Kajaanin Kumppaniksi ry:n kehittämä valmennuksessa ja työhönkuntoutuksessa tarvittavat tietojenkäsittelytarpeet kattava tietojärjestelmä eli valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä. Järjestelmä pitää sisällään henkilö-, sopimus-, ja valmennusjakso tietojen sekä kuntoutussuunnitelmien ylläpidon, työmaapäiväkirjan, asiakaspalautejärjestelmän ja ICF - luokitukseen perustuvan toimintakyvyn arvioinnin sekä näihin liittyvät raportit. VAT: n sisältämän ICF - luokitukseen perustuvan toimintakyvyn arvioinnin avulla pyritään kohdistamaan kuntoutus oikeisiin asioihin. Arviointiin sisältyy asiakkaan tekemä itsearviointi ja yhden tai kahden ulkopuolisen, kuten työ- ja yksilövalmentajan tekemät havainnot. Arviointia voidaan muokata asiakkaan lähtötilanteen, kuvattavan toimintaympäristön ja kuntoutumisen etenemisen mukaan. Menetelmä tuottaa ICF - luokituksen mukaista yhdisteltävää ja siirrettävää tietoa kuntoutujan toimintakyvyn eri osa-alueista ja saatua tietoa voidaan käyttää kuntoutuksen suunnitteluun ja - ohjaamiseen sekä moniammatillisessa työryhmässä tehtävien etuuspäätösten tueksi. (Kumppaniksi 2015.)

Kumppaniksi ry:n Tuomas Leinosen (2015) mukaan heillä on käytetty ICF – pohjaista toimintakyvyn arviointia kuntoutuksen ohjaamiseen vuodesta 2006 ja toteutettuja arvioita on noin 1400. Asiakkaan itsearvion lisäksi hieman alle puoleen arvioista liittyy myös työvalmentajan ja/tai yksilövalmentajan tekemien havaintojen kirjaamisia. Määrämuotoisia ICF – lomakkeita ei ole käytössä, vaan VAT – järjestelmä tuottaa oman näkemyksen kunkin

asiakkaan toimintakyvystä ja tekijöistä, joita tulisi arvioida sekä kuntoutuksen eri vaiheissa huomioitavista seikoista. Käytössä olevat ICF: n aihealueet ja kuvauskohteet on valittu kahden perusteen mukaan; kyseistä asiaa voidaan arvioida ja havainnoida kyseisessä toimintaympäristössä eli työpajalla tai työpaikalla ja asialla on merkitystä kuntoutuksen sekä tavoitteiden näkökulmasta. Leinosen mukaan kuitenkin työpaikalla havaittava tekijä määreestä on osin jouduttu luopumaan, koska osaa kuntoutuksen kannalta merkittävistä tekijöistä, kuten nukkuminen ei voida havainnoida ulkopuolelta, vaan ne ovat puhtaasti asiakkaan itse arvioitavia. Tällä hetkellä heillä on käytössään noin 170 ICF – luokitukseen linkitettyä kysymystä eli osoitinta, jotka on luotu Kumppaniksi ry:ssä. (Leinonen 2015.)

Leinosen (2012) mielestä kuntoutuksessa menetettiin aiemmin aikaa, koska ei tiedetty mihin tekijöihin kuntoutus pitäisi kohdentaa, minkä vuoksi tarvittiin menetelmä, jonka avulla tunnistettaisiin yhteiskuntaan integroitumista haittaavat tekijät. VAT - järjestelmän avulla pyritäänkin hänen mukaansa nostamaan esiin ne osa-alueet, joihin kuntoutusta tulisi kohdentaa ja jotka ovat henkilön yhteiskuntaan integroitumisen esteenä, minkä lisäksi tiedon käytön suhteen on oleellista löytää merkittävimmät kuntoutusta vaativat toimintakyvyn rajoitteet sekä niiden pohjimmaiset syyt (Leinonen 2012). Kyseisen kuvauksen perusteella VAT- järjestelmä vaikuttaisi keskittyvän toimintakyvyn arvioinnissa pääasiassa toimintakykyä rajoittaviin tekijöihin, voimavarojen ja vahvuuksien sijaan, joiden merkitystä muun muassa Toimintakyky työikäisillä – asiantuntijaryhmän puheenjohtaja Kaukiainen kuitenkin korostaa (Kaukiainen 2013).

Kootun teoretiedon perusteella ICF – luokituksen käytössä on olennaista terveyden ja toimintakyvyn vuorovaikutus ympäristötekijöiden kanssa. Leinonen ei kuitenkaan mainitse VAT - järjestelmää koskevassa sähköpostikeskustelussa (2015) tai Kuntoutusportissa olevassa VAT – järjestelmään liittyvässä esityksessään lainkaan ympäristötekijöiden vaikutuksien huomioimista toimintakykyä rajoittavina tai edistävinä tekijöinä. Mainintaa ympäristötekijöiden luokittelusta ei löydy Kumppaniksi ry:n internetsivuiltakaan, joten oletan, että ympäristötekijöitä ei VAT – järjestelmässä luokitella ICF – viitekehyksen avulla. Lisäksi kuten aiemmin mainitsin, VAT - järjestelmässä asiakkaan toimintakykyä arvioidaan asiakkaan oman näkemyksen ja ulkopuolisten havainnoijien eli työ – ja yksilövalmentajien havainto-

jen avulla (Leinonen 2012) eikä Leinonen missään yhteydessä mainitse ICF -pohjaisten toimintakykymittareiden käyttöä arvioinnin tukena, jolloin herää kysymys arviointitulosten luotettavuudesta validiteetin ja reliabiliteetin suhteen.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ICF – viitekehysten hyödynnettävyys asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa Tornion työvoimalasäätiön pääpalveluissa. Opinnäytetyön avulla halutaan selvittää, miten ICF voitaisiin ottaa käyttöön Tornion työvoimalasäätiössä sekä voidaanko ICF - viitekehysten avulla parantaa nykyistä arviointimenetelmää yksilövalmennuksessa.

Kootun teoretiedon perusteella ICF: n käyttöönotto vaikuttaa ajankohtaiselta sekä oman alueemme kuntoutusalan toimijoiden keskuudessa että koko Suomessa. Tornion työvoimalasäätiö tekeekin päivittäin yhteistyötä kuntoutusalan eri toimijoiden, kuten Kelan, sosiaalitoimen, TE - toimen, vanhus- ja vammaispalvelun, Länsipohjan keskussairaalan, psykiatrian poliklinikan sekä työeläkelaitosten kanssa. Kyseiset tahot ovat myös organisaation tuottamien palvelujen ostajia. Organisaation näkökulmasta opinnäytetyön avulla pyritään parantamaan palvelujen sisältöä ja laatua. Oma tavoitteeni puolestaan on oppia opinnäytetyön kautta hyödyntämään ICF - viitekehystä toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa kuntoutuksen ohjaajana sekä nykyisessä työtehtävässäni yksilövalmentajana.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Kartoitetaan Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien nykyiset arviointikäytänteet valitun asiakasesimerkin avulla fokusryhmäkeskustelun kautta.
2. Analysoidaan nykyiset arviointikäytänteet ICF – viitekehysten avulla.
3. Laaditaan suositukset Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittämiseen ICF – viitekehysten näkökulmasta.

4 TUTKIMUKSEEN VALMISTAUTUMINEN

Aiheen valinta tapahtui alkusyksystä 2014, kun Työvoimalasäätiössä käytiin keskustelua käyttökelpoisemman asiakastietojärjestelmän luomisesta sekä siihen liitettävien arviointimenetelmien kehittämisestä. Pidin aihe-esityksen loppusyksystä, minkä yhteydessä pohdin myös aiheen rajaamista. Tutkimussuunnitelma valmistui loppuvuodesta, jolloin teorian tiedon kokoaminen oli jo hyvässä vauhdissa ja pian pääsinkin suunnittelemaan varsinaista tutkimusaineiston keruuta. Tarvittaviksi resursseiksi osoittautuivat koulutuksiin liittyvät matkakustannukset ja ICF – käsikirja, mikä hankittiin toimeksiantajan kustantamana. Yksilövalmentajien työaika kului noin 5 tuntia fokusryhmäkeskusteluihin ja opinnäytetyön esitykseen. Lisäksi opinnäytetyön tulostamisesta koitui hieman kustannuksia toimeksiantajalle.

Olisi mielenkiintoista tutkia ICF: n hyödynnettävyyttä kyseisessä organisaatiossa laajemminkin, kuten esimerkiksi kuntoutuksen tuloksellisuuden mittaamisessa, tietojärjestelmään kirjaamisessa ja verkostotyössä. Keskityn opinnäytetyössäni kuitenkin työ- ja toimintakyvyn arviointiin ICF – viitekehyksen näkökulmasta, koska ICF: n ensimmäisenä tavoitteena on;

”tarjota tieteellinen perusta ymmärtää ja tutkia toiminnallista terveydentilaa sekä terveyteen liittyvää toiminnallista tilaa, niiden vaikutuksia ja niitä määritteleviä tekijöitä (World Health Organization 2004, 5).”

Mielestäni tästä tavoitteesta on lähdettävä liikkeelle, jotta ICF: n merkitys, hyödynnettävyys ja käyttö voidaan sisäistää organisaatiossa ja luodaan käytännön asiakastyön kautta ikään kuin perusta. Tämän jälkeen jos asiakkaan toimintakyvyn ja kokonaistilanteen arviointi sekä kuntoutuksen ja työllistymisen suunnittelu perustuu ICF – luokitukseen on mahdollista pohtia ICF: n hyödynnettävyyttä laajemminkin, kuten kuntoutuksen tuloksellisuuden mittaamiseen tai sähköiseen kirjaamiseen. Keskustelimme organisaation sisällä myös nykyisen arviointilomakkeen kehittämisestä hyödyntäen ICF-viitekehystä, mutta koska ICF

ei ole yksilövalmentajille ennestään tuttu, on tarkoituksenmukaista keskittyä ICF-luokitukseen liittyvän osaamisen kehittämiseen organisaation sisällä sekä sen hyödynnettävyyden arvioimiseen käytännön asiakastyössä.

5 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

Opinnäytetyön ongelmanasettelu ratkaistaan laadullisen eli kvalitatiivisen tapaustutkimuksen avulla. Arviointi- ja aineistonkeruumenetelmänä käytetään fokusryhmäkeskustelua, organisaation toiminnanjohtajan kanssa yhdessä suunniteltuun kuvitteelliseen tapausesimerkkiin pohjautuen. Keskustelu käydään kahdessa osassa. Ensimmäisen osion tarkoituksena on selvittää, mitä yhtenevyyksiä yksilövalmentajien tekemässä toimintakyvynarvioinnissa ja heidän käyttämässään arviointimenetelmissä on ICF – luokitukseen nähden ja toisessa osiossa puolestaan yksilövalmentajat saavat tutustua hieman ICF - luokitukseen, minkä pohjalta selvitetään, mitä kehittämistarpeita yksilövalmentajilla ja organisaatiolla on ICF – luokituksen käyttöön ottamiseksi. Keskusteluun osallistuvat organisaation kaikki yksilövalmentajat lukuun ottamatta minua, joka olen keskustelussa tutkijan roolissa. Osallistuvia yksilövalmentajia on kahdeksan. Metodologiana on fokusryhmäkeskustelun kautta toteutettava tapaustutkimus.

Fokusryhmäkeskustelun ensimmäisestä osiosta teen deduktiivisen sisällön analyysin ICF: n kautta eli analysoin, mitkä ICF: n osa-alueet täyttyvät kyseisen tapaus-asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa ja mitä osa-alueita puuttuu. Lisäksi koodaan kyseiset osa-alueet ICF - luokituksen mukaan. Kanasen (2013) mukaan deduktiivisella sisällön analyysillä tarkoitetaan teorialähtöistä aineiston tarkastelua, jossa voidaan käyttää apuna teoriaan pohjautuvaa käsitteistöä. Tällöin kerätty aineisto hajotetaan ensin jo olemassa olevaan tietoon pohjautuviin käsitteellisiin osiin ja kootaan lopuksi uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. (Mts., 105 - 109.)

Keskustelun toisesta osiosta teen induktiivisen sisällön analyysin teemojen pohjalta, jota hyödynnän ICF – luokituksen käyttöönottoon liittyvien suositusten laatimiseen. Induktiivi-

sella analyysillä tarkoitetaan aineistolähtöistä tarkastelua, jossa katsotaan ilman ennakkoodotuksia, mitä aineistosta löytyy ja pyritään järjestämään löydetyt asiat loogiseksi kokonaisuudeksi (Kananen 2013,109 – 111.) Analyysien tulosten pohjalta pyrin havainnollistamaan ryhmälle laajemmin mikä ICF on, mihin sitä käytetään, mitä hyötyä ICF: n käytöstä on käytännön asiakastyössä ja organisaatiossa sekä miten ICF: n osa-alueet täyttyvät tällä hetkellä asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa fokusryhmäkeskustelun perusteella. Havainnollistaminen tapahtuu opinnäytetyön esityksen yhteydessä.

5.1 Fokusryhmäkeskustelu

Fokusryhmäkeskustelut ovat tilaisuuksia, joissa noin 6 – 8 henkilöä vaihtavat kokemuksia, tunteita ja mielipiteitä keskustelemalla ohjaavan tutkijan valvonnassa. Keskustelu etenee keskustelurungon mukaisesti, tosin keskustelua täydentävät myös rungon ulkopuolelta esiin tulevat asiat. Tutkija tarkkailee teeman kannalta olennaisia asioita ja ohjaa ryhmää tarvittaessa täydentämään niitä, minkä lisäksi hän voi käyttää apuna havaintomateriaalia. Keskustelu kestää yleensä 1,5 – 2 tuntia. Menetelmä toimii erittäin hyvin osana kvalitatiivista tutkimusta silloin, kun halutaan lisätä ymmärrystä jostakin asiasta, halutaan selvittää kohderyhmän reaktioita johonkin uuteen asiaan, kerätä uusia ideoita tai selvittää asioita, joihin ei ole yhtä yksinkertaista vastausta. Sitä käytetään usein esitutkimuksessa ennen laajempaa kvantitatiivista tutkimusta tai osana suurempaa strategista tutkimushanketta. Fokusryhmäkeskustelussa haastateltavat tuottavat vastaukset omaehtoisesti ja omalla kielellään heille itselleen tärkeistä asioista. Parhaimmillaan keskustelut tuovat esiin sellaisia asioita, joita ei ole edes osattu kysyä ja johtavat täysin uusiin ideoihin. Fokusryhmätutkimus vaatii huolellista suunnittelua. Tavoitteet tulee olla tarkoin aseteltu ja keskustelurunko laadittu kattavasti sekä havainnointimateriaali ja mahdolliset vastaajapalkkiot mietittynä. Kohderyhmään tulee rajata vain tutkimuksen kannalta olennaiset henkilöt, jotka omaavat likimain yhtäläisen asiantuntemuksen. Lisäksi keskustelutilassa on oltava yhtenäinen pöytä, jonka ympärille kaikki keskustelijat mahtuvat, paikan täytyy olla puoleeton sekä helposti saavutettavissa ja kaikkien tulee voida istua yhtä mukavasti ja tasavertaisesti. (Solatie 2001, 10 – 13, 18 – 22, 24.)

Kruegerin ja Casey (2000) mukaan fokusryhmä on keino ihmisten ajatusten ja tunteiden ymmärtämiseen, jonka tarkoituksena on koota tietoa kuuntelemalla. Ajatuksena on, että osallistujat voivat vaihtaa mielipiteitään ja näkemyksiään ilman painostusta, rennossa tunnelmassa. He voivat vapaasti jakaa ideoitaan, joihin toiset voivat reagoida ja kommentoida. Ryhmässä jokainen voi kokea tulleeensa kuulluksi ja olevansa osa suunnittelua ja päätöksen tekoa, minkä lisäksi sen avulla syntyy ideointia ja tapahtuu oppimista. (Krueger & Casey 2000, 3 – 5.)

Mäntyranta ja Kaila (2008) muistuttavat kuitenkin, että vaikka keskustelun avulla haetaan erilaisia mielipiteitä, voi joskus syntyä myös ongelmia, kuten voimakkaita erimielisyyksiä, jolloin joku saattaa loukkaantua. Haastattelijan tehtävänä onkin huolehtia myös ongelmatilanteista. Fokusryhmäkeskustelu ei aina myöskään sovellu kaikkien aihepiirien tutkimiseen, kuten sellaisten, joihin liittyy häpeää tai muita voimakkaita tunteita. (Mäntyranta & Kaila 2008)

5.2 Tutkimuksen metodologia

5.2.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ja selittämään ilmiötä, tuottaen teorian eli selityksen käytännöstä, jota kutsutaan induktioksi. Induktiolla tarkoitetaan yleistysten ja teorioiden kehittämistä yksittäisten tapauksen avulla. Teorian testaamista ja soveltamista käytännössä puolestaan kutsutaan deduktioksi, jolloin edetään yleisestä teoriasta yksittäiseen tapaukseen. Laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä ei vielä tunneta, joten tarkkoja kysymyksiä ei voida esittää vaan tutkijan pitäisi saada ilmiö haluttuun tutkittavan kautta. Aineisto kerätään tutkittavilta vuorovaikutussuhteessa esimerkiksi keskusteluttamalla aiheeseen liittyvistä teemoista ja huomio keskittyy tutkittavien näkökulmiin, merkityksiin ja näkemyksiin. Aineisto on usein monilähteistä, eli voi sisältää muun muassa tekstiä, kuvia ja haastatteluja. (Kananen 2013, 26 – 27, 49 - 50.)

Opinnäytetyöstäni löytyy mielestäni myös toiminnallisen tutkimuksen piirteitä sen sisältämän prosessimaisen työyhteisön ja yrityksen toiminnan kehittämiseen pyrkivän toiminnan vuoksi. Kanasen (2013) mukaan oleellisia elementtejä toimintatutkimuksessa ovat toiminnan kehittäminen, yhteistoiminta ja tutkimus. Hänen mielestään pitäisi puhua pikemminkin tutkimusstrategiasta, koska kyseessä on yleensä joukko tutkimusmenetelmiä eikä toimintatutkimus sulje pois muiden tutkimusotteiden tiedonkeruu- ja aineistoanalyysimenetelmiä. Toimintatutkimuksen avulla pyritään prosessimaisesti kehittämään yrityksen tai työyhteisön toimintaa sisältäen suunnittelun, toiminnan ja seurannan vaiheet. Oleellista on muutoksen aikaansaaminen sekä tutkijan mukana olo sen toteuttamisessa. Toisaalta Kanasen mukaan sekä toiminta- että kehittämistutkimus pitää sisällään ongelman poistamisen kokeilun käytännössä. (Kananen 2013, 28 – 29, 61.) Se ei kuitenkaan sisälly opinnäytetyöhöni. Sen sijaan pyrin opinnäytetyöni raportissa esittämään ongelmaan ratkaisua, jota on mahdollista hyödyntää organisaatiossa myöhemmin, jolloin tutkimusta voidaan pitää enemmän tapaustutkimuksena.

5.2.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimuksen kohteena on yleensä yksi tapaus, josta halutaan saada syvälinen, rikas ja kokonaisvaltainen ymmärrys. Kyseessä on aina tämänhetkinen ilmiö ja sen avulla pyritään yleensä vastaamaan kysymyksiin miten ja kuinka. Tapaustutkimukselle on tyypillistä ongelmien moninaisuus ja monisäikeisyys, eikä tutkimusongelmaa pystytä ratkaisemaan vain yhdellä tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksen kohteena on yleensä yksi henkilö tai organisaatio, minkä vuoksi ei voida puhua tilastollisesta otannasta tai yleistämisestä tapausten valinnan yhteydessä. Kyseeseen voi tulla myös monitapaustutkimus, jolloin tutkimuskohteina on useampia tapauksia. Tapaustutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytetään lähes aina teemahaastattelua, jolloin tutkijan tulee kyetä laatimaan keskusteltavat teemat sekä etenemään keskustelussa tutkittavan tuottamien kertomuksien mukaan. Lisäksi tutkijan pitää kyetä näkemään kerätyn aineiston sisään analyysissaan ja tulkinnsaan löytääkseen loogisen ja uskottavan lopputuloksen, koska laadullisen tutkimuksen aineisto voidaan usein tulkita monella tavalla. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi,

tapaustutkimuksen aineisto kerätään useimmiten monista eri tietolähteistä. (Kananen 2013, 54 – 58, 77 - 78.)

Tutkimuksen lähtökohtana on tutkijaa kiinnostava tapaus tai ilmiö, jonka pohjalta muodostuu tutkimusongelma. Jotta tapaustutkimuksen tuloksia voitaisiin yleistää, on pohdittava, mitä tutkimuskohdetta tapaus ilmentää ja mitä voimme tapauksen perusteella kertoa tutkimuskohteesta. Tutkittavat tapaukset tai ilmiöt ovat yleensä niin laajoja, että yleistäminen on välttämätöntä, jolloin on valittava ne aineistot, näkökulmat ja menetelmät, joiden avulla saadaan riittävä ja luotettava kuva tapauksesta. Tapaus on valittava huolellisesti, jotta tutkimus kohdentuu oikein ja tuloksien yleistäminen on mahdollista. On pohdittava, mitä tapauksella halutaan selittää ja haettavat ominaisuudet vakioitava. Yksittäinen tapaus riittää, jos se on hyvin tutkittu ja suunniteltu ja se sopii tutkimuksen tavoitteisiin. Tällöin se ei ole enää yksittäinen tapaus, vaan sen avulla voidaan kuvata laajempaa ilmiötä, jossa jokin yleisen tason ongelma näyttäytyy. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 26 – 28)

Laineen ym. (2007) mukaan tutkimukseen valittavia tapauksia on erityyppisiä eri tarkoituksiin, kuten kriittinen -, äärimmäinen -, ainutlaatuinen -, tyypillinen - tai paljastava tapaus. Tyypillinen tapaus on keskimääräiseksi oletettava tilanne, asia tai prosessi, jossa yhdistyy useita ilmiökategorian ominaispiirteitä. Tyypillinen tapaus voi olla hyvä valinta laajentamaan ja tarkentamaan teoriaa sekä muuttamaan olemassa olevia näkemyksiä. (Laine ym. 2007, 32 – 33.)

5.3 Tapauksen valinta ja fokusryhmään valmistautuminen

Aluksi valmistauduin tutkimukseen hankkimalla teoriatietoa organisaatiosta ja sen valmennuspalveluista sekä tyypillisen asiakkaan tilanteesta ja työttömyyteen liittyvistä terveyteen ja toimintakykyyn kuuluvista tekijöistä. Lisäksi perehdyin yksilövalmennukseen ja siihen liittyviin nykyisiin toimintakyvyn arviointimenetelmiin yleisesti, Tornion työvoimalasäätiossa sekä Kumppaniksi ry:ssä, missä ICF – viitekehys on jo käytössä. Perehdyin myös ICF - luokitukseen olemassa olevan teoriatiedon kautta. Tämän jälkeen suunnittelin yhdes-

sä toiminnanjohtajan kanssa asiakastapauksen fokusryhmäkeskustelua varten sekä käytännön järjestelyt keskustelutilaisuutta varten. Sitten valmistelin fokusryhmäkeskustelun rungon ja keskusteluun liittyvät materiaalit sekä valmistauduin esittelemään yksilövalmentajille opinnäytetyöni tarkoituksen ja ICF - luokituksen.

Jotta opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää organisaatiossa ja yksilövalmentajien työssä käytännön tasolla, oli mielestäni tutkimuskohteeksi valittava tyypillinen tapaus eli tässä tapauksessa tyypillinen asiakas. Lisäksi, jotta tulokset olisivat yleistettävissä ja luotettavia, oli tapauksen valinnassa huomioitava olemassa olevaan teoriatietoon perustuvat, kyseisen asiakasryhmän tyypilliset ominaispiirteet. Opinnäytetyöni fokuskeskustelun teemanäkökulmana käytettävä tapaus on keksitty eli suunniteltu olemassa olevaan tietoon pohjautuen, jotta se vastaisi parhaiten tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkittavasta ilmiöstä saataisiin monipuolista tietoa. Ei kuitenkaan ollut tarkoituksen mukaista suunnitella asiakastapausta liian perusteellisesti, jotta yksilövalmentajille jäi tilaa luoda omaa tarinaa tapauksen ympärille, koska tavoitteena oli saada tietoa siitä, mikä on nykyinen, luontainen arviointikäytäntö ja mihin ICF:n osa-alueisiin arvio painottuu sekä mitä osa-alueita arviosta jää puuttumaan. Keksitty tapaus on perusteltu ratkaisu myös eettisen näkökulman kannalta, sillä keksittyä tapausta käytettäessä ei tarvitse pelätä asiakkaan anonymiteetin paljastumista.

Varsinaisena tutkimusongelmana on yksilövalmentajien toimintakyvyn arviointikäytänteiden kartoittaminen ICF – viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä, joten tutkimuskohteena oleva tyypillinen asiakastapaus on väline, jonka avulla saadaan tietoa yksilövalmentajien tavoista arvioida asiakkaan toimintakykyä. Varsinaisena tutkimuksen kohteena voidaankin pitää kyseistä organisaatiota ja sen yksilövalmentajia, koska tavoitteena on kartoittaa organisaation toimintakyvyn arviointikäytänteitä fokusryhmäkeskustelun avulla.

5.3.1 Asiakasesimerkki tapaustutkimusta varten

Tässä kappaleessa kuvaan fokusryhmäkeskustelua varten suunnitellun tapausesimerkin. Kyseinen kertomus tapausesimerkistä on sama, jonka yksilövalmentajat saivat käyttöönsä fokusryhmäkeskustelussa.

Asiakas on 36 -vuotias Torniolainen mies, joka on juuri aloittanut Työvoimalasäätiössä kuntouttavan työtoiminnan. Palveluun hän on ohjautunut Työvoimanpalvelukeskuksen kautta. Asiakas on työskennellyt pitkään pienmetalliteollisuudessa levyseppähitsarina, mistä hänet on irtisanottu tammikuussa 2010, asiakkaan mukaan hänen itsensä aiheuttamista syistä. Irtisanomisen jälkeen asiakas on ollut kaksi vuotta kotona työttömänä ansiosidonnaisella päivärahalta, eikä tämän jälkeen ole työllistynyt tai kouluttautunut uudelleen. Opiskelu ei asiakkaan mukaan ole koskaan ollut oikein hänen juttunsa. Levyseppähitsarin tutkinnon hän on suorittanut neljässä vuodessa ja valmistui ammattiin vuonna 1993. Lisäksi asiakas on käynyt työn ohessa luokkahitsauskurssin sekä suorittanut työturvallisuus – ja tulityökortin. Kortit ovat vanhentuneet 2012. Asiakkaalla on BC – ajokortti, mutta ei omaa autoa tällä hetkellä. Asiakas on oman arvonsa tunteva metallialan ammattilainen eikä hän suostu työskentelemään osa-aikatyössä tai aiempaa ansiotasoaan pienemmällä palkalla. Asiakkaalla on myös todettu nivelreuma ja masennus vuonna 2012, jolloin lääkäri maininnut myös korkeasta verenpaineesta. Työvoimanpalvelukeskuksessa tehdyssä aktiivisuussuunnitelmassa asiakkaan tavoitteeksi kuntouttavan työtoiminnan ajalle on asetettu työkyvyn ja sosiaalisten vuorovaikutustaitojen parantaminen sekä työelämään paluuseen liittyvän polun selkiytyminen. Lisäksi asiakas toivoo saavansa työtoiminnan kautta sisältöä päiviinsä.

5.4 Fokusryhmäkeskustelun runko

Suunnittelimme yhdessä toiminnanjohtajan kanssa, että pidän yhden fokusryhmäkeskustelutilaisuuden, jonka jaan kahteen osioon. Ensimmäisen osion aikana oli tarkoitus hankkia tietoa siitä, mitä yhtenevyyksiä yksilövalmentajien tekemästä alkuarvioinnista löytyy suhteessa ICF – luokitukseen. Toisen osion tarkoituksena puolestaan oli hankkia tietoa siitä,

mihin suuntaan ja miltä osin arviointia tulisi yksilövalmentajien mielestä kehittää ICF – luokitusta silmällä pitäen sekä perehdyttää yksilövalmentajia lyhyesti ICF – luokituksen sisältöön ja käyttötarkoitukseen. Osioiden välillä pidettiin kahvitauko vireystilan ylläpitämiseksi. Alun perin olin suunnitellut pitäväni mahdollisesti vain yhden keskustelutilaisuuden, joka olisi vastannut sisällöltään keskustelutilaisuuden ensimmäistä osiota ja tarvittaessa kaksi erillistä keskustelutilaisuutta, jolloin toinen keskustelu olisi vastannut sisällöltään keskustelun toista osiota. Päädyimme kyseiseen ratkaisuun, koska kahden eri keskustelutilaisuuden järjestäminen olisi ollut aikataulullisesti haastavaa. Lisäksi pidimme tärkeänä hankkia tietoa yksilövalmentajien kokemista kehittämistarpeista ICF – luokituksen käyttöönottoa ajatellen, koska tutkimuksen tavoitteena on kehittää yhteisiä arviointimenetelmiä, minkä vuoksi keskustelutilaisuuden järjestäminen yhdellä kertaa, mutta kahdessa osassa vaikutti tarkoituksenmukaiselta. Nauhoitin keskustelun kannettavalla tietokoneella, Audacity – nauhoitusohjelman avulla. Tietoteknisten ongelmien varalta, nauhoitin keskustelun vielä matkapuhelimella.

Keskusteluun osallistui kahdeksan yksilövalmentajaa, joista kaksi oli miehiä ja loput naisia. lähtään keskustelijat olivat 29 -vuotiaasta 65 -vuotiaaseen ja näin ollen myös heidän työkokemuksensa kyseisessä organisaatiossa, yksilövalmentajan tehtävissä olivat hyvin erimittaisia. Kolme yksilövalmentajaa oli vastikään aloittanut työnsä yksilövalmentajana, kun taas neljä muuta yksilövalmentajaa olivat työskennelleet jo liki kymmenen vuotta yksilövalmentajina ja osa vastaavissa työtehtävissä myös aiemmin. Keskustelun alussa yksilövalmentajat vaikuttivat hieman jännittyneiltä ja pohtivat, mitä tuleman pitää, mutta kun keskustelijat pääsivät vauhtiin, oli tunnelma leppoisa ja avoin koko keskustelun ajan. Kaikki yksilövalmentajat osallistuivat keskusteluun koko tilaisuuden ajan, toiset käyttäen enemmän puheenvuoroja, toiset muulla tavoin myötäillen muiden puheenvuoroja. Keskustelijoista eniten vastanneella kommentteja kertyi noin 79 kirjattavaa kommenttia ja vähiten vastanneella puolestaan viisi kirjattavaa kommenttia.

Ensimmäiseen osioon varasin aikaa puolitoista tuntia, josta itse keskusteluun yksilövalmentajilla oli aikaa yksi tunti. Aluksi kerroin yksilövalmentajille pääpiirteittäin, miksi heidät on kutsuttu paikalle ja mikä on tutkimuksen tarkoitus sekä mikä on oma roolini keskuste-

lussa. Lisäksi kerroin heille vaitiolovelvollisuudestani sekä jokaisen osallistujan anonymiteetin säilymisestä, sillä tuloksissa koottua aineistoa käsitellään niin, ettei kenenkään henkilöllisyys tule esille. Sen jälkeen annoin ryhmälle ohjeet keskustelua varten ja esittelin suunnitellun asiakastapauksen. Yksilövalmentajien tehtävänä oli tehdä kyseiselle asiakastapaukselle alkuarvio yhdessä keskustellen, nykyisiä arviointimenetelmiä hyödyntäen, luoden asiakastapauksen ympärille tarinaa siitä, minkälaisia seikkoja arvioinnissa voisi tulla esiin kyseisen asiakkaan kohdalla. Lisäksi heidän tuli perustella keskustelun lomassa valitsemansa arviointimenetelmät sekä heidän arvioinnissa esille tuomat asiakkaan toimintakykyyn liittyvät seikat. Keskustelun aikana yksilövalmentajilla oli käytettävissään tietokone ja ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä, kuten normaalissa asiakastilanteessa. Annoin jokaiselle keskustelijalle kirjallisena kertomuksen suunnitellusta asiakastapauksesta sekä ohjeet keskustelua varten.

Toiseen osioon varasin aikaa noin tunnin. Aluksi esitin ryhmälle laatimani noin 20 minuuttia kestävä esityksen ICF – luokituksen sisällöstä ja käyttötarkoituksesta ja esittelin ryhmälle teemat, joiden pohjalta heidän tuli käydä keskustelua. Keskusteltavia teemoja olivat; minkälaisia puutteita ja vahvuuksia nykyisessä arviointimenetelmässä on ICF – viitekehyksen näkökulmasta, miten ryhmä täydentäisi nykyistä arviointimenetelmää ICF: n pohjalta, minkälaisia oppimishaasteita ryhmällä on ICF -viitekehyksen sisällyttämiseksi omaan työhön sekä millaisia haasteita organisaatiossa on ICF - viitekehyksen sisällyttämiseen liittyen. Yksilövalmentajilla ei ollut tässä vaiheessa käytössään ensimmäisen keskustelun tuloksia, joten varsinaisen ICF – luokituksen käyttöönottoon liittyvän suunnitelman tekeminen ei ollut tässä kohtaa tarkoituksenmukaista, vaan pikemminkin yksilövalmentajien näkemysten selvittäminen kehittämistarpeista, pohjaksi suositusten laatimiselle. Kun tuloksia ei ollut käytössä, keskustelijoille jäi tilaa tuoda esiin kehittämistarpeita ICF - luokituksen näkökulman lisäksi myös yleisellä tasolla, sillä kaikkia ongelmia ei välttämättä voida ratkaista ICF: n avulla ja mielestäni sekin seikka on tärkeä ottaa huomioon laadittaessa suosituksia.

5.5 Aineiston käsittely ja analyysi

Fokusryhmäkeskustelun jälkeen litteroin nauhoitukset. Kanasen (2013) mukaan litteroinnilla tarkoitetaan erilaisten tallenteiden muuttamista kirjalliseen muotoon, jotta niitä voidaan analysoida manuaalisesti tai ohjelmallisesti erilaisin menetelmin. Litterointi on hidas vaihe, minkä vuoksi jo litterointivaiheessa on hyvä miettiä, mitä kaikkea litteroi. Etukäteen on kuitenkin vaikea tietää, mitä aineistoa loppujenlopuksi tarvitsee, mutta toisaalta tallenteisiin voi palata myöhemmin. Litteroinnissa voidaan käyttää tarkkuuden ja tekniikan suhteen eri tasoja, joita ovat sanatarkka litterointi, yleiskielinen litterointi ja karkeampi propositiotason litterointi. Sanatarkassa litteroinnissa huomioidaan jokainen äännähdyskin ja jopa äänen painot ja eleet, kun taas propositiotasolla kirjataan ainoastaan ydinsisältö ylös. Yleiskielisessä litteroinnissa puolestaan teksti muunnetaan kirjakielelle. Aineiston tallentamiseen ja analysointiin voidaan käyttää normaali tekstinkäsittely -, tietokanta – tai taulukkolaskentaohjelmia. (Kananen 2013, 99 – 100.)

Koska ensimmäisen fokusryhmäkeskustelun tarkoituksena oli analysoida kerätyn aineiston avulla, mitä yhtenevyyksiä yksilövalmentajien tekemästä arvioinnista löytyy ICF – luokitukseen nähden eli poimia aineistosta toimintakyvyn arviointiin liittyvät käsitteet, jotka ovat yhteneviä ICF – luokituksen kanssa, ei sanatarkka litterointi ollut tarkoituksen mukaista. Käytin litterointiin lähinnä propositiotason litterointia, koska jätin aineistosta pois täytesanat ja äännähdykset sekä analysoinnin kannalta epäolennaiset, täysin asiasta poikkeavat keskustelut. Muutin tekstin yleiskielelle, jotta sitä olisi helpompi verrata ICF - luokitukseen. Toisaalta litteroin kuitenkin koko keskustelun suhteellisen tarkasti myös niiltä osin, mitkä eivät kuuluneet varsinaisen asiakastapauksen arviointiin, koska ne sisälsivät mielestäni arvokasta tietoa käytetyistä arviointimenetelmistä yleisellä tasolla organisaatiossa sekä mahdollista arviointimenetelmien kehittämiseen liittyvää tietoa. Käytin kirjaamiseen Word – tekstinkäsittelyohjelmaa. Kirjattuani keskustelun, segmentoin eli jaoin tekstin asiasisältöihin ja muunsin tekstin taulukoksi. Taulukon oikeaan laitaan lisäsin sarakkeen analyysissä käyttämiäni ICF – koodeja varten. Järjestin aineiston asiasisällöt siten, että yleisellä tasolla arviointimenetelmistä käyty keskustelu erottuu varsinaisesta keskustelussa käytetyn asiakastapauksen toimintakyvyn arvioinnista.

Tämän jälkeen vertasin poimimiani käsitteitä ICF – luokituksen sisältämiin käsitteisiin ja lisäsin taulukkoon jokaisen keskustelusta poimimani käsitteen perään vastaavan käsitteen ICF – luokituksesta. Keskustelun alussa yksilövalmentajat kävivät yleisellä tasolla läpi käyttämiään arviointimenetelmiä ja niihin liittyviä arvioinnin tukena käytettäviä otsikoiteja. Niiden osalta pyrin löytämään ICF – luokituksesta ne käsitteet, mitkä kukin otsikko voisi pitää sisällään ja lisäsin ne taulukkoon, mikä auttoi minua ymmärtämään paremmin luokituksen käyttöä käytännön tasolla, antoi tietoa nykyisen arviointimenetelmän kehittämismahdollisuuksista sekä vertailupohjaa siihen nähden, mitä varsinaisessa asiakastapauksen arviointikeskustelussa tuli esiin. Samassa yhteydessä lisäsin viimeiseen sarakkeeseen kutakin käsitettä vastaavan ICF – luokituksen sisältämän koodin. Varsinaisen asiakastapauksen arvioinnin osalta pyrin lisäämään myös tarkenteita, siinä määrin kun yksilövalmentajat olivat ottaneet kantaa toimintakyvyn tasoon. Menetelmien osalta muutin myös käytössä olevan tasoarvioinnin ICF – luokituksen mukaisiin tasoihin, jolloin analyysistä selviää, miten nykyinen menetelmä näyttäytyy ICF: n näkökulmasta ja tulos on suoraan organisaation hyödynnettävissä.

Toisen fokusryhmäkeskustelun litteroin samaan tapaan yleiskielelle muutettuna, nostaten asiasisällöt esiin. Segmentoin myös tämän aineiston asiasisällöiksi ja muunsin taulukoksi. Muotoilin taulukon kuitenkin eritavoin, lisäämällä taulukkoon sarakkeen jokaista keskustelun pohjana ollutta teemaa varten. Tämän jälkeen referoin asiasisällöistä olennaiset sanomat ja järjestin ne taulukkoon teemoittain, jotta aineistosta olisi helpompi muodostaa looginen kokonaisuus ICF - luokituksen käyttöönottoon liittyvien kehittämistarpeiden tarkastelussa. Teemojen sisältämiä seikkoja tuli osittain esiin jo ensimmäisen keskustelun aikana, joten keskustelu joidenkin teemojen kohdalla jäi vähäisemmäksi toisessa keskustelussa, mutta asiat olivat poimittavissa ensimmäisen keskustelun analyysistä.

6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien nykyiset arviointikäytännöt asiakastapauksen arvioinnissa

Yksilövalmentajat hyödynsivät fokuskeskustelussa ARVI – toiminnanohjausjärjestelmän sisältämiä arviointimenetelmiä, valiten käytettäväksi esimerkiksi yhden keskustelussa mukana olleen yksilövalmentajan profiilin. Keskustelussa oli mukana uusia yksilövalmentajia, jotka eivät olleet vielä käyttäneet järjestelmän sisältämiä arviointimenetelmiä, joten yksilövalmentajat aloittivat keskustelun kertomalla, mitä menetelmiä on käytössä ja miten arvioinnissa yleensä edetään.

6.1.1 Arviointiprosessin eteneminen

Alkuvaiheessa, eli kun asiakas on tulossa Työvoimalasäätiön asiakkaaksi, yksilövalmentajat saavat tietoa asiakkaasta jo lähettävältä taholta. Usein saatu taustatieto asiakkaasta on yksilövalmentajien mukaan kuitenkin vähäistä ja alkuvaiheessa saatu kuva asiakkaasta hyvin epärealistinen. Todellinen kuva asiakkaan tilanteesta muodostuu vasta, kun asiakas on ollut Työvoimalasäätiössä pari kuukautta.

Asiakkaan saapuessa työvoimalasäätiöön yksilövalmentajat kysyvät asiakkaalta henkilötiedot, koulutusohjan ja työhistorian, jotka täytetään järjestelmän sisältämään sähköiseen henkilötietolomakkeeseen. Tämän jälkeen tehdään alkuarvio asiakkaan elämäntilanteeseen sekä työ – ja toimintakykyyn liittyen. Arvioinnin tukena voidaan käyttää ARVI – järjestelmän sisältämiä otsikointeja, joita yksilövalmentajien mukaan ovat tausta, työhistoria, sosiaalinen status, koulutus, osallistuminen, arkielämä, sosiaalinen verkosto, terveydentila, terveystarkastus, työssä suoriutuminen, oppiminen, kyvyt ja taipumukset, asiakkaan tekemä oma-arvio, työnhakusuunnitelma sekä fysioterapeuttinen status, jota he eivät käytä. Lisäksi arviointikeskustelun tukena voidaan käyttää tasoarviointilomaketta, jonka avulla asiakas itse arvioi omaa tilannettaan ja joka ohjaa, mitä asioita keskustelussa selvitetään.

Kyseisen lomakkeen avulla asiakas arvioi asumistilannettaan, toimeentuloansa, sosiaalista verkostoaan, ihmissuhteitaan, ravitsemustilaansa, psyykkistä - ja fyysistä terveydentilaansa, päivittäistä vireystilaansa, unen laatua ja päihteiden käyttöä. Yksilövalmentajat hyödynsivät asiakkaan itsearviointiin käytettävää lomaketta keskustelussa käytetyn ta-pausesimerkin arvioinnissa.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen asiakkaiden osalla arvioinnissa käytetään GAS – menetelmää (Kela 2014) ja jo aiemmin opinnäytetyössä mainittuja toimintakykymittareita, kuten BDI – 21, WHOQOL- BREF ja Audit - lomake. Kyseiset menetelmät on todettu hyödyllisiksi, mutta muiden asiakkaiden osalla niitä ei ole käytetty. Aiemmin, kun yksilövalmentajilta on tilattu työkykyarvioita, on työväliseenä käytetty opinnäytetyössä mainittua Imba/Melba – työkyvynarviointimenetelmää, jonka avulla yksilövalmentajat kertovat voivana arvioida ihmisen kapasiteettia suhteessa tiettyyn työtehtävään. Lisäksi keskustelussa tuli esiin, että alkuarvioinnissa on tärkeää tarkentaa kuntoutusjakson tavoitteita, koska lähettävällä taholla asetetut tavoitteet eivät aina ole asiakkaan omia tavoitteita tai ne saattavat olla epärealistisia asiakkaan toimintakykyyn nähden. Tavoitteita tarkennetaan muutaman kuukauden välein verkostopalavereissa.

Yksilövalmentajien mukaan arviointi on kaiken kaikkiaan hyvin prosessinomainen, mikä etenee sitä mukaa, kun luottamus yksilövalmentajan ja asiakkaan välillä kehittyy ja asiakkaan työ- ja toimintakyvystä kertyy näyttöä työvalmentajien arvioidessa asiakkaan selviytymistä työpajalla. ARVI – järjestelmä pitää sisällään asiakkaan päivittäiseen työskentelyyn liittyvät seikat, joita työvalmentajien tulee arvioida, kuten aktiivisuus, läsnäolo, sosiaalisuus ja työtehtävien sujuminen. Yksilövalmentajat harmittelevat kuitenkin sitä, että kaikki työvalmentajat eivät tee arviointeja. Lisäksi yksilövalmentajat kertovat saavansa paljon tietoa ja palautetta asiakkaan työ- ja toimintakyvystä sekä niihin liittyvistä muutoksista asiakkaan, työvalmentajan ja yksilövalmentajan kesken käydyistä yhteisistä palavereista. Yksilövalmentajien mukaan arvioinnissa ei kuitenkaan pidä unohtaa, miten asiakas selviytyy kotona, koska asiakas voi pinnistellä viimeiseen asti selviytyäkseen työpäivästä pajalla, mutta kotiin mentyään saattaakin nukkua koko loppupäivän, eikä kykene tekemään mitään.

Verkoston merkitys asiakkaan kokonaistilanteen arvioinnissa ja kuntoutukseen liittyvien tavoitteiden asettelussa koettiin tärkeäksi, jotta arviointi on yhtenevää ja toimitaan samansuuntaisesti koko verkoston kanssa. Lisäksi verkostoa voidaan tarvittaessa hyödyntää tai sitä voidaan laajentaa, kun asiakas tarvitsee tarkempia lisäselvittelyjä tai – tutkimuksia, jolloin hänet voidaan ohjata eteenpäin esimerkiksi ammatinvalintapsykologille, terveys-tarkastukseen tai Kelan kuntoutus selvittelyyn. Yksilövalmentajat korostivat myös vahvuuk-sien ja harrastuksien esille nostamista ja kirjaamista arvioinnissa, koska niihin keskittymi-nen ja satsaaminen parantavat asiakkaan itsetuntoa ja niistä saattaa löytyä asioita, jotka ovat ammatinvalinnan kannalta tärkeitä. Erityispiirteenä yksilövalmentajien tekemässä arvioinnissa oli mielestäni se, miten he pyrkivät jo arviointivaiheessa rakentamaan asiak-kaan polkua takaisin työelämään, pohtimalla tapausesimerkille soveltuvia erilaisia etene-misvaihtoehtoja.

Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä (2005) teoksen mukaan Työ – ja toimintakyvyn arviointiin liittyvät teemat ovat riippuvaisia monista eri tekijöistä, kuten työpajan yleisistä tavoitteista, toimintamalleista ja resursseista, asiakkaan omista tavoitteista ja lähettävien tahojen kanssa tehdyistä sopimuksista. Yleisimmin arvioitavia teemoja ovat työtaidot, työ-elämän pelisäännöt, sosiaaliset taidot, elämisen hallinta, motivaatio ja yleinen tyytyväi-syys. (Mts. 2005, 50 – 51.) Mielestäni kyseiset teemat eivät kuitenkaan anna riittävän laa-jaa kuvaa asiakkaan työ- ja toimintakyvystä, jotta voitaisiin arvioida asiakkaan selviytymis-tä erilaisissa työtehtävissä ja työympäristöissä tai asiakkaan kuntoutukseen ja palveluihin liittyviä tarpeita sekä suunnitella asiakkaalle soveltuvaa polkua työelämään. Fokusryhmä-keskustelun perusteella Työvoimalasäätiön yksilövalmentajat pyrkivät selvittämään edellä mainittujen teemojen lisäksi asiakkaan fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa ja niihin liitty-viä toiminnan rajoitteita, jäljellä olevaa toimintakykyä sekä sitä miten ne näyttäytyvät käy-tännön työssä tai arkielämässä ja voidaanko niihin vaikuttaa ympäristöä muokkaamalla. Lisäksi kartoitetaan asiakkaan aikaisempaa työ- ja koulutushistoriaa sekä kuntoutustoi-menpiteitä, oppimista, erityistaitoja, toimeentuloa, sosiaalisia suhteita, palveluntarvetta ja viranomaisverkostoa, kiinnostuksen kohteita, harrastuksia ja elämäntapoja. Luotettavia työvälineitä, kuten toimintakykymittareita kyseisten teemojen arvioimiseen ei kuitenkaan juuri käytetä.

6.1.2 Yksilövalmentajien näkemyksiä ja toimintatapoja toimintakyvyn arvioinnissa

Keskustelussa ilmeni, että yksilövalmentajien tekemät arvioinnit ja tavat hyödyntää arviointimenetelmiä poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Eroja arviointitavoissa ilmenee heti alkuvaiheessa, henkilötietojen selvittämisen jälkeen. Yksilövalmentajien mukaan tehtävän arvioinnin laajuuteen vaikuttaa se, mihin palveluun asiakas on meille tullut ja mitä lähettävä taho ja joissain tapauksissa myös palvelun maksaja, kuten Kela, kunta tai vakuutusyhtiö arvioinnilta edellyttää. Yksilövalmentajien näkemykset siitä, mitä toimintakyvyn osa-alueita tai terveyteen liittyviä asioita on tarpeen arvioida ja missä laajuudessa, olkoon palvelu mikä tahansa, poikkesivat kuitenkin hyvin paljon toisistaan. Oletan, että näkemuseroihin ja tapoihin arvioida asiakkaan toimintakykyä, vaikuttaa omalta osaltaan yksilövalmentajien erityyppiset koulutus pohjat. Keskustelussa tuli myös ilmi, että toimintakyvyn arviointiin ja siinä hyödynnettäviin menetelmiin ja mittareihin liittyvä osaaminen on yksilövalmentajien keskuudessa eritasoista. Osa yksilövalmentajista oli hyödyntänyt työssään toimintakykymittareita, mutta toiset puolestaan eivät tieneet, minkälaisia mittareita on olemassa tai mistä niitä löytää. Lisäksi arvioinnissa käytettävien otsikointien sisältöjä ei ole määritelty mitenkään, jolloin näkemykset siitä, mitä asioita kunkin otsikon kohdalla tulisi selvittää, voivat olla ja olivatkin hyvin erilaisia. Kaikki eivät myöskään käytä kaikkia otsikoita arvioinnissa.

Myös näkemykset tehtävän arvioinnin merkityksestä asiakkaalle poikkesivat toisistaan. Joidenkin yksilövalmentajien mielestä asiakas saattaa kokea laajan toimintakyvyn arvioinnin liian raskaana, eikä asiakkaalle tule antaa liian paljon tietoa erilaisista etenemismahdollisuuksista liian varhain, vaan pikemminkin aikaa. Joidenkin mielestä taas arviointi antaa asiakkaalle itselleen kokonaiskuvan omasta tilanteestaan ja arvioinnin aikana on hyvä käydä jo läpi erilaisia mahdollisuuksia sekä koulutukseen – ja työhön liittyviä vaihtoehtoja, jolloin arviointi käynnistää muutosprosessin asiakkaan mielessä.

6.1.3 Puutteet ja vahvuudet nykyisissä arviointimenetelmissä

Yksilövalmentajat kertovat olevansa pääosin tyytyväisiä ARVI - toiminnanohjausjärjestelmän tarjoamiin arviointimenetelmiin. Heidän mielestään järjestelmä antaa tarvittavaa tietoa asiakkaan toimintakyvystä yksilövalmentajille ja laaja-alaisen pohjan ihmisen hyvinvoinnin tilan kartoittamiseen. Toisaalta yksilövalmentajat kaipaavat laajempaa ja tarkempaa näkemystä asiakkaan toimintakyvystä. Lisäksi kaivattiin niin sanottua yleismaailmallisempaa näkemystä asiakkaan toimintakyvystä, eikä vain tiettyyn työtehtävään kohdistuvaa näkemystä, kuten Imba/Melba: n avulla tehtävässä arvioinnissa. Ne yksilövalmentajat, jotka olivat hyödyntäneet arvioinnissa aiemmin mainitsemiani toimintakykymittareita ja GAS - menetelmää, olivat tyytyväisiä niiden selkeyteen ja tuottamaan tietoon. Yksilövalmentajien mukaan järjestelmän sisältämät menetelmät toimivat kuitenkin hyvin perustyökaluna arvioinnissa, minkä lisäksi järjestelmä on tuonut laatua yksilövalmennukseen.

Menetelmien avulla voidaan tuottaa tietoa asiakkaan toimintakyvystä organisaation lisäksi muillekin tahoille, mutta tieto ei yksilövalmentajien mukaan ole välttämättä aina kaikkien tahojen ymmärrettävissä eli yhteinen kieli puuttuu. Menetelmät eivät heidän mukaansa tuota myöskään mitattavissa olevaa tai numeerista tietoa asiakkaan etenemisestä, mikä olisi vertailtavissa muiden toimijoiden kesken, vaan lähinnä tietoa siitä, mihin palveluihin asiakkaat ovat Työvoimalasäätiössä sijoittuneet.

Kuten jo aiemmin työssäni mainitsin, ARVI - järjestelmän sisältämiä arviointimenetelmiä sekä niiden sisältämiä toimintakyvyn arviointiin liittyviä osa-alueita ja niiden sisältöä ymmärretään ja arvioidaan hyvinkin eritavoin ja erilaisista näkökulmista. Tämä on tietenkin moniammatillisuuden näkökulmasta katsottuna hyvä asia, mutta vaikuttaa kuitenkin arvioinnin laatuun, koska lopputulos voi vaihdella hyvinkin paljon arvioijasta riippuen. Lisäksi keskustelussa tuli ilmi, että toimintakyvyn arviointi nähdään pääasiassa erillisenä toimenpiteenä, josta tulisi saada erillinen maksu, eikä niinkään ohjaus – ja valmennustyön välineenä, kuten itse sen kuntoutuksen ohjaajana ymmärrän.

6.2 Arviointikäytännöt ICF – viitekehysten näkökulmasta

6.2.1 Yhtenevät ICF – luokitukset tapausesimerkin arvioinnissa

Yksilövalmentajien tekemän tapausesimerkin arvioinnin analyysissä tuli esiin paljon yhtenevyyksiä ICF – luokituksen osa – alueiden kanssa. Eniten ICF – koodeja muodostui suoritus ja osallistuminen osa-alueelle. Yksilövalmentajat eivät koodien perusteella kuitenkaan juuri arvioineet erikseen asiakkaan mahdollisuuksia osallistua eri toimintoihin tai selviytyä erilaisista suorituksista. Ruumiin ja kehon rakenteiden osalta ICF – koodeja ei kertynyt lainkaan, mikä on ymmärrettävää, koska yksilövalmentajien työhön ei kuulu lääketieteelliseen terveydentilaan liittyvien tutkimusten tekeminen. Tarvittaessa he toki ohjaavat asiakkaan tutkimuksiin, minkä lisäksi voivat esimerkiksi arvioida, miten johonkin ruumiin rakenteeseen liittyvä ongelma vaikuttaa työssä ja arjessa selviämiseen. Ehkäpä juuri sen vuoksi ruumiin ja kehon toimintoihin liittyviä koodeja kertyi yllättävän paljon. Ennakkokäsitykseni oli, että yksilövalmentajat huomioivat arvioinnissa ympäristötekijöitä, mutta oli yllättävää, kuinka paljon he kiinnittävät niihin huomiota arvioinnissaan, sillä ympäristötekijät osa-alueelle muodostui toiseksi eniten ICF – koodeja. Yksilövalmentajat arvioivat ympäristötekijöiden vaikutuksia esimerkiksi asiakkaan suorituksiin ja osallistumiseen, mutta myös ympäristötekijöitä itsessään, kuten perhesuhteita.

Alla olevasta taulukosta selviää minkä verran ja mitä ICF – koodeja ilmeni milläkin ICF – luokituksen osa – alueella. Lääketieteellistä terveydentilaa en ole maininnut taulukossa, koska työvoimatasäätiossa ei ole tarvittavia terveydenhuollon ammattihenkilöitä sitä arvioimassa, kuten lääkäriä, joka voisi asettaa diagnooseja. Diagnooseja ei myöskään voida luokitella ICF – koodien avulla (WHO 2004, 215.), vaan niiden koodaamiseen käytetään ICD – 10 tautiluokitusta (THL 2011, Luokitukset, termistöt ja tilasto-ohjeet). Toki tapausesimerkin kohdalla yksilövalmentajat mainitsivat siihen osioon kuuluvia asioita, kuten reuma ja masennus.

TAULUKKO 1. Asiakasesimerkin arviointi

Ruumiin ja kehon toiminnot	Ruumiin ja kehon rakenteet	Suoritukset ja osallistuminen	Ympäristötekijät
b1303.4, b4200.2, b130.3, b152.3, b1263.4, b1304.4, b1522.4, b1670.2, b1671.2, b1301.3, b114.2, b134.3, b130.3, b1303.1, b1310.1, b1262.2, b1300, b1301		d8451.4, d5702.4, d760.3, d6101.0, d860.3, d7701.4, d5702.4, d760, d7600.4, d130 - d159, d160 - d179, d199.2, d310.2, d330.2, d839.3, d140.2, d8451.0, d440, d445, d5701.3, d7xx.4, d8xx.4, d9xx.4, d5702.1, d729.4, d2303.0, d5708.0, d5702, d750, d6xx, d630-649, d450 - d469, d9204, d8458.4	e525.+3, e5700.+3, e5502.2, e310.3, e340.2, e355.2, e360.2, e310.3, e315.3, e320.2, e325.3, e1101.+3, e310.4, e325.4, e355.+4, e225.4,
		a825.2, a4458, a660.0, a855, a210, a220, a230, a2400, a710, a720	p720.3

6.2.2 Arviointimenetelmänä käytettävien otsikointien sisältö ICF – luokituksen näkökulmasta

Seuraavasta taulukosta ilmenee, mitä yksilövalmentajien käyttämät ARVI - toiminnanohjausjärjestelmän sisältämät otsikoinnit voisivat oman arvioni mukaan pitää sisällään ICF – luokituksen näkökulmasta. Verrattuna yksilövalmentajien tekemään tapausesimerkin arviointiin taulukosta tulee ilmi, että asiakkaan terveyteen ja toimintakykyyn liittyviä arvioitava asioita voisi olla paljon enemmän, jolloin arviointi antaisi laajemman ja yksityiskohtaisemman kuvan asiakkaan tilanteesta. Myös tästä taulukosta näkyy, että suoritukset ja osallistuminen on osa-alueena merkittävä osa arviointia, mutta määrittelemällä ICF – luokituksen avulla tarkemmin asiakkaan kykyä suoriutua erilaisista tehtävistä ja mahdollisuuksia osallistua erilaisiin toimintoihin, voitaisiin koodien määrän perusteella saada laajempaa ja tarkempaa sekä paremmin mitattavissa ja sitä kautta seurattavissa olevaa tietoa asiakkaan toimintakyvystä, mitä yksilövalmentajat kertoivat kaipaavansa.

TAULUKKO 2. Otsikoiden ICF - koodit

Ruumiin ja kehon toiminnot	Ruumiin ja kehon rakenteet	Suoritukset ja osallistuminen	Ympäristötekijät
b110 - b139, b140 - b189, b2xx, b3xx, b4xx, b5xx, b6xx, b8xx, b126, b130, b140, b144, b160, b164, b167, b172, b3400, b455, b730, b7602		d610 - d629, d710 - d729, d730 - d779, d130 - d159, d160 - d179, d2202, d2203, d230, d2400, d2401, d2402, d350, d630, d640, d650, d660, d710 - d729, d730 - d779, d910, d9201, d9202, d9203, d9204, d930, d810 - d839, d840 - d859, a810 - a839, a310 - a329, a330 - a349, a510, a520, a530, a540, a550, a560, a570, a598, a599, a630 - a649, a650 - a669, a110 - a129, a130 - a159, a160 - a179, a310 - a329, a330 - a349, a350 - a369, a410 - a429, a430 - a449, a450 - a469, a470 - a489, a710 - a729	e310, e315, e320, e325, e340, e350, e355, e360, e398, e399, e455, e450, e410, e460, e465, e430, e420, e425 p350, p450 - p469, p470 - p489, p910, p920, p930, p940, p950, p998, p999

6.2.3 Arviointimenetelmien kehittäminen ICF – viitekehysten näkökulmasta

Otsikoinnit

Analysoidessani arvioinnissa käytettävien otsikointien mahdollista sisältöä ICF – luokituksen näkökulmasta ja verratessani sitä yksilövalmentajien tekemään tapausesimerkin arviointiin huomasin, että tällä hetkellä otsikot ja niiden sisältö ovat hyvin monin tavoin tulkittavissa, kuten esimerkiksi otsikko: Arkielämä. Jos otsikointien sisältö olisi määritelty ICF – luokituksen avulla, arviointi voisi olla laadultaan tasaisempaa, koska kaikki arvioisivat sa-

moja asioita. Asiakkaan etenemistä olisi myös helpompi seurata vaikka valmentaja vaihtuisi välillä, kun arvioitavat asiat pysyisivät samana. Ajattelisin, että lähettävänkin tahon olisi helpompi ymmärtää yksilövalmentajien tekemää arviointia ja seurata asiakkaan kuntoutumisen etenemistä, kun arvioitavat asiat olisivat tarkasti määriteltyjä ja niihin liittyvät asiakkaan toimintakyvyn tasot heti nähtävissä. Jos tasot määritellään alkuvaiheessa ja myöhemmin kuntoutuksen edetessä, voisivat myös kuntoutuksella saavutetut tulokset olla paremmin nähtävissä ja mahdollisesti myös vertailtavissa muiden palveluntuottajien kesken.

Yksilövalmentajat ehdottivat keskustelussa nykyisten otsikointien muuttamista ICF – luokituksen mukaisiksi, mikä ei kuitenkaan ole mahdollista, ellei niiden merkitystä ja sisältöä määritellä tarkemmin. Lisäksi olisi hyvä pohtia, saadaanko nykyisten otsikoiden avulla kaikki tarvittava tieto, vai tulisiko niitä täydentää ICF – luokituksen pohjalta. Esimerkiksi ICF – luokituksen osa-alue taloudellinen elämä puuttui otsikoista kokonaan ja kuitenkin asiakkaan toimeentulo on kokemukseni mukaan tärkeä tieto suunniteltaessa yksilövalmennuksen sisältöä. Myös yksilövalmentajat mainitsivat keskustelussaan, että ICF - luokitus saattaa sisältää paljonkin hyödyllisiä arvioitavia asioita, joista heillä ei tällä hetkellä ole tietoa.

Alla olevassa taulukossa on karkea esimerkki tällä hetkellä käytössä olevien otsikoiden mahdollisesta sisällöstä ICF – viitekehyksen näkökulmasta, joka muodostui fokusryhmäkeskustelun analyysin yhteydessä. Sisällöt eivät kuitenkaan ole tällaisenaan suoraan käytökelpoisia tai tietojärjestelmään yhdistettävissä, mutta voivat toimia suuntaa antavana materiaalina suunnittelun pohjana, jos ICF – luokitus halutaan ottaa käyttöön Työvoimlasäätiössä. Taulukossa on käytetty luokituksen eri portaita, niiden arvioidun tarpeenmukaisuuden perusteella valittuna.

TAULUKKO 3. Otsikoiden arvioitu sisältö

Käytössä olevat otsikot	ICF – luokitus Yksilötekijöitä, ei voida määritellä	ICF - koodi
Tausta, työhistoria ja sosiaalinen status	Yksilötekijöitä, ei voida määritellä ICF – luokituksen avulla.	
Koulutus	Suoritukset ja osallistuminen:	a810- a839
	Keskeiset elämänaalueet: Opetus ja koulutus. Voisi kuulua myös yksilötekijöihin, mutta arvioitaessa henkilön suoriutumisesta koulutuksesta, voidaan luokitella.	
Osallistuminen	Suoritukset ja osallistuminen:	a310- a329 a330- a349 p350
	Kommunikointi: Viestien ymmärtäminen, viestien tuottaminen, keskustelu.	
	Liikkuminen: Käveleminen ja liikkuminen, liikkuminen kuluneuvoilla.	p450- p469 p470- p489
	Yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä: Yhteisöllinen elämä, virkistäytyminen ja vapaa-aika, uskonto ja hengellisyys, ihmisoikeudet, poliittinen toiminta ja kansalaisuus, muu määritelty yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä, em. määrittelemätön.	p910 p920 p930 p940 p950 p998 p999
Arkielämä	Suoritukset ja osallistuminen:	a510
	Itsestä huolehtiminen: Peseytyminen, kehon osien hoitaminen, WC:ssä käyminen, pukeutuminen, ruokaileminen, juominen, omasta terveydestä huolehtiminen, muu määritelty itsestä huolehtiminen, em. määrittelemätön.	a520 a530 a540 a550 a560 a570 a598 a599
	Kotielämä: välttämättömyyshyödykkeiden ja –tarvikkeiden hankkiminen, kotitaloustehtävät, kotitalouden esineistä, kasveista ja eläimistä huolehtiminen ja muiden henkilöiden avustaminen.	d610- d629 a630- a649 a650- a669
Sosiaalinen verkosto	Suoritukset ja osallistuminen:	d710-
	Henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet, henkilöiden välinen erityinen vuorovaikutus.	d729 d730- d779

	Ympäristötekijät: Pääluokka 3. Tuki ja keskinäiset suhteet; lähiperhe, laajennettu perhe, ystävät, tuttavat, ikätoverit, työtoverit, naapurit, yhteisön jäsenet, kotipalvelutyöntekijät, henkilökohtaiset avustajat, kotieläimet, terveydenhuollon ammattihenkilöt, muut ammattihenkilöt, muu määritely/määrittelemätön.	e310 e315 e320 e325 e340 e350 e355 e360 e398 e399
Terveystila, Terveystarkastus	Ruumiin/kehon toiminnot:	b110- b139
	Mielentoiminnot: Kokonaisvaltaiset mielentoiminnot, erityiset mielentoiminnot. <i>(Mielentoimintojen osalta voisi tarvittaessa hyödyntää 4-portaistakin mallia.)</i>	b140- b189
	<i>(Muista ruumiin/kehon toimintoihin liittyvistä tekijöistä 1-portainen malli eli pääluokat riittävät)</i>	
	Pääluokat: Aistitoiminnot ja kipu, ääni- ja puheentoiminnot, sydän ja verenkierto-, veri-, immuuni- ja hengitysjärjestelmän toiminnot, ruoansulatus-, aineenvaihdunta- ja umpieritysjärjestelmän toiminnot, virtsa- ja sukuelin- sekä suvunjatkamisjärjestelmän toiminnot, Tuki- ja liikuntaelimestöön ja liikkeisiin liittyvät toiminnot, ihon ja ihon rakenteisiin liittyvät toiminnot.	b2xx b3xx b4xx b5xx b6xx b8xx
Työssä suorittaminen ja oppiminen	Suoritukset ja osallistuminen:	
	<i>(Voisi käyttää jopa 4-portaista mallia. Huomioitava tarkenteissa, pärjääkö asiakas itsenäisesti vai avustettuna ja minkä verran apua hän tarvitsee. Kirjattava vapaata tekstiä käyttäen tarkemmin, minkä tyyppisissä työtehtävissä asia tulee esiin ja miten se näkyy käytännössä.)</i>	a110- a129 a130- a159 a160- a179
	Oppiminen ja tiedon soveltaminen: Tarkoitukselliset aistikokemukset, perusoppiminen, tiedon soveltaminen.	a310- a329
	Kommunikointi: Viestien ymmärtäminen, viestien tuottaminen, keskustelu sekä kommunikointilaitteiden ja – tekniikoiden käyttäminen.	a330- a349 a350- a369
	Liikkuminen: Esineiden kantaminen, liikuttaminen ja käsitteleminen, käveleminen ja liikkuminen, liikkuminen kulkuneuvoilla.	a410- a429 a430- a449 a450- a469 a470- a489

	Henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet: Henkilöiden välinen yleisluonteinen vuorovaikutus.	a710- a729
Kyvyt ja taipumukset	<i>(Otsikkoa voisi mahdollisesti muuttaa, esim. lisäämällä otsikoksi osaamisen. ICF - luokitus ei anna mahdollisuutta koodata näitä aihealueita myönteisesti eli +-merkkisenä, joten ehkä tarpeenmukaista nostaa esiin vain ne asiat, mitkä ovat kyseisen asiakkaan vahvuuksia eli joissa ei ilmene ongelmia.)</i>	
	Ruumiin/kehon toiminnot:	b126
	Mielentoiminnot: Temperamentti ja persoonallisuustoiminnot, Henkinen energia ja viettitoiminnot, tarkkaavuustoiminnot, muistitoiminnot, ajattelutoiminnot, korkeatasoiset kognitiiviset toiminnot, kieleen liittyvät mielen toiminnot, laske- mistoiminnot. <i>(4-portainen luokittelu ehkä tarpeen. mielen toimintojen osalta, jos halutaan nostaa esiin tiettyjä vahvuuksia.)</i>	b130 b140 b144 b160 b164 b167 b172
	Ääni- ja puhetoiminnot: Sävelten tuotto.	b3400
	Sydän ja verenkierto-, veri-, immuuni- ja hengitysjärjestelmän toiminnot: Rasituksensietotoiminnot.	b455
	Tuki – ja liikuntaelämistöön liittyvät toiminnot: Lihasvoiman ja tehon tuottotoiminnot, tahdonalaisten liikkeiden koordinaatio.	b730 b7602
	Suoritukset ja osallistuminen:	d13– d159 d16– d179
	Oppiminen ja tiedon soveltaminen: Perusoppiminen, tiedonsoveltaminen.	
	Yleisluonteiset tehtävät ja vaateet: Useiden tehtävien tekeminen itsenäisesti, useiden tehtävien tekeminen ryhmässä, päivittäin toistuvien tehtävien ja vaateiden suorittaminen, vastuun kantaminen, stressin käsitteleminen, kriisitilanteiden käsitteleminen.	d2202 d2203 d230, d2400 d2401 d2402
	Kommunikointi: Keskustelu.	d350
	Kotielämä: Aterioiden valmistaminen, kotitaloustöiden tekeminen, kotitalouden esineistä, kasveista ja eläimistä huolehtiminen, muiden henkilöiden avustaminen. <i>(4-portainen luokittelu on mahdollisesti tarpeen.)</i>	d630 d640 d650 d660
	Henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet: Henkilöiden välinen yleisluonteinen vuorovaikutus, henkilöiden välinen erityinen vuorovaikutus.	d710- d729 d730- d779
Yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä: Yhteisöllinen elämä, urheilu, taiteet ja kulttuuri, taide- ja käsityöt, harrastukset, uskonto ja hengellisyys.	d910 d9201 d9202 d9203 d9204	

		d930
Fysioterapeuttinen statusta	Ei määritellä, koska kyseinen otsikko ei yksilövalmentajien mukaan ole käytössä.	
Asiakkaan oma-arvio	subjektiivinen näkemys. Tärkeä, mutta tällaisenaan ei voida määritellä.	
Työnhaku-suunnitelma	Suoritukset ja osallistuminen:	d810-
	Keskeiset elämänaalueet: Opetus ja koulutus, työ ja työllistyminen. <i>(Voidaan määritellä tavoitearvot ja arvioida myöhemmin toteutumista, 4-portainen malli tarpeen.)</i>	d839 d840- d859

Kansalliset otsikot kirjaamisessa

Otsikointien suhteen olisi hyvä pohtia kansallisten otsikoiden käyttöönottoa pääotsikoina, sillä Savolaisen (2015) luennoista Suomen kuntoutusohjaajien yhdistyksen järjestämällä valtakunnallisilla koulutuspäivillä tuli ilmi, että myös yksityisillä palveluntuottajilla olisi tulevaisuudessa mahdollisuus toimittaa tietoa valtakunnalliseen Kanta-arkistoon, kuten esimerkiksi kuntoutuspalautteita. Savolaisen mukaan kansalliset otsikot tulevat käyttöön koko Suomessa ja niiden alle voidaan kirjata ICF – luokitusta tai nimikkeistöjä apuna käyttäen. Tärkeintä kuitenkin on, että otsikot ja luokitusten tai nimikkeistöjen rakenteet olisi- vat järjestelmiin koodattuina, jotta niistä voidaan saada tilastoitavaa tietoa. (Savolainen 2015.)

Kansallisen sähköisen potilaskertomuksen vakioidut tietosisällöt - oppaan (2015) mukaan laadittujen kansallisten otsikoiden käyttöä suosittavien kirjaamisohjeiden tarkoituksena on luoda yhdenmukainen käytäntö kuntoutus- ja erityistyöntekijöiden palvelujen sähköiselle kirjaamiselle sekä julkiselle että yksityiselle sektorille. Kirjaamisohjeet koskevat pääasiassa työntekijäryhmiä, joilla on käytössään oman alan palvelunimikkeistö, mutta sen noudattamista suositellaan myös muiden erityistyöntekijöiden käyttöön. Kirjaamisohjeen mukaan tiedot kirjataan prosessin etenemisvaiheiden mukaisesti hyödyntäen kansallisesti sovittuja otsikoita ja ydintietoja. Tuolloin kirjaaminen vaiheistuu tulotilanteen, suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin mukaan. Jatkossa koosteet kuntoutus- ja erityistyöntekijöiden palveluista kirjataan yhteenvetoina moniammatilliseen hoitokertomukseen. (Kansallisen sähköisen potilaskertomuksen vakioidut tietosisällöt 2015, 61 – 64.)

Kansallisten otsikoiden joukosta voidaan valita organisaation käyttöön soveltuvat otsikot, minkä lisäksi THL:n Terveystieteiden tutkimuskeskuksen rakenteisen kirjaamisen oppaan (2014) mukaan organisaatioilla voi olla käytössään valtakunnallisista otsikoista poikkeavia otsikoita, käytettynä lisäotsikkona valtakunnallisten otsikoiden yhteydessä. Otsikot ja otsikoiden alle kirjatavat asiat löytyvät esimerkiksi terveydenhuollon rakenteisen kirjaamisen oppaasta (THL 2014, 31 – 34).

Tasoarviointilomake

Yksilövalmentajat ehdottivat myös arvioinnin tukena käytettävän tasoarviointilomakkeen muuttamista ICF – luokituksen mukaiseksi. Keskusteluja analysoidessani huomasinkin sen olevan mahdollista koodeihin liitettävien tarkenteiden avulla. Alla olevassa taulukossa esimerkki käytössä olevista tasoista, joiden avulla asiakas määrittelee toimintakykyään sekä vastaavista ICF – luokituksen toimintakyvyn tasoa kuvaavista tarkenteista. Tosin myös tasoarviointilomakkeen osalla tulisi tarkentaa ICF – luokituksen avulla, mitä toimintakyvyn liittyviä asioita kunkin kysymyksen kohdalla halutaan selvittää.

TAULUKKO 4. Tasoarvio

Käytössä olevat tasot	ICF – luokituksen tarkenteet	ICF - koodi
Heikko	Ehdoton ongelma	xxx.4
Välttävä	Vaikea ongelma	xxx.3
Kohtalainen	Kohtalainen ongelma	xxx.2
Hyvä	Lievä ongelma	xxx.1
Erittäin hyvä	Ei ongelmaa	xxx.0

Lisäksi, jos ICF – luokituksen mukaiset tarkenteet halutaan ottaa käyttöön, on muistettava, että ICF – luokituksen tasoille on määritelty prosentuaaliset tasot määrittämään ongelman vaikeusastetta kunkin tason osalta, eivätkä ne ole suoraan jaollisia tarkenteiden lukumäärän mukaan. Alla on taulukko, mikä voisi auttaa sekä yksilö – ja työvalmentajia että asiakasta hahmottamaan arvioitavan ongelman vaikeusastetta.

TAULUKKO 5. Tarkenteiden tasot (WHO 2004, 22)

0 - 4 %	5 - 24 %	25 - 49 %	50 - 95 %	96 - 100 %
Ei ongelmaa			Ehdoton ongelma	

Kuntoutuksen tavoitteet

Asiakkaan kuntoutumiseen liittyvien tavoitteiden asettaminen herätti yksilövalmentajien keskuudessa runsaasti keskustelua. Keskustelun analysoinnin aikana tuli esiin, että sellaisen toimintakyvyn osa – alueiden osalta, joiden suhteen asiakas oli asettanut itselleen tavoitteita kuntoutuksen ajalle, voisi asettaa ICF – luokituksen avulla sen hetkisen toimintakyvyn tason lisäksi tavoitetason. Tällöin kuntoutuksen mahdolliset tulokset olisivat nähtävissä. Tähän tapaan ICF – luokitusta on hyödynnetty Sopeutumisvalmennus – kirjan (2014) mukaan Sopeutumisvalmennuksessa. Kyseisessä esimerkissä Kuntoutuksen interventioiden kohteet on suunniteltu asiakkaan tavoitteiden pohjalta määrittelemällä jokaisen tavoitteen sisältö tarkemmin ICF - luokituksen avulla. Määritellyille sisällöille on asetettu ICF – luokituksen avulla alkutilanne, tavoitetaso ja lopputilanne. Lisäksi jokaisen tavoitteen osalta on suunniteltu keinot interventioiden toteuttamiseen. (Sopeutumisvalmennus 2014, 164.)

Alla olevassa taulukossa on esimerkki, miten vastaava kuntoutusintervention suunnittelu asiakkaan tavoitteen pohjalta, ICF – luokitusta hyödyntäen voisi näyttäytyä fokusryhmäkeskustelussa käytetyn tapausesimerkin kohdalla.

TAULUKKO 6. Interventioesimerkki

Intervention kohde	intervention toteutus	lähtötaso	tavoitetaso	lopputilanne
Sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääminen:	- Ryhmätoimintoihin osallistuminen	d729.4	d729.2	
Henkilöiden välinen yleisluonteinen vuorovaikutus muu määritelly/määrittelemätön.	- Työskentely pajalla työtovereiden kanssa - Yksilökeskustelut			
Ympäristötekijöinä lähiperhe ja työtoverit vaikuttavat.	vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi	e310.4 e325.4	e310.+1 e325.+2	

ICF – luokituksen hyödynnettävyys

Fokuskeskustelun kautta saadun aineiston perusteella tulee pohdittavaksi halutaanko organisaatiossa määritellä toimintakykyä ongelmalähtöisesti, kuten mielestäni ICF – luokitus tekee, koska siinä määritellään, kuinka paljon ongelmaa asiakkaalla on milläkin toimintakyvyn osa-alueella (WHO 2004, 22). Yksilövalmentajat korostivat keskustelussa erityisesti asiakkaan vahvuuksien esille tuomisen tärkeyttä. Ainoastaan ympäristötekijöitä voidaan ICF – luokituksessa määritellä toimintakykyä edistävinä tekijöinä eli plus - merkkisinä (WHO 2004, 22). Myös Dosentti Ari Kaukiainen (2013) suosittelee mahdollisuuksien, vahvuuksien, valmiuksien ja selviytymiskeinojen kartoittamista sekä voimavarojen tukemista työkykyä ja työllistymistä edistävien kuntoutustoimenpiteiden suunnittelussa ja siihen liittyvässä toimintakyvyn arvioinnissa (Kaukiainen 2013).

Analysoidessani ICF - luokituksen avulla yksilövalmentajien tekemää arvioita ta-pausesimerkille huomasin, että kaikkia yksilövalmentajien esille tuomia asiakkaan vahvuuksia ei voida luokitella. Tällaisia olivat esimerkiksi ammattiin ja työhön liittyvät taidot ja osaaminen, kuten se, että asiakas osaa hitsata erilaisia metalleja tai on hyvä hitsaajan työssä. Nämä ovat kuitenkin olennaisia arvioinnista saatavia tietoja asiakkaan kuntoutuksen suunnittelussa, kun tarkoituksena on auttaa asiakasta palaamaan työelämään. Osaamisen ja taitojen kehittymistä voidaan tosin tarkastella ja seurata organisaation käytössä olevan OPITUN – oppimisalustan avulla valmennuksen aikana. OPITUN on virtuaalinen oppimisympäristö, jonka avulla dokumentoidaan ja tehdään näkyväksi osaamista (Pajapinnot 2015). Asiakkaan omaamat, työkokemuksen tai muun toiminnan kautta kertyneet taidot ja osaaminen pitää kuitenkin pystyä tunnistamaan jo alkuarvioinnissa, asiakkaan aloittaessa valmennuspalvelussa ja siinä OPITUN ei mielestäni toimi työvälineenä.

Pohtiessani käytössä olevien otsikointien mahdollista sisältöä ICF - viitekehyksen näkökulmasta, totesin ICF – luokituksen olevan hieman karkea monien muidenkin toimintojen osalta. Esimerkiksi monen ihmisen arjen toimintoihin liittyvien tehtävien tai askareiden suorittamista ei kaikilta osin pystytä ICF: n avulla määrittelemään. Tällaisia ovat etenkin niin sanotut miesten työt, kuten esineiden tai laitteiden korjaaminen, remontointi tai kiinteistön huoltoon liittyvät tehtävät. Kyseisistä tehtävistä suoriutuminen vaikuttaa kuitenkin

olennaisesti monen ihmisen kotona ja arjessa selviytymiseen. Lisäksi arjen toimintoihin liittyy usein monia kädentaitoja, joita ei myöskään pystytä ICF – luokituksen avulla määrittelemään ja kuitenkin olemassa olevat kädentaidot saattavat ohjata asiakasta uravalinnassa ja auttaa häntä työllistymään. Kyseiset taidot ja kyvyt voivat vaikuttaa jo kuntoutuksen alkuvaiheessa siihen, mille pajalle asiakas Työvoimalasäätiössä ohjautuu.

Yksilövalmentajat pohtivat keskustelussa, voisiko luokituksen käyttöönotto säästää työaikaa vai veisikö se enemmän työaikaa. Yksilövalmentajat ehdottivatkin ICF – luokituksen ja tarvittavien ICF -pohjaisten toimintakykymittarien sisällyttämistä tietojärjestelmään ja yhdistämistä käytössä oleviin menetelmiin, täydentäen niitä ICF – luokituksen sisällön avulla. He toivoivat ICF - luokituksen käytön olevan mahdollisimman helppoa, yksinkertaista ja nopeaa. Helppokäyttöisyyttä korostettiin keskustelussa useampaan otteeseen. Lisäksi he odottivat arvioinnin myötä kertyneen tiedon ja kuntoutuksen seurantaan liittyvien tuloksien olevan helposti saatavilla ja yhteismitallisia muiden toimijoiden tuottaman tiedon kanssa.

Arviointitiedon hankintaa haluttiin kehittää ICF – luokituksen avulla siten, että saatava tieto olisi juuri sitä, mitä valmennustyössä käytetään ja tarvitaan. He olettivat ICF – luokituksen auttavan heitä saamaan laajemman ja syvällisemmän kuvan asiakkaan tilanteesta sekä aiempaa enemmän tietoa asiakkaan terveydentilasta. Yksilövalmentajat toivoivat kertyneestä materiaalista olevan hyötyä muillekin toimijoille ja olettivat ICF - luokituksen olevan hyödyksi siinä, koska kaikilla toimijoilla olisi silloin yhteinen kieli. Yksilövalmentajat toivoivat saavansa ICF – luokituksen kautta uuden, aiempaa monipuolisemman työkalun asiakkaan tilanteen ja toimintakyvyn arviointiin, mikä pitäisi sisällään arvoasteikon, joka heiltä nyt puuttuu. Lisäksi he odottivat luokituksen toimivan positiivisena työkaluna toimintakyvyn arvioinnissa. Olettaisın heidän tarkoittavan positiivisuudella jäljellä olevaa toimintakykyä ja vahvuuksia korostavaa arviointimenetelmää. Yksilövalmentajat korostivat myös kuntoutuksen aikana kerätyn arviointitiedon merkitystä asiakkaan kuntoutuspolun rakentamisessa, mihin Järvikosken mukaan ICF - luokitusta tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän, kuntoutustarpeiden määrittelyn sijaan (Järvikoski 2014). Lisäksi yksilövalmentajat olettivat kuntoutuksen tulosten olevan paremmin nähtävissä ICF – luokituksen ja ICF

-pohjaisten toimintakykymittareiden avulla ja kokivat näin ollen voivansa osoittaa aiempaa paremmin omaa osaamistaan muille toimijoille.

Organisaation näkökulmasta yksilövalmentajat olettivat Työvoimalasäätiön olevan avainasemassa markkinoilla, jos ICF – luokitus otettaisiin käyttöön. He odottivat luokituksen käyttöönoton säästävän mahdollisesti työaika ja sitä kautta rahaa, jos muillakin verkostossa toimivilla organisaatioilla olisi ICF – luokitus tulevaisuudessa käytössään, jolloin arviointien kautta tuotettu tieto olisi yhtenevä. Yksilövalmentajat kuitenkin epäilivät ymmärtävätkö yhteistyökumppanit tällä hetkellä ICF – luokituksen tuottamaa tietoa, sillä tietoa on järkevää tuottaa ainoastaan, jos palvelua ostava taho ymmärtää ja hyötyy sen sisällöstä. Lisäksi he pohtivat, onko palveluiden tilaajilla ja yhteistyökumppaneilla halua ottaa vastaan työvoimalasäätiön tuottamaa arviointitietoa asiakkaasta, kun tälläkään hetkellä eivät kaikki tahot ole olleet halukkaita vastaanottamaan kerättyä materiaalia, jota nykyisen ARVI – toiminnanohjausjärjestelmän avulla tuotetaan. Niin sanottua ylilaadun tekemistä tuotettavan arviointitiedon suhteen ei pidetty järkevänä, ellei siitä saada maksua. Yksilövalmentajat pohtivatkin voisiko ICF – luokitusta käyttää joidenkin palvelujen osalla laajemmin ja toisten palvelujen osalla taas suppeammin, tilaajan tarpeet ja toiveet huomioiden. Tärkeimpänä pidettiin sitä, että arvioinnista selviää, miten asiakas pärjää työssä ja arjessa vammansa tai sairautensa kanssa, sillä sen vuoksi asiakkaat useimmiten Työvoimalasäätiöön tulevat. Yksilövalmentajat olettivat ICF – luokitukseen pohjautuvan toimintakyvyn arvioinnin selventävän myös asiakkaalle itselleen hänen jäljellä olevaa työkykyään, mitä pidettiin tärkeänä, koska asiakkaan on usein vaikea nähdä muuta, kuin työkyvyttömyytensä.

Eryteisesti yksilövalmentajat pohtivat ymmärtävätkö palvelun tilaajina tai muualla organisaation yhteistyöverkostossa toimivat tahot ICF – luokituksen sisältämien koodien merkitystä. He myös epäilivät, miten he itse voisivat oppia muistamaan, mitä mikäkin koodi tarkoittaa ja kokivat, ettei heillä ole aikaa etsiä soveltuvia koodeja mistään kirjasta. THL:n tutkijan ja ICF – verkoston vetäjän Heidi Anttilan (2015) mukaan koodeja ei oikeastaan tarvitse kenenkään edes tietää, jos ne ovat integroituna tietojärjestelmään. Niiden avulla saadaan kuitenkin tilastoitavaa ja seurattavissa olevaa tietoa, mikä on kaikkien ymmärret-

tävissä. Lisäksi arvioinnissa käytettävien ICF – luokituksen otsikoiden alla on hyvä käyttää vapaata tekstiä tarkentamassa, miten kyseinen asia näkyy käytännössä ja miten asiaa on mitattu. (Anttila 2015.) Apuna ICF – luokituksen käytössä ja käyttöönottoon liittyvässä suunnittelussa voidaan käyttää THL: n ylläpitämää kansallista koodistopalvelinta (THL & Kela 2015).

Toisaalta yksilövalmentajat näkivät ICF – luokituksen käyttöönoton vahvuutena sekä asiakkaan että organisaation kannalta, sillä jos ICF tulisi tavalla tai toisella kaikkien toimijoiden käyttöön tulevaisuudessa, olisi toimintakyvyn arviointi tuolloin tasavertaista riippumatta tahosta, joka arvioinnin tekee. Yksilövalmentajat olivat tietoisia siitä, että ICF tekee tuloaan sosiaali- ja terveysalalla ja että esimerkiksi Kela vaatii ICF – luokituksen käyttöä jo tälläkin hetkellä ja olivat huolissaan organisaation putoamisesta markkinoilta, jos yhteistyökumppanit ottavat ICF: n käyttöönsä ja Työvoimalasäätiö ei. He ajattelivat ICF – luokituksen toimivan kilpailuvalttina organisaatiolle, turvaten organisaatiossa tuotetun arviointiedon laatua. Yksilövalmentajat olettivat ICF – luokituksen parantavan tuotettavien palvelujen laatua kokonaisuudessaankin ja mainitsivat, että luokituksen avulla laatua pystyttäisiin mahdollisesti paremmin myös seuraamaan. Keskustelun perusteella pohdittavaksi jää, millä volyyymillä ICF – luokitus kannattaa ottaa käyttöön organisaatiossa ja miten sitä sovelletaan organisaation tarpeisiin.

ICF – luokituksen käyttöönotto

Yksilövalmentajat kokivat tarvitsevansa lisää osaamista liittyen ICF – luokitukseen, kyetäkseen sisällyttämään luokituksen omaan työhönsä. Toiveena oli saada ICF – koulutusta työpaikalle tai päästä osallistumaan yleisesti järjestettävään ICF – koulutukseen, koska itsenäiselle opiskelulle ei tahdo olla aikaa. ICF – luokituksen ymmärtäminen koettiin aika vaikeana asiana, koska heillä ei kertomansa mukaan ole juurikaan tietoa sen sisällöstä. Luokitusta pidettiin myös aika laajana ja yksilövalmentajat pohtivatkin, onko luokitusta tarpeen käyttää kaikessa laajuudessaan, ainakaan kaikkien asiakkaiden kohdalla. He vaikuttivat kuitenkin innostuneilta ja motivoituneilta ICF – luokituksen opettelusta ja käyttöönotosta, koska kertoivat haluavansa oppia ICF: n kunnolla, jotta voisivat yhdessä suunnitella miten ja miltä osin luokitusta organisaatiossa mahdollisesti hyödynnetään.

Yksilövalmentajat keskustelivat tarvittavista resursseista ICF: n käyttöönottoon liittyen, jotta se saataisiin osaksi tietojärjestelmää ja sen käyttö mahdollisimman helpoksi. Yksilövalmentajien mukaan henkilö, joka kykenee liittämään ICF – luokituksen osaksi tietojärjestelmää löytyy organisaation sisältä, mutta tarvitaan lisää henkilöresursseja, jotta työaika riittäisi asian työstämiseen. Lisäksi luokituksen käyttöönotto vaatii työaika muidenkin työntekijöiden, etenkin yksilövalmentajien osalta, liittyen tietojärjestelmän sisältämien arviointimenetelmien sisällön suunnitteluun. Yksilövalmentajat ehdottivat työryhmien perustamista sisällön suunnittelua varten. Erityisen tärkeänä he pitivät sitä, että kaikki organisaation työntekijät ymmärtäisivät miksi arviointitietoa kerätään ja mikä merkitys ICF – luokituksella on.

6.3 Suositukset Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittämiseksi ICF – viitekehyksen näkökulmasta

6.3.1 Otsikot ja kirjaaminen

Käytössä olevien asiakkaan tilanteen ja toimintakyvyn arviointiin ja kirjaamiseen hyödynnettävien otsikointien osalta suosittelen otsikoiden rakentamista uudelleen ICF - luokitusta ja kansallisia otsikoita hyödyntäen. Nykyiset otsikot on todettu pääosin toimiviksi ja yksilövalmentajien kokemuksen mukaan ne ohjaavat, mitä asioita Työvoimalasäätiön asiakkaiden kohdalla on hyvä arvioida, joten niitä on hyvä käyttää uusien otsikoiden suunnittelun pohjana. Kuitenkin opinnäytetyön perusteella otsikointia olisi hyvä muokata ja täydentää ICF – luokituksen avulla, jotta arviointi ja kirjaaminen olisivat tulevaisuudessa yhteneviä yhteistyötahojen tuottaman aineiston kanssa ja jotta otsikoiden avulla saadaan koottua kaikki tarvittava tieto asiakkaan tilanteesta kuntoutuksen ja työllistymisen suunnittelua varten.

Työvoimalasäätiössä tehtävän toimintakyvyn arvioinnin tasaisen laadun turvaamiseksi suosittelen määrittelemään ICF – luokituksen avulla tarkemmin, mitä asioita kunkin otsikon kohdalla on tarpeenmukaista arvioida ja kirjata. Tähän otsikoiden sisältöjen määrittelyyn voidaan käyttää apuna fokusryhmäkesustelun analyysin kautta saatua materiaalia.

Suunnittelun tukena voidaan käyttää myös ICF – luokituksen ammatillista ydinlistaa, mikä löytyy esimerkiksi ICF – kuvauslomakkeiden luomiseen tarkoitettusta palvelusta (ICF - kuvauslomakkeen luominen 2012). Suosittelen kuitenkin, että yksilövalmentajat suunnittelevat uudet otsikot ja niiden sisällöt yhdessä perehdyttyään ICF – luokitukseen tarkemmin, jotta otsikoiden kautta saatava tieto olisi juuri sitä, mitä he asiakastyössään tarvitsevat ja mitä yhteistyötahot heiltä mahdollisesti odottavat. Otsikoiden sisältöjen määrittelyn myötä arviointi ja kirjaaminen voisi mahdollisesti olla jatkossa aiempaa helpompaa ja nopeampaa, jos arvioitavat asiat olisivat otsikoiden alla esimerkiksi sähköisen arviointilomakkeen tapaan lueteltuna.

Kyseinen arviointilomake voisi toimia esimerkiksi siten, että kunkin toimintakyvyn osa-alueen kohdalle voitaisiin suoraan merkata arvioitu toimintakyvyn taso ICF – luokituksen tarkenteiden mukaan. Koska ICF – luokituksen avulla ei opinnäyteyön kautta saadun tiedon perusteella pystytä määrittelemään kaikkia Työvoimalasäätiön asiakkaan työ- ja toimintakyvyn liittyviä ja sitä kautta asiakkaan kuntoutumiseen ja työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä, tulee arvioinnin kirjaamisessa olla mahdollisuus tuottaa myös vapaata tekstiä. Lisäksi suunnittelussa täytyy huomioida, mitkä toimintakyvyn osa-alueet ovat sellaisia, mitä yksilövalmentajat voivat yhteistyössä työvalmentajien kanssa arvioida siinä ympäristössä, missä asiakas työskentelee sekä asiakkaan ja hänen verkostonsa tuottaman tiedon kautta ja mitkä osa-alueet puolestaan sellaisia, mitkä jäävät pelkästään asiakkaan oman arvion varaan. Tällaiset asiakkaan oman arvion pohjalta määriteltävät osa-alueet voidaan sisällyttää asiakkaan itsearviointilomakkeeseen, jollainen tälläkin hetkellä on käytössä tasoarviointi nimellä.

6.3.2 Tasoarviointi

Tasoarvioinnin osalta, suosittelen määrittelemään ICF – luokituksen avulla tarkemmin, mitä asioita asiakkaan toivotaan arvioivan. Esimerkiksi fyysinen terveydentila on suhteellisen laaja käsite sellaisenaan arvioitavaksi. Yksilövalmentajat kokivat nykyisen tasoarvioinnin sisältämien toimintakyvyn osa-alueiden antavan kattavaa tietoa asiakkaan hyvinvoinnista ja elämälaadusta, joten ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa tasoarviointia uudel-

leen, vaan pikemminkin tarkentaa sitä ICF – luokituksen avulla. Tarkennuksen jälkeen kaikki tasoarvioinnissa arvioitavat toimintakyvyn osa-alueet ovat luokiteltavissa ICF – viitekehyksen avulla.

Nykyiset arvioinnin tasot; huono, välttävä, kohtalainen, hyvä ja erittäin hyvä, suosittelen pitämään ennallaan, koska niiden avulla arviointi näyttäytyy asiakkaalle ehkä positiivisempänä, kuin ICF – luokituksen tarkenteita käytettäessä, jotka keskittyvät ongelman laajuuteen. ICF – tarkenteet voidaan silti upottaa tietojärjestelmään opinnäyteyössä esittämäni tasoarvio – taulukon mukaan, jossa olen muuttanut nykyiset arvioinnin tasot ICF – luokituksen tarkenteiksi. Suosittelen tällöin myös ICF – luokituksen tarkenteiden prosentuaalisten tasojen havainnollistamista asiakkaalle tasoarvioinnin yhteydessä esimerkiksi opinnäyteyössä esitetyn mallin mukaan yhdistettynä nykyisiin tasoihin.

Tasoarvioinnin avulla voidaan tälläkin hetkellä kerätä tietoa asiakkaan kuntoutumisen etenemisestä ja näin ollen myös työvoimalasäätiossä tehtävän kuntoutuksen vaikuttavuudesta. Yhdistettynä ICF – luokitukseen sen avulla voidaan kerätä tilastoitavaa ja vertailtavissa olevaa tietoa, jota kaikki yhteistyötahot voivat ymmärtää. Lisäksi sen avulla saataisiin aiempaa tarkempaa tietoa siitä, miten asiakas kokee oman toimintakykynsä ja asiakkaankin olisi mahdollisesti helpompi arvioida tilannettaan, kun arvioitavat asiat olisivat selkeämmin määriteltynä.

6.3.3 Kuntoutuksen suunnittelu, seuranta ja tavoitteen asettelu

Edellä mainittu tasoarviointi toimii hyvin kuntoutuksen seurannassa ja vaikuttavuuden arvioinnissa, mutta kuntoutuksen tuloksia sen avulla ei voida arvioida, koska arvioitavat asiat eivät perustu kuntoutukselle asetettuihin tavoitteisiin. Suosittelen ICF – luokituksen hyödyntämistä kuntoutukselle asetettujen tavoitteiden tarkentamisessa ja sitä kautta kuntoutuksen interventioiden suunnittelussa sekä niiden avulla saavutettujen tulosten seurannassa asetettuihin kuntoutuksen tavoitteisiin nähden. Työvoimalasäätioon käyttöön soveltuvan mallin voisi rakentaa aiemmin opinnäytetyössä esitetyn sopeutumisvalmennuksessa käytettyyn malliin pohjautuvaa esimerkkiä hyödyntäen.

Lisäksi ICF – luokituksen tarkenteita voitaisiin hyödyntää tasoarvioinnin ja tavoitteen aseteluun pohjautuvan kuntoutuksen seurannan ja vaikuttavuuden arvioinnin lisäksi yksilövalmentajien aiemmin mainittujen otsikointien avulla tekemään toimintakyvyn arviointiin. Jos otsikoiden sisällöt määritellään ICF – luokituksen mukaan, voidaan myös niiden osalta määritellä toimintakyvyn osa-alueiden lähtötasot ja kuntoutuksen päättymisvaiheen tasot sekä tarvittaessa arvioida tasoja myös väliarvioissa. On kuitenkin pohdittava miltä osin se on tarkoituksenmukaista, jotta siihen ei kuluisi määrättömästi työaikaa.

Myös työvalmentajien tekemien päivittäisten asiakkaan toimintakykyyn, työelämävalmiuksiin ja työtehtävistä suoriutumiseen liittyvien merkintöjen muuttamista ICF - luokituksen mukaisiksi on hyvä pohtia, jotta työpajoilla tapahtuva kuntoutuksen seuranta olisi yhtenevää yksilövalmentajien tuottaman tiedon kanssa. Opinnäytetyö keskittyy kuitenkin vain yksilövalmentajien tekemään työ- ja toimintakyvyn arviointiin, minkä vuoksi työvalmentajien tekemästä arvioinnista ICF – viitekehyksen näkökulmasta ei ole kerättyä aineistoa hyödynnettäväksi.

6.3.4 Toimintakyvyn mittaaminen

ICF – luokitus toimii viitekehyksenä toimintakyvyn arvioinnissa, mutta sen avulla pelkästään ei voida mitata toimintakykyä. Suosittelem Kelan Mielenterveystyöhönvalmennuksessa käytettävien ja hyväksi todettujen ICF -pohjaisten toimintakykymittareiden hyödyntämistä myös muissa Työvoimalasäätiön palveluissa silloin, kun se on asiakkaan kuntoutumisprosessin kannalta tarkoituksenmukaista. Lisäksi suosittelen yksilövalmentajia perehtymään muihinkin ICF -pohjaisiin validoituihin toimintakykymittareihin, jotka löytyvät TOIMIA – tietokannasta ja harkitsemaan soveltuvien mittareiden käyttöönottoa. Mittarien valintaan suuntaa antaa esimerkiksi menettelytapasuositus: Työttömän toiminta – ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa (2012), johon on koottu työttömän toimintakyvyn mittaamiseen suositeltuja mittareita. On kuitenkin huomioitava, että osa mittareista vaikuttaa olevan enemmän terveydenhuollon, kuin sosiaalihuollon hyödynnettävissä.

Anttilan (2015) mukaan toimintakyvynarvioinnissa hyödynnettäviä ICF -pohjaisia mittareita on jatkossa saatavilla sähköisinä, jolloin niiden liittäminen tietojärjestelmiin helpottuu. Toimintakyvymittareista WHODAS 2.0 on Anttilan mukaan jo osittain sähköistettynä saatavilla ja hän pitää sitä hyvänä suuntaa antavana mittarina, jonka avulla voidaan arvioida, mitä toimintakyvyn osa-alueita tulisi kartoittaa tarkemmin, tehtävässä toimintakyvyn arvioinnissa. Kyseinen mittari ei kuitenkaan yksistään riitä, vaan lisäksi on pohdittava jokaisen asiakkaan kohdalla yksilöllisesti, mitä tulee arvioida. (Anttila 2015.) WHODAS 2.0 on Maailman terveysjärjestö WHO:n terveyden ja toimintarajoitteiden arviointimenetelmä, joka perustuu ICF -luokituksen kuvauskohteisiin. Arviointimenetelmässä vastaajaa pyydetään arvioimaan terveydentilansa vaikutuksia toimintakykyyn kuudella osallistumisen aihealueella, joita ovat ymmärtäminen ja yhteydenpito, liikkuminen, itsestä huolehtiminen, ihmissuhteet, arkitoimet ja yhteisöön osallistuminen. Arviointi kohdentuu viimeisten 30 päivän ajanjaksolle. Arviointimenetelmästä on seitsemän eri versiota, jotka eroavat toisistaan pituudeltaan ja toteutustavoiltaan. Suomenkielinen käsikirja löytyy ilmaisena verkkopublicationa. (WHODAS 2.0 2014.) Suosittelemme kyseisen arviointimenetelmän käyttökelpoisuuden perehtymistä Työvoimalasäätiössä, sillä kyseinen menetelmä mittaa asiakkaan osallistumismahdollisuuksia, mikä nousi myös yksilövalmentajien tekemässä taustatutkimuksen arvioinnissa merkittäväksi ICF – viitekehyksen osa-alueeksi.

6.3.5 Käyttöönotto

Yhtenevyyksiä ICF – viitekehyksen sisältämän ideologian ja ICF – luokituksen sisältöjen kanssa on opinnäytetyön perusteella yksilövalmentajien tekemässä toimintakyvyn arvioinnissa paljon, minkä vuoksi arvioisin ICF – luokituksen sisällyttämisen nykyisiin arviointimenetelmiin sujuvan luontevasti. Jotta ICF – luokituksen käyttö olisi helppoa, mielekästä ja nopeaa, suosittelen luokituksen sekä sen koodien ja tarkenteiden sisällyttämistä tietojärjestelmään edellä mainittujen suositusten mukaisesti. Ennen tietojärjestelmään sisällyttämistä vaaditaan kuitenkin vielä huolellista suunnittelua, jotta järjestelmään saadaan sisällytettyä kaikki tarkoituksenmukaiset ja parhaiten Työvoimalasäätiön käyttöön soveltuvat ICF – luokitukset ja arviointimenetelmät.

Suunnittelun toteuttaminen vaatii ICF – luokitukseen liittyvää osaamista, minkä vuoksi suosittelen aluksi resurssien kohdentamista henkilökunnan kouluttautumiseen. Kun osaaminen on hankittu, tarvitaan aikaa ja henkilöitä suunnittelutyöhön ja suosittelenkin yksilövalmentajien ehdottamien työryhmien perustamista suunnittelun toteuttamiseksi. Suunnitelman ollessa valmis, resurssit tulee kohdentaa ICF – luokituksen tietojärjestelmään sisällyttämiseen suunnitelman pohjalta. Uskon, että uusien arviointimenetelmien ja ICF – luokituksen käyttöönottoon liittyvää oppimista tapahtuu organisaatiossa mahdollisen alkuvaiheen kouluttautumisen lisäksi koko prosessin ajan. Yksilövalmentajien osalta ajattelin ICF – luokitukseen liittyvän oppimisprosessin jo käynnistyneen fokusryhmäkeskustelun kautta saadun tiedon ja arviointimenetelmien kehittämiseen liittyvän pohdinnan kautta. Oppimisprosessia tukee varmasti myös opinnäytetyön esityksessä läpikäytävät tutkimustulokset, jolloin yksilövalmentajille selviää, millä tavoin ICF – luokitus näyttäytyy käytännön asiakastyössä.

Ennen ICF – luokituksen käyttöönottoa on punnittava sekä organisaation että käytännön asiakastyön näkökulmasta, missä määrin ja missä laajuudessa ICF – luokituksen käyttöönotto on hyödyllistä ja kannattavaa. On pohdittava, missä määrin kukin asiakasryhmä ja kunkin asiakasryhmän valmennuspalvelusta vastaavat työntekijät hyötyvät ICF - luokituksen käyttöönotosta ja missä laajuudessa luokituksen käyttö on kunkin palvelun ja asiakasryhmän kohdalla tarkoituksenmukaista. Tähän vaikuttaa omalta osaltaan myös kyseisten asiakasryhmien verkostoon kuuluvien yhteistyökumppanien ja palvelujen tilaajien tarpeet. Kuten jo aiemmin opinnäytetyössä on mainittu, ICF – luokitusta voidaan tarpeen mukaan käyttää joko suppeampana 1 – tai 2 – portaisena luokituksena tai laajempaan ja yksityiskohtaisempaan 4 – portaisena luokituksena. Fokusryhmäkeskustelun aineiston analyysin kautta saatu materiaali antaa suuntaa, miltä osin luokituksen käyttö Työvoimalasäätiön asiakkaiden kohdalla voisi olla tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä 4 – portaisen mallin mukaan ja miltä osin on järkevämpää käyttää 2 – tai 1 – portaista mallia. Lisäksi vartenotettavana vaihtoehtona voidaan pitää yksilövalmentajien ehdottamaa mallia, jossa voisi valita asiakkaan tarpeiden mukaan karkeamman tai yksityiskohtaisemman ICF – luokituksen mukaisen arviointimenetelmän. Asia vaatii kuitenkin vielä tarkempaa selvittelyä suunnittelun yhteydessä.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISET KYSYMYKSET

Tutkimuksen eettiset kysymykset tulivat pohdittavaksi jo opinnäytetyön alkuvaiheessa, koska kyseessä on käytännön asiakastyöhön liittyvä tapaustutkimus. Eettisyyden varmistamiseksi tutkimuksen aineiston keruussa on käytetty aidon asiakastapauksen sijaan kuvitteellista asiakasesimerkkiä. Koska käytetty tapausesimerkki on keksitty, ei tutkimukselle ollut tarpeen hakea eettisen toimikunnan lupaa. Yksilövalmentajien tuottaman aineiston käyttöä varten on toki pyydetty kirjallinen lupa organisaatiolta.

Tutkimuksen eettisyyden vuoksi, mutta myös kerätyn aineiston luotettavuuden varmistamiseksi oli tutkimuksen suunnittelussa ja fokusryhmäkeskustelun analyysissä huomioitava tarkoin yksilövalmentajien anonymiteetin säilyminen. Anonymiteetti varmistettiin siten, että fokusryhmäkeskustelussa ei ollut yksilövalmentajien lisäksi ketään muita paikalla eikä yksilövalmentajien henkilöllisyys tule esiin aineiston analyysissä tai tutkimuksen tuloksissa.

Ennen fokusryhmäkeskustelua yksilövalmentajat pohtivat, arvioidaanko keskustelun perusteella heidän toimintakyvynarviointiin liittyvää osaamistaan ja uskon, että kyseisen ennakoluulon hälventäminen keskustelun alussa saattoi parantaa aineiston luotettavuutta, koska keskustelu oli näin ollen näkemykseni mukaan vapaampaa. Keskustelun kautta saadun aineiston luotettavuutta paransi mahdollisesti myös se, että yksilövalmentajilla oli hyvin vähän tai kaikilla ei lainkaan tietoa ICF – luokituksesta keskustelun alkaessa. Heillä ei myöskään ollut tietoa aineiston keruuseen liittyvistä valmisteluista tai tapausesimerkistä, minkä vuoksi he eivät voineet valmistautua keskusteluun etukäteen ja näin ollen arviointitilanne oli mahdollisimman lähellä aitoa tilannetta. Huomasin kuitenkin, että joiltain osin keskustelussa pyrittiin korostamaan nykyisten arviointimenetelmien laatua ja monipuolisuutta, mikä saattoi vaikuttaa jonkin verran tehtävän asiakastapauksen arvioinnin aitouteen. Lisäksi keskustelussa tuli mielestäni jonkin verran esiin pyrkimyksiä liittää arviointiin ICF - luokituksen osa-alueita esimerkiksi ympäristötekijöiden tai osallistumisen osalta. Uskon, että ne eivät kuitenkaan juuri vaikuttaneet kerätyn aineiston lopputulokseen, koska yksilövalmentajilla ei vaikuttanut olevan tarkkaa tietoa siitä, mitä luokituksen osa-alueet

pitävät sisällään. Lisäksi keskustelun päästessä vauhtiin se vaikutti hyvin luontevalta ja yksilövalmentajat eläytyivät loistavasti aitoon asiakastilanteeseen.

Tutkimustulosten luotettavuutta paransi mielestäni ICF – luokituksen nykyiseen käyttöön perehtyminen sekä yleisellä tasolla että muissa organisaatioissa, mikä antoi näkökulmia siihen, millä tavoin ja mihin tarkoituksiin ICF – luokitusta voidaan hyödyntää ja minkälaisia haasteita sen käyttöön voi liittyä. Lisäksi luotettavuuteen vaikutti Työvoimalasäätiön asiakasryhmään perehtyminen sekä organisaatiotasolla että valtakunnallisesti vastaavan asiakasryhmän tyypillisiin terveyden ja toimintakyvyn ongelmiin liittyen, mikä tarjosi mahdollisuuden hyödyntää hankittua tietoa asiakastapauksen suunnittelussa. Tällöin opinnäytetyön avulla saatua tietoa voidaan osittain hyödyntää myös muissa vastaavissa organisaatioissa.

Tutkimuksen tulosten luotettavuuden lisäämiseksi opinnäytetyön ohjaaja tarkisti, koodaisiko hän toimintakyvyn arvioinnin osa-alueet ICF – luokituksen pohjalta samalla tavoin, kuin ne aineiston analyysissä oli koodattuna. Opinnäytetyön ohjaajan näkemys yksilövalmentajien käymässä fokusryhmäkeskustelussa esiintyvistä ICF – luokituksen koodeista oli pääosin analyysin mukainen. Hän olisi kuitenkin koodannut joiltain osin myös arviointiin liittyviä menetelmiä, kuten lääkärin lausunto tai terveystarkastus, joita ei analyysissä koodattu, koska kyseisiä menetelmiä ei käytetä Työvoimalasäätiössä. Lisäksi hän olisi koodannut ICF – luokituksen avulla muutamia asioita liittyen yksilövalmentajien käymään keskusteluun kuntoutuksen tavoitteista sekä asiakkaan tulotilanteessa esiin nousevista asioista, kuten lähettävä taho. Niitä ei analyysissä ole luokiteltu, koska niiden ei katsottu kuuluvan varsinaiseen asiakkaan tilanteen ja toimintakyvyn arviointiin. Ohjaaja kyseenalaisti myös asiakkaan omaan arvioon perustuvan toimintakyvyn arvioinnin luokittelemisen ICF: n mukaan, sillä luokitukselta ei löydy esimerkiksi koettua terveydentilaa. Subjektiviivisen eli asiakkaan oman näkemyksen huomioimista suositellaan kuitenkin käytettäessä ICF – viitekehystä, minkä lisäksi asiakkaan omaan arvioon perustuvaa, ICF – luokituksen mukaista toimintakyvyn arviointia toteutetaan Työvoimalasäätiön kaltaisissa organisaatioissa VAT – järjestelmän avulla.

Jonkin verran aineiston analyysiin ICF – viitekehyksen kautta on saattanut vaikuttaa myös se, että opinnäytetyöprosessi on toiminut sen tekijällekin ICF – luokitukseen liittyvänä oppimisprosessina eli varsinaisesta ICF - luokitukseen liittyvästä asiantuntijuudesta ei vielä tekovaiheessa ole voitu puhua. Kuitenkaan varsinaisten tutkimustulosten ja niiden avulla koottujen suositusten luotettavuuteen en usko kyseisen seikan vaikuttaneen, sillä tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ICF - luokituksen hyödynnettävyyttä ja siihen liittyviä kehittämistarpeita sen käyttöönottoon liittyen Tornion työvoimalasäätiössä. Tarkempi arviointimenetelmien ja niiden käyttöönottoon liittyvä suunnittelu vaatii syvempää perehtymistä ICF – luokitukseen ja laajempaa kehittämistyötä organisaation sisällä, jos luokitus päätetään ottaa käyttöön.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli yksilövalmentajien työ- ja toimintakyvyn arviointikäytäntöjen nykytilan kartoitus ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä sekä niihin liittyvien kehittämistarpeiden esille tuominen mahdollista ICF – luokituksen käyttöönottoa ajatellen. Varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi muodostuivat Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien nykyisten arviointikäytänteiden kartoittaminen valitun asiakasesimerkin avulla fokusryhmäkeskustelun kautta, nykyisten arviointikäytänteiden analysointi ICF – viitekehyksen avulla sekä suositusten laatiminen Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittämiseksi ICF – viitekehyksen näkökulmasta. Mielestäni tutkimuksen tulokset vastaavat näihin kysymyksiin, sillä niistä tulee ilmi, minkälaisia arviointimenetelmiä yksilövalmentajat tällä hetkellä käyttävät ja mitä yhtenevyyksiä ICF – viitekehyksen kanssa arvioinnista löytyy. Lisäksi tutkimuksen tulokset antavat mielestäni kattavaa materiaalia Työvoimalasäätiön arviointikäytänteiden kehittämiseksi ICF - viitekehyksen avulla, jos ICF – luokitus päätetään ottaa käyttöön organisaatiossa.

Opinnäytetyöprosessin myötä muodostuneen kokonaiskuvan perusteella näkisin ICF – luokituksen käyttöönoton Tornion työvoimalasäätiössä hyödylliseksi. Pidän käyttöönottoa myös ajankohtaisena, sillä ICF on useiden lähteiden perusteella tulossa tavalla tai toisella

sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan toimijoiden käyttöön sekä valtakunnallisesti että mahdollisesti tulevalla SOTE – alueella, missä Työvoimalasäätiö toimii. Opinnäytetyön perusteella osa organisaation yhteistyökumppaneista vaatii jo tälläkin hetkellä ICF – viitekehyksen huomioimista kuntoutuksen suunnittelussa ja kuntoutukseen liittyvässä raportoinnissa. Opinnäytetyön kautta karttuneen tiedon pohjalta oletan, että tulevaisuudessa ICF – luokituksen käyttöä tai ainakin siihen liittyvää ymmärrystä ja osaamista tullaan vaatimaan myös muiden yhteistyökumppanien ja palveluntilaajien taholta. Lisäksi arvelisin ICF – luokituksen käyttöönoton tulevaisuudessa parantavan tiedonkulkua ja helpottavan yhteistyötä Työvoimalasäätiön asiakkaiden verkostojen välillä sekä vähentävän päällekkäisen työn tekemistä, mikä voisi nopeuttaa asiakkaiden kuntoutusprosessien alkamista ja niiden etenemistä.

Tällä hetkellä, kun ICF – luokitus tekee vasta tuloaan, sen käyttöönotto voisi mahdollisesti toimia etuna markkinoinnissa muihin vastaavia palveluja tuottaviin organisaatioihin nähden, kuten yksilövalmentajat keskustelussaan arvioivat. Tosin ICF – luokitusta käytetään jo joissakin organisaatioissa, opinnäytetyössä mainitun VAT – järjestelmän avulla. Kyseinen VAT – järjestelmä on kuitenkin kehitetty lähes kymmenen vuotta sitten, kun ICF – luokitus oli vasta Suomennettu, eikä sen tarkoituksenmukaisesta käytöstä ehkä ollut vielä tietoa ja kokemusta siinä määrin, kuin nykyään. Esimerkiksi määrämuotoisia ICF -pohjaisia arviointilomakkeita ei tuolloin ollut vielä käytössä (Leinonen 2015). Lisäksi opinnäytetyöhön kootun tiedon perusteella VAT- järjestelmä vaikuttaa keskittyvän pääosin toimintakyvyn rajoitteiden arvioimiseen. Kuitenkin yksilövalmentajien käymän fokusryhmäkeskustelun ja opinnäytetyön sisältämän teoriatiedon perusteella kuntoutujan työllistymisen ja työssä pysymisen kannalta sekä kuntoutumisen edellyttämän motivaation ja itseluottamuksen kasvun vuoksi, olisi mahdollisesti hyödyllisempää keskittyä jäljellä olevan toimintakyvyn sekä kuntoutujan vahvuuksien, voimavarojen ja mahdollisuuksien esiin nostamiseen. Näin ollen Työvoimalasäätiössä tulisikin mielestäni keskittyä voimavaralähtöisen ja jäljellä olevaa toimintakykyä korostavan arvioinnin kehittämiseen ICF – viitekehyksen avulla.

Ympäristötekijöiden huomioiminen toimintakykyyn vaikuttavana ja sitä edistävänä tekijänä nousi selkeästi esiin yksilövalmentajien keskustelussa ja näkisinkin siihen liittyvän ole-

massa olevan osaamisen organisaation vahvuutena, jota kannattaa hyödyntää ICF – luokituksen käyttöönottoon liittyvässä suunnittelussa. Opinnäytetyössä käytettyjen lähteiden perusteella ympäristötekijöiden vaikutuksia ei ole huomioitu tai niitä ei luokitella ICF: n avulla mainitsemani ICF -pohjaisessa VAT – järjestelmässä. Kuitenkin kootun teorian perusteella näkisin ympäristötekijöiden olevan olennainen osa ICF – viitekehystä, sillä WHO: n (2004) mukaan ympäristötekijät vaikuttavat kaikkiin ICF – luokituksen mukaisiin toimintakyvyn ja toimintarajoitteiden aihealueisiin (WHO 2004, 8).

Työvoimalasäätiön yksilövalmentajat pitivät ICF -pohjaisten toimintakykykymittareiden käyttöä toimintakyvyn arvioinnissa hyödyllisenä ja he olivat innostuneita myös uusien mittareiden käyttöönotosta. Kootun teorian perusteella voidaan olettaa VAT – järjestelmän sisältämän toimintakyvyn arvioinnin perustuvan pelkästään asiakkaan omaan näkemykseen ja valmentajien havaintoihin, eikä järjestelmä pidä sisällään toimintakykykymittareita. Yksilövalmentajat ehdottivat tarvittavien toimintakykykymittareiden integroimista tietojärjestelmän sisältämiin arviointimenetelmiin, mikä mielestäni toimisi huomattavana etuna vertailukohteena olevaan VAT – järjestelmään nähden ja helpottaisi toimintakyvyn arviointia ja sen kirjaamista käytännön asiakastyössä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella suosittelen ICF – luokituksen hyödyntämistä työ – ja toimintakyvyn arvioinnin lisäksi kuntoutuksen suunnittelussa ja siihen liittyvien tavoitteiden asettelussa eli yksilövalmentajien mainitseman kuntoutuspolun rakentamisessa, mitä Järvikoskikin (2015) suosittelee. Yksilövalmentajat korostivat kuntoutuksen suunnittelussa ja tavoitteiden asettelussa asiakaslähtöisyyttä, minkä lisäksi he pitivät tärkeänä sitä, että tavoitteet ovat realistisia ja konkreettisia, jotta voidaan löytää keinot niiden toteuttamiseksi. Yksilövalmentajien mukaan asiakkaalla on kuitenkin usein Työvoimalasäätiöön tullessaan sellainen tilanne, että hän ei kykene näkemään tulevaisuudessa mitään mahdollisuuksia, minkä vuoksi konkreettisten tavoitteiden asettaminen ja kuntoutuspolun rakentaminen voi olla vaikeaa. Opinnäytetyöprosessin myötä kertyneen materiaalin perusteella näkisin ICF – viitekehysten kautta tarjoutuvan oivia työvälineitä kyseisten haasteiden työstämiseen asiakkaan kanssa.

Hyödyntämällä ICF – luokitusta kuntoutuksen seurannassa sekä sen tulosten ja vaikuttavuuden arvioinnissa, voidaan kerätä kansallisesti ja kansainvälisestikin vertailtavissa olevaa tilastotietoa, jota kaikki yhteistyötahot voivat ymmärtää ja sitä kautta nähdä, minkälaisia tuloksia Työvoimalasäätiön tuottamien kuntoutuspalvelujen avulla saavutetaan. Oletan, että kyseisen tiedon avulla organisaatio voisi myös tehostaa toimintaansa, kun eri toimenpiteiden vaikutukset asiakkaiden työ- ja toimintakykyyn olisivat paremmin nähtävissä. Lisäksi Työvoimalasäätiössä tehtävä työ – ja toimintakyvyn arviointi ja kuntoutuksen suunnittelu voisi ICF – viitekehyksen avulla olla laadultaan nykyistä tasaisempaa. Opinnäytetyö antaa mielestäni hyvät lähtökohdat ICF – luokituksen käyttöönotolle työvoimalasäätiössä, mutta mahdollinen käyttöönotto vaatii kuitenkin vielä tarkempaa organisaation työntekijöiden yhteistyönä tehtävää suunnittelua arviointimenetelmien kehittämiseksi ja luokituksen tietojärjestelmään upottamiseksi. Lisäksi näkisin hyödyllisenä muiden, kuin ICF – viitekehykseen perustuvien toimintakyvynarviointimenetelmien soveltuvuuden kartoittamisen, mikä voisi olla aiheena jatkotutkimukselle.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyvän tarkastelun perusteella pitäisin opinnäytetyön sisältämiä tutkimustuloksia validiteetiltaan ja reliabiliteetiltaan luotettavina ja näin ollen tuotettua materiaalia käyttökelpoisena. Tutkimuksen avulla on myös saatu vastaus niihin kysymyksiin, mitä tutkimuksella haettiin. Lisäksi näkisin opinnäytetyön tulosten olevan joiltain osin hyödynnettävissä myös muissa vastaavissa organisaatioissa, koska aineiston keruuseen valmistautuminen tapahtui pohjautuen Työvoimalasäätiön toimintaan liittyvän tiedon lisäksi yleiseen tietoon vastaavanlaisesta kuntoutuksesta ja siihen liittyvästä asiakasryhmästä. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ole kokonaisuudessaan yleistettävissä, koska tutkimusaineisto kohdentuu pelkästään toimeksiantajana toimivan organisaation eli Tornion työvoimalasäätiön valmennuspalveluihin.

Vaikuttaisi siltä, että ICF – luokituksen hyödyntämistä kuntoutuksessa ja siihen liittyvässä toimintakyvynarvioinnissa on tutkittu paljonkin, mutta tutkimukset painottuvat enemmän tiettyihin vamma- tai sairausryhmiin ja terveydenhuoltoon, etenkin erikoissairaanhoidon. Lisäksi näkisin, että asiaa on tutkittu enemmän toiminta- ja fysioterapian näkökulmista, kuin sosiaaliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen liittyen, joiden parissa Tornion työvoi-

malasäätiössä pääasiassa työskennellään. Oletankin opinnäytetyöni tuovan jonkin verran uutta tietoa ICF – luokituksen hyödyntämiseen liittyen, nostaan esiin yksilövalmennuksen ja kuntoutuksen ohjauksen näkökulmaa.

Timo Krökki (2010) on kuitenkin tehnyt YAMK: n tutkintoon liittyvänä opinnäytetyönä vastaavan tyyppistä tutkimusta työkyvyn arviointiin liittyvän menetelmän vaikuttavuudesta Kumppaniksi ry:ssä. Tutkimuksen kohteena ovat tosin olleet yksilövalmentajien sijaan palvelujen tilaajat, jotka ovat teemahaastattelun avulla arvioineet ICF -pohjaisen VAT – järjestelmän toimivuutta työssä suoriutumisen arvioinnissa. Myös Krökkin tutkimuksen tuloksissa ICF – luokituksen käyttö on todettu hyödylliseksi asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa työssä suoriutumisen osalta sekä kuntoutukseen liittyvän toiminnan suunnittelussa. Lisäksi tutkimuksessa on todettu ICF – viitekehykseen perustuvan arviointitiedon hyödyntävän asiakkaan kuntoutusprosessin etenemistä kokonaisuudessaan myös kumppaniksi ry:n toteuttaman palvelun jälkeen. Vaikka palveluntilaajat olivat tyytyväisiä VAT – järjestelmän avulla tehtyyn arvioon, jäivät he kaipaamaan moniammatillisen yhteistyön tiivistämistä sekä palvelun aloitus – että lopetusvaiheessa, minkä lisäksi he toivoivat enemmän ideoita ja luovuutta asiakkaan kuntoutusprosessin loppuunsaattamiseksi sekä kattavampia yhteenvetoja arvioinnista, jotta tietomäärä kyettäisiin täysin hyödyntämään. Kyseiset palveluntilaajien näkökulmat ICF – luokituksen avulla tuotetusta arvioinnista antavat opinnäytetyötäni laaja-alaisemman näkemyksen ICF – luokituksen hyödyistä ammatilliseen kuntoutukseen liittyvissä palveluissa, koska he näkevät arvioinnin osana koko kuntoutusprosessia yksittäisen palvelun sijaan ja mielestäni onkin hyvä huomioida myös nämä näkemykset ICF: n käyttöönottoon liittyvässä suunnittelussa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ICF – viitekehyksen hyödynnettävyys asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa Tornion työvoimalasäätiön pääpalveluissa. Olennaista oli selvittää, voidaanko ICF - viitekehyksen avulla parantaa nykyistä arviointimenetelmää yksilövalmennuksessa. Organisaation näkökulmasta tavoitteena oli parantaa palvelujen sisältöä ja laatua opinnäytetyön kautta saatavan tiedon avulla. Mielestäni kyseiset opinnäytetyölle asetetut tavoitteet ovat prosessin myötä toteutuneet, siinä määrin, kuin se opinnäytetyönä tehtävän tutkimuksen puitteissa on mahdollista ja tarkoituksenmukaista.

Opinnäytetyö tarjoaa näkökulmia ICF – luokituksen hyödynnettävyydestä sekä konkreettista tietoa suositusten muodossa sen käyttöönottoon ja yksilövalmennuksessa käytettävän arviointimenetelmän kehittämiseen liittyen. Lisäksi uskon opinnäytetyöhön kootusta materiaalista olevan hyötyä organisaatiolle arviointimenetelmien kehittämiseen liittyen, vaikka organisaatio päättäisi kehittää arviointimenetelmiä jonkin muun tietoperustan, kuin ICF – viitekehysten pohjalta.

Organisaatiota koskevien tavoitteiden lisäksi oma tavoitteeni opinnäytetyölle oli oppia hyödyntämään ICF - viitekehystä toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa kuntoutuksen ohjaajana sekä nykyisessä työtehtävässäni yksilövalmentajana. Ennen opinnäytetyön toteuttamista olin perehtynyt ICF – viitekehukseen jonkin verran lähinnä kuntoutuksen ohjaaja opintojeni kautta, mutta käytännössä olin hyödyntänyt sitä pääasiassa vain ICF -pohjaisten toimintakykymittareiden avulla. Opinnäytetyöprosessin myötä koen ymmärrykseni ja osaamiseni luokituksen käyttöön liittyen kehittyneen siinä määrin, että pystyn nyt käyttämään sitä kuntoutuksen ohjaajana omassa työssäni. Toki laajempi ICF – luokituksen käyttö vaatii toimivia työvälineitä tietojärjestelmään, mutta ICF – viitekehysten tarjoamaa näkemystä ja tietopohjaa voin hyödyntää jo nykyiselläni työnkuvaani kuuluvassa asiakkaan toimintakyvyn arvioinnissa, kuntoutuksen suunnittelussa ja kuntoutuspalveluihin liittyvässä raportoinnissa.

LÄHTEET

Anttila H. 27.3.2015. Tutkija/ICF – verkoston vetäjä. THL. Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry:n valtakunnalliset kuntoutusohjaajien koulutuspäivät. Kuntoutuksen muuttuvat tuulet koulutus. Helsinki. Viitattu 3.4.2015.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2013. Asiantuntijapalvelu. Viitattu 11.4.2015.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2015. Duunix – projekti. Viitattu 11.4.2015.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2013. Kehitysvammaisten työtoiminta. Viitattu 12.11.2014.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2013. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 10.11.2014.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. Ohjeet. 2014. Viitattu 10.11.2014.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2013. Pajaopiskelu. viitattu 11.4.2015.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. Tulosteet. 2014. Viitattu 10.11.2014.

ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2013. Työkokeilu. Viitattu 11.4.2015.

Huusko T. 27.10.2014. Kuntoutuspäällikkö. Kela. Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluntuottajien koulutus. Viitattu 23.11.2014.

ICF-luokitus. THL. 2014. THL:n internetsivut: <http://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus>. Viitattu: 10.11.2014.

ICF - kuvauslomakkeen luominen. 2012. ICF Research Branch. <http://www.icf-core-sets.org/fi/page2.php>. Viitattu 5.4.2015.

ICF – tarkistuslista ja – ydinlistat. 2014. THL. Terveysten – ja hyvinvoinnin laitoksen internet-sivut: http://www4.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/icf/luokituksen_kaytto/icf_ydinlistat_ia_tarkistuslista. Viitattu 26.11.2014.

Järvikoski A., Karjalainen V. 2008. Kuntoutus monitieteisenä ja – alaisena prosessina. Risänen P., Kallanranta T., Suikkanen A. (toim.) 2008. Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim.

Järvikoski A. Professori Emeritus. 26.11.2014. Kuntoutus muutoksessa koulutus. Rovaniemi. Viitattu 3.4.2015.

Kallinen T. 21.11.2014. Kuntoutusylilääkäri. OYS. Kuntoutus muutoksessa – koulutus. Rovaniemi. Viitattu: 23.11.2014.

Kananen J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino.

Kansallisen sähköisen potilaskertomuksen vakioidut tietosisällöt. 2015. Opas ydintietojen, otsikoiden ja näkymien sekä erikoisala- ja toimintokohtaisten rakenteisten tietojen toteuttaminen sähköisessä potilaskertomuksessa. Versio 3.0. Viitattu 5.4.2015.

Kaukiainen A. 2013. Vajaakuntoisen työkyvyn arviointiin liittyviä näkökulmia.
http://www.kuntoutussaatio.fi/files/1165/Kaukiainen_Ari.pdf. Viitattu 10.2.2015.

Kelan avo – ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi. 2015. Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus. Kelan internet – sivut:
<http://www.kela.fi/documents/10180/734866/MT-ty%C3%B6h%C3%B6nvalmennus.pdf/0c98515a-9666-4042-9afc-786096c83632>. Viitattu 11.4.2015.

Kela. 2014. GAS - menetelmä Kelan kuntoutuksen tavoitteiden laatimiseen ja arviointiin. kelan internet – sivut: <http://www.kela.fi/gas-menetelma>. viitattu 14.4.2015.

Kela. 2014. Työkykykysymykset. Kelan internet – sivut:
http://www.kela.fi/documents/10180/1152184/Työkykykysymykset_lomake.pdf/e1a3a5bf-146e-4393-9f6f-0890a63cd53a. Viitattu 7.4.2015.

Kerätär R. 21.11.2014. Kuntoutusylilääkäri. LKS. Kuntoutus muutoksessa – koulutus. Rovaniemi. Viitattu: 23.11.2014.

Kerätär R. 2010. Kuntoutusylilääkäri. Lapin sairaanhoitopiiri. Työttömien työkyky ja työllistyminen. www.ulapland.fi/loader.aspx?id=76cb1a85-d902-495c-b569-54ba48d13c36. Viitattu 9.12.2014.

Krueger R, Casey M. 2000. Focus groups. A Practical guide for applied research. 3. Edition. United States: Sage Publications.

Krökki T. 2010. Työssä suoriutumisen arviointi Kumppaniksi ry:llä. Arvioinnin tilaajien näkemyksiä. Opinnäytetyö. YAMK. Savonia ammattikorkeakoulu. Theseus:
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21402/Krokki_Timo.pdf?sequence=1. Viitattu 7.4.2015.

Kumppaniksi. VAT.2015. Kumppaniksi ry:n internetsivut: <http://www.kumppaniksi.fi/?p=5>. Viitattu 24.1.2015.

Laine M., Bamberg J., Jokinen P. Toim. 2008. Tapaustutkimuksen taito. 2.painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Leinonen T. ICF: n käytöstä. Sähköpostiviesti 22.1.2015. Vastaanottaja A. Höglund.

- Leinonen T. 2012. Toimintakyvyn arviointi ICF/VAT avulla ja tiedon käyttö (työhön) kuntoutuksessa. Kuntoutusportti:
http://www.kuntoutusportti.fi/files/attachments/kuntoutusasian_neuvottelukunta/2012/liite_1_tuomas_leinonen.pdf. Viitattu 23.1.2015.
- L 23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Finlex – ajantasainen lainsäädäntö. Finlexin internet – sivut: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>. Viitattu 12.4.2015.
- L 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Finlex – ajantasainen lainsäädäntö. Finlexin internet – sivut: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>. Viitattu 10.4.2014.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Finlex – ajantasainen lainsäädäntö. Finlexin internet – sivut: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 11.4.2015.
- L 27.1.2006/72. Nuorisolaki. Finlex – ajantasainen lainsäädäntö. Finlexin internet – sivut: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>. Viitattu 11.4.2015.
- L 17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki. Finlex – ajantasainen lainsäädäntö. Finlexin internet – sivut: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Viitattu 11.4.2015.
- Matinvesi S. 2010. Prosessin ja ajoittamisen ongelmat kuntoutuksessa. ICF:n tulkintaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Monta pientä syytä = yksi iso syy valita ARVI – toiminnanohjausjärjestelmä. 2011. ARVI – toiminnanohjausjärjestelmän internetsivut: <https://www.arvi-valmennus.fi/kenelle.html>. Viitattu 24.1.2015. Viitattu 13.2.2015.
- Mäntyranta T., Kaila M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Helsinki: Duodecim.
- Neuvonen L. Vs. kuntoutusylilääkäri. LPSHP. Kuntoutustutkimusyksikkö. Sähköpostiviesti 16.2.2015. Viitattu 1.4.2015.
- Nousiainen H. Kuntoutus- ja työterveyslääkäri. Lapponia. 21.11.2014. Kuntoutus muutoksessa – koulutus. Rovaniemi. Viitattu: 23.11.2014.
- Ostopalvelusopimus. 2013. Puitesopimus. Posion kunta ja Tornion työvoimalasäätiö konserniyhteisö. Viitattu 11.4.2015.
- Ostopalvelusopimus. 2015. Sosper – palvelut. Tornion kaupunki Hyvinvointipalvelut ja Tornion työvoimalasäätiö konserniyhteisö. Viitattu 11.4.2015.

Ostopalvelusopimus. 2012. Toistaiseksi. Tornion kaupungin sivistyspalvelut/Kouluvirasto ja Tornion kaupungin hyvinvointipalvelut/sosiaalitoimi sekä Tornion työvoimalasäätiö konserniyhteisö. Viitattu 11.4.2015.

Pajaopinnot. 2015. OPITUN – virtuaalinen oppimisympäristö. Tornion työvoimalasäätiön internet – sivut: <http://www.tyovoimalasaaatio.fi/valmennustuotteet/pajaopinnot.html>. Viitattu 11.4.2015.

Savokset luotsi – palvelut. Melba ja IMBA –menetelmien merkitys työ ja toimintakyvyn arvioinnissa. 2012. Savokset luotsi – palveluiden internet - sivut: <http://www.savokset.fi/ammattillinenkuntoutus/melba-ja-imba>. Viitattu 7.4.2015.

Savolainen T. Kuntaliiton erityisasiantuntija. 27.3.2015. Kuntoutus muutoksessa – koulu- tus. Helsinki. Viitattu: 30.3.2015.

Solatie J. 2001. Focusryhmät. Kvalitatiiviset ryhmäkeskustelut strategisen markkinointitutkimuksen apuna. Mainostajien liitto. Helsinki: Makeprint.

Sopeutumisvalmennus. Suomalaisen kuntoutuksen oivallus. 2014. Streng H. Toim. Raha – automaattiyhdistys. Espoo: Grano Oy.

Säätiön esittely. Tornion työvoimalasäätiö. 2014. Tornion työvoimalasäätiön internet- sivut: <http://www.tyovoimalasaaatio.fi/esittely.php>. Viitattu 10.11.2014.

TELA 2015. Työeläkekuntoutuksella ehkäistään työkyvyttömyyttä. TELA: n internet – sivut: <http://www.tela.fi/tyoelakeala/tyokyky/tyoelakekuntoutus>. Viitattu 11.4.2015.

THL. 2015. Kela. Kansallinen koodistopalvelu. CodeServer internet - sivut: <http://91.202.112.142/codeserver/pages/classification-view-page.xhtml?classificationKey=1743&versionKey=1963>. Viitattu 4.4.2015.

THL. 2011. Käsitteet. Terveyden – ja hyvinvoinninlaitoksen internetsivut: <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/iakkaiden-neuvontapalvelut-ja-hyvinvointia-edistavat-kotikaynnit/lait-suositukset-kirjallisuus-kasitteet/kasitteet>. Viitattu 9.2.2015.

THL. 2011. Termistöt, luokitukset ja tilasto-ohjeet. Tautiluokitus ICD – 10. 3. painos. THL: http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CE0QFjAI&url=http%3A%2F%2Fwww.kauppa.fi%2Fapta%2Fcontent%2Fdownload%2F57657%2F771053%2Ffile%2FICD-10_tautiluokitus.pdf&ei=VwgYVfXXD47gOJOpgbgG&usg=AFQjCNGJwh2TackH1JIV-GNYcm04qa7fCg&bvm=bv.89381419,d.ZWU. Viitattu 29.3.2015.

THL. 2014. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kirjainkirjeiden rakenteen opas. Keskeisten kertomusrakenteiden kirjainkirjeiden sähköiseen potilaskertomukseen. Osa 1. Lehtovirta J., vuokko R. Toim. THL: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110913/URN_ISBN_978-952-302-108-2.pdf?sequence=1. Viitattu 5.4.2015.

Toimia. Audit – kysely. 2011. Toimia – tietokanta: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/9/>. Viitattu 7.4.2015.

Toimia. Beckin depressiokysely 21-osioinen. 2014. Toimia – tietokanta: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/157/>. Viitattu 7.4.2015.

Toimia. WHOQOL-BREF: Maailman terveysjärjestön elämänlaatumittari - lyhyt versio. Toimia – tietokanta: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/134/>. Viitattu 7.4.2015.

Työttömien työkyvyn arviointi ja terveystieteiden palvelut. 2011. Työ – ja elinkeinoministeriö. Työllisyys – ja yrittäjyysosasto työryhmän raportti 1.3.2011. https://www.tem.fi/files/29341/TEM_raportti_10_2011.pdf. Viitattu 9.2.2015.

Työ – ja elinkeinoministeriö. 2011. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveystieteiden palvelut. Työryhmän raportti 10/2011. TEM: n internet - sivut: https://www.tem.fi/files/29341/TEM_raportti_10_2011.pdf. Viitattu 15.1.2015.

Työ – ja yksilövalmennuksen käytäntöjä. – näkökulmia 2000 – luvun työpajojen palveluihin. 2005. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Toim. Hassinen J. 2. painos. Helsinki: Edita Prima.

Työeläkekuntoutus 2015. Tornion työvoimalasäätiön internet – sivut: <http://www.tyovoimalasaatio.fi/valmennustuotteet/tyoelakekuntoutus.html>. Viitattu 11.4.2015.

Työllistämispalveluiden kehittäminen. 2014. Vates - säätiön internetsivut: <http://www.vates.fi/tyollistamispalvelut>. Viitattu 27.11.2014.

Valtakunnallinen työpajayhdistys. 2015. Starttivalmennus. Nuorisosaatoliiton internet – sivut: <https://www.nal.fi/binary/file/-/id/15/fid/368/>. Viitattu 11.4.2015.

Valtek – pro oppimateriaali. 2009. @Secure koulutus. Osa 1, Korttitutkinnon perusteet. 2. painos. Rovaniemen Monitoimikeskus – säätiö. Rovaniemi: Painatuskeskus.

Valtek – pro oppimateriaali. 2009. @Secure koulutus. Osa 2, Käyttäjärjestelmä. 2. painos. Rovaniemen Monitoimikeskus – säätiö. Rovaniemi: Painatuskeskus.

Valtek – pro oppimateriaali. 2009. @Secure koulutus. Työ – ja yksilövalmennuksen hallinta. 2. painos. Rovaniemen Monitoimikeskus – säätiö. Rovaniemi: Painatuskeskus.

Vuokko A., Juvonen – Posti P., Kaukiainen A., 2012. Työttömän toiminta – ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa.

http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2012/03/14/Tyottomat_120314.pdf. Viitattu 10.2.2015.

WHODAS 2.0. terveyden ja toimintarajoitteiden arvioinnin käsikirjan osat 2 & 3. Julkaisun esittely. JAMK: n internet – sivut: <http://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/JAMKin-julkaisut/Julkaisuja/whodas-2.0/>. Viitattu 5.4.2015.

World Health Organization. 2004. ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 7. painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupahakemus

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Hyvinvointiyksikkö

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS 1 (2)

Opiskelija/ tutkimuksen tekijä	Nimi ja opiskelijanumero Anne Höglund	Ryhmätunnus SRE12SM1	
	Katuosoite Jänkäkatu 6	Postinumero 94700	Postitoimipaikka Kemi
	Puhelin 045-3206601	Sähköpostiosoite anne.hoglund@student.jamk.fi	
	Yksikkö ja koulutusohjelma Hyvinvointialan yksikkö, Kuntoutuksen suunnittelu – ja ohjauksen koulutusohjelma		
Muut tekijät	Nimi ja ryhmätunnus		
Tutkimuksen ohjaaja	Nimi Aila Pikkarainen	Oppiarvo ja ammatti Lehtori	
	Toimipaikka ja osoite Jyväskylän ammattikorkeakoulu, hyvinvointiyksikkö, Kuntoutus ja sosiaaliala, Piippukatu 2, 40100 JYVÄSKYLÄ		
	Puhelin 040-7604316	Sähköpostiosoite aila.pikkarainen@jamk.fi	
Tutkimuksen toimeksiantaja	Toimeksiantaja Tornion työvoimalasäätiö, Toiminnanjohtaja Samuel Juntunen		
	Yhteystiedot os. Kauppakatu 10 95400 Tornio. p. 040-0295121. e-mail. samuel.juntunen@tyovoimalasaaatio.fi		
Toimeksiantajan edustajan täyttää	Tutkimusluvan myöntäminen ☒ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä		
	Myöntämisen ehdot ☒ Hakijan tulee toimittaa valmis raportti tutkimuksen valmistuttua ja esitellä tutkimuksen tulokset suullisesti ☐ Muut ehdot		
	Perustelut myöntämättä jättämiselle		
Päiväys ja allekirjoitus	Päätäjän nimi Samuel Juntunen		Allekirjoitus
	Paikka ja päivämäärä Tornio 11/12/2014		

TIIVISTELMÄ TUTKIMUSSUUNNITELMASTA

Hyvinvointiyksikkö

Tutkimuksen tekijä/ -t	Anne Höglund	
Tutkimuksen nimi	Työ – ja toimintakyvyn arviointikäytännöt ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä. Yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittäminen tapausesimerkin kautta	
Tutkimuksen tausta	Organisaatiossa on käyty keskustelua ICF – viitekehyksen hyödyistä. Keskusteluissa on tullut esiin, että yksilövalmentajat toivovat ICF – viitekehyksen tarjoavan laajempaa näkemystä asiakkaan työ- ja toimintakyvystä kuntoutuksen - ja työllistymisen suunnittelun tueksi. Lisäksi oletetaan, että yhtenäisemmät tutkittuun viitekehykseen perustuvat arviointikäytännöt voisivat turvata palvelujen laatua. Opinnäytetyön avulla halutaan selvittää, miten ICF voitaisiin ottaa käyttöön Tornion työvoimalasäätiössä sekä voidaanko ICF - viitekehyksen avulla parantaa nykyistä arviointimenetelmää yksilövalmennuksessa.	
Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ICF – viitekehyksen hyödynnettävyys asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa Tornion työvoimalasäätiön pääpalveluissa. Organisaation näkökulmasta opinnäytetyön avulla pyritään parantamaan palvelujen sisältöä ja laatua. Haluan opinnäytetyöni kautta oppia hyödyntämään ICF - viitekehystä toiminta- ja työkyvyn arvioinnissa kuntoutuksen ohjaajana sekä nykyisessä työtehtävissäni yksilövalmentajana. <ol style="list-style-type: none"> 1. Kartoitetaan Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien nykyiset arviointikäytänteet valitun asiakasesimerkin kautta. 2. Analysoidaan nykyiset arviointikäytänteet ICF – viitekehyksen avulla. 3. Laaditaan suositukset Työvoimalasäätiön yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittämiseen ICF – viitekehyksen näkökulmasta. 	
Tutkimuksen aikataulu	Tutkimussuunnitelma valmis joulukuussa 2014, minkä jälkeen varsinaisen teoriaosuuden työstämistä sekä tutkimuksen aineiston keruuseen valmistautumista. Varsinainen focuskeskustelu/keskustelut käydään helmikuussa 2015. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua maaliskuu - huhtikuussa 2015, jolloin esitän opinnäytetyön työpaikalla.	
Tutkittavan organisaation rooli tutkimuksessa (vastuut, velvoitteet ja hyöty)	Organisaatio antaa mahdollisuuden hyödyntää organisaation toimintaan liittyvää tietoa tutkimuksessa sekä yksilövalmentajien osaamista ja työaikaa aineiston keräämiseen focuskeskustelun avulla. Organisaatio saa tutkimuksen kautta tietoa ICF – viitekehyksen hyödynnettävyydestä yksilövalmentajien tekemässä työ – ja toimintakyvyn arvioinnissa sekä konkreettiset suositukset/kehittämisohjeet ICF – viitekehyksen käyttöönottoa varten.	
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Tornio 11/12/2014	Allekirjoitus

Liitteenä hyväksytty tutkimussuunnitelma

Liite 2. Sopimus opinnäytetyöstä

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

1(3)

SOPIMUS OPINNÄYTEYHTEISTYÖSTÄ

Sopijaosapuolet

Toimeksiantaja Tornion työvoimalasäätiö

Toimeksiantajan edustaja Toiminnanjohtaja Samuel Juntunen

Toimeksiantajan yhteystiedot (osoite, puhelin, sähköposti)
Kauppakatu 10 95400 Tornio. p. 040-0295121. samuel.juntunen@tyovoimalasaatio.fi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyötä ohjaava(t) opettaja(t)
Aila Pikkarainen

Yhteystiedot (osoite, puhelin, sähköposti)
aila.pikkarainen@jamk.fi"aila.pikkarainen@jamk.fi. p. 040-7604316

Opiskelija(t) Anne Höglund

Yhteystiedot (osoite, puhelin, sähköposti)
Jänkäkatu 6 94700 Kemi. p. 045-3206601. anne.hoglund@student.jamk.fi

Opinnäytetyön aihe

Opiskelija laatii opinnäytetyön seuraavasta aiheesta
Työ – ja toimintakyvyn arviointikäytännöt ICF - viitekehyksen näkökulmasta Tornion työvoimalasäätiössä
Yksilövalmentajien arviointikäytäntöjen kehittäminen tapausesimerkin kautta

T&K

Opinnäytetyö täyttää opetus- ja kulttuuriministeriön 1.2.2011 antaman ohjeen mukaisesti tutkimus- ja kehitystyön ominaisuudet

KYLLÄ , opinnäytetyö on %:sti tutkimus- ja kehitystyötä.
EI TÄYTÄ

Ohjaus

Ammattikorkeakoulu vastaa opinnäytetyön ohjauksesta. Ammattikorkeakoulu ja opettaja eivät ole konsulttivastuussa työstä.

Dokumentointi

Työstä laaditaan Jyväskylän ammattikorkeakoulun opinnäyteohjeen mukainen kirjallinen esitys joka luovutetaan toimeksiantajalle ja ammattikorkeakoulun kirjastoon julkaistavaksi.

Oikeudet

Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat Opiskelijalle. Toimeksiantaja saa rinnakkaisen käyttöoikeuden teokseen sen valmistuttua. Muut mahdolliset teollisoikeudet ja tekijänoikeudet ovat toimeksiantajan omaisuutta.

Keksinnöt

Jos opinnäytetyön tekijä on osallisena keksintöön, joka patentoidaan, mainitaan hänet yhtenä keksijöistä. Mahdollisesta keksintökorvauksesta sovitaan erikseen noudattaen Jyväskylän ammattikorkeakoulun keksintöohjeen linjauksia.

Työsuhde Mahdollisesta työsuhteesta tai työstä maksettavasta palkkiosta toimeksiantaja ja opinnäytetyön tekijä sopivat erikseen. Opinnäytetyötä tekevät opiskelijat ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulun tapaturmavakuutuksen piirissä, mikäli heillä ei ole työsuhdetta opinnäytetyön toimeksiantajaan.

Opinnäytetyön julkisuus

Jyväskylän ammattikorkeakoulu noudattaa opetusministeriön suositusta, ettei opinnäytetöihin sisällytetä salassa pidettävää aineistoa ja että opinnäytteet ovat julkisia heti, kun ne on hyväksytty. Arvioitavaan opinnäytetyöhön ei sisällytetä toimeksiantajan liike- tai ammattisalaisuuksia, vaan ne jätetään työn tausta-aineistoon.

Luottamukselliset tiedot

Toimeksiantaja sitoutuu ohjauksellaan myötävaikuttamaan siihen, että opinnäytetyöhön ei sisällytetä luottamuksellista aineistoa. Toimeksiantajan nimeämälle edustajalle varataan mahdollisuus tutustua opinnäytetyöhön viimeistään kaksikymmentä (20) päivää ennen aiottua tarkastukseen luovuttamista. Toimeksiantajalla on oikeus vaatia muokkauksia opinnäytetyöhön, mikäli julkaiseminen vaarantaa mahdollista Toimeksiantajan patentin hakua tai muuta immateriaalioikeudellista suojaamista tai sisältää Toimeksiantajan luottamuksellisia tietoja. Kieltävä päätös tulee perustella. Opiskelijalla on oikeus saada aineisto, jonka sisällyttämiseen opinnäytetyöhön Toimeksiantaja on antanut kielteisen päätöksen, muokattavaksi yhteistyössä Toimeksiantajan kanssa ja opinnäytetyö jätettäväksi tarkastukseen sen jälkeen kun Toimeksiantajan etuja haittaavat kohdat on poistettu. Mikäli Toimeksiantaja ei edellä mainittuna määräaikana vaadi muutoksia opinnäytetyöhön, on opiskelijalla oikeus jättää opinnäytetyö sellaisenaan tarkistukseen.

Opinnäytetyön esitys

Opinnäytetyön esitys on aina julkinen. Työn teettäjä ja tekijä määrittävät yhdessä esityksen sisällön siten, että esitys ei loukkaa salassapitosopimusta.

Salassapito

Ohjaava opettaja ja opinnäytetyön tekijä ovat velvolliset pitämään luottamuksellisina ja salassa kaikki toimeksiantajan liike- ja ammattisalaisuudet. Mikäli toimeksiantaja sitä vaatii, tehdään opinnäytetyötä koskeva erillinen salassapitosopimus.

Vastuut

Sopijaosapuolet ovat vastuussa toisilleen sopimusrikkomuksen aiheuttamista vahingosta. Vastuun ulkopuolelle on rajattu välilliset vahingot. Vastuun syntyminen edellyttää tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettua sopimusrikkomusta.

Tätä sopimusta on laadittu kolme (3) samanaista kappaletta, yksi (1) kullekin sopimuksen osapuolelle. Sopimus astuu voimaan allekirjoitushetkellä.

Julkaisu

Opinnäytetyön ja sen tiivistelmän saa julkaista myös elektronisesti.

Kyllä Ei Toimeksiantaja pidättää oikeuden päättää elektronisesta julkaisemisesta myöhemmin

Allekirjoitukset

Paikka ja aika Tornio 11 12 2014

Sara J.
Toimeksiantajan edustaja

[Signature]
Opinnäytetyön tekijä

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

3(3)

Opinnäytetyön tekijä

Opinnäytetyön tekijä

Ohjaava opettaja

Ohjaava opettaja